ØKONOMI OG POLITIK

26. ÅRGANG NR. 2 APRIL-JUNI 1952

Indhold

Fødeproduktionens udvikling 85
Den Ægyptiske krise 102
Træk af Sovjetunionens investeringspolitik 121
Den internationale økonomiske situation 135
Den økonomiske udvikling i Danmark 153
Politisk kronik 164

Kvartalsskrift udgivet af

INSTITUTET FOR HISTORIE OG SAMFUNDSØKONOMI

EJNAR MUNKSGAARD . KØBENHAVN 1952

FØDEPRODUKTIONENS UDVIKLING

Af K. SKOVGAARD

I løbet af den sidste snes år er der kommet megen betænkelighed og pessimisme til orde om vor klodes evne til at ernære sin hastigt voksende befolkning på tilfredsstillende måde, og man kan spørge, om denne opfattelse er udtryk for andet end de udbrud af *ernæringspessimisme,* som man har kendt siden Malthus' dage, når misvækstår eller krige i perioder forringede fødeproduktionen. Der kan hertil bemærkes, at det er den; selv om den i væsentlig grad er påvirket af den udbredte vinderosion – „the dust-bowl", som den blev kaldt – der var fremkaldt af tørken i Nordamerika i 1930'erne, og som udviklede sig til noget af en naturkatastrofe, samt af krigs- og efterkrigstidens udbredte hungersnød, er den dog begrundet i et erfaringsmateriale om produktion og forbrug af fødevarer, som man ikke tidligere har kendt det. Desuden må det fremhæves, at den ernæringspessimisme, der kommer til udtryk i vore dage, i sit grundsynspunkt er forskellig fra tidligere perioders malthusianisme ved ikke som denne at benægte mulighederne for at holde fødeproduktionen i takt med befolkningstilvæksten, men begrænser sig til at fremhæve størrelsesordenen af denne opgave og den indsats, dens løsning kræver.

Bedømmelsesgrundlaget.

Til bedømmelse af fødeproduktionens nuværende stilling og fremtidsmuligheder foreligger der en omfattende *litteratur* udarbejdet af en meget alsidig sagkundskab såsom geologer, jordbundsforskere, landbrugsforskere, biologer, ernæringsfysiologer, økonomer og statistikere.

Den følgende fremstilling er især bygget på den *internationale statistik* for produktion og forbrug af fødevarer, og der skal om dens udvikling indledningsvis fremsættes nogle få bemærkninger.

Samling og bearbejdning af internationale statistiske oplysninger om landbrugsproduktionen organiseredes oprindeligt før den første verdenskrig i det internationale landbrugsinstitut, og selv om det internationale arbejdsbureau i tyverne begyndte at interessere sig for belysning også af befolkningernes ernæring, blev det dog forholdenes udvikling i trediverne, der satte rigtig skub i det internationale statistiske arbejde med ernæringsproblemerne i videre forstand, og den direkte anledning var den under verdenskrisen opståede uligevægt mellem forbruget og produktionen af fødevarer, der førte til ophobning af usælgelige lagre

af landbrugsvarer, fald i landbrugspriserne og landbrugskrise. Dette verdensomfattende problem blev gjort til genstand for en indgående behandling i folkenes forbund og i en af dette nedsat kommission, hvis arbejde blev grundlæggende for det senere, under og efter krigen etablerede internationale samarbejde i FAO (de Forenede Nationers fødevare- og landbrugsorganisation). Foruden ved denne rent organisatoriske indsats og ved at anbringe problemerne både om produktion og forbrug af fødemidler på det internationale politiske plan, fik kommissionen betydning ved at foranledige folkenes ernæringsstandard belyst igennem *ernæringsundersøgelser,* indledningsvis i de højere udviklede lande. Der blev herved ved hjælp af ernæringsfysiologiens stærkt udvidede erkendelse skabt faste holdepunkter for bedømmelse af ernæringsstandarden i befolkningsgrupper og lande, således at tidligere tiders vage skøn om ernæringens tilstrækkelighed blev erstattet af konkrete udtryk for fødens kvantitet og kvalitet, hvorved det er blevet muligt at udtrykke ikke blot, at der er mennesker, der sulter, men også, hvor meget de faktisk sulter og dermed hvilke produktionsforøgelser, der er påkrævede for at afhjælpe manglerne.

I overensstemmelse med de af folkeforbundskommissionen tilrettelagte retningslinier og fremsatte synspunkter er de internationale problemer både om produktion og forbrug af fødevarer blevet samlet under FAO, som bl. a. igennem en omfattende statistik søger at følge produktions- og forbrugsudviklingen så nøje som muligt, men som desuden igennem sine produktions- og ernæringstekniske afdelinger har skabt sig et godt overblik over og kendskab til fødeproduktionens vilkår og muligheder. Det må siges, at *FAO's indvundne erfaringer* ingenlunde har virket afsvækkende på den ernæringspessimisme, der allerede før organisationens oprettelse var i udvikling, tværtimod, for selv om organisationen i og for sig ikke giver udtryk for et unødigt sortsyn på ernæringssituationen, karakteriseres dennes alvorlige stilling tilstrækkeligt af de fremlagte statistiske oplysninger. Disse falder naturligt i to grupper, den ene omfattende forbruget, den anden produktionen af fødevarer. Det vil være hensigtsmæssigt først at omtale forbruget til belysning af ernæringsstandarden, som giver den rigtige baggrund for bedømmelse af produktionens tilstrækkelighed og produktionsudviklingen. Det skal endvidere fremhæves, at der efter krigen har foreligget tre mål eller *opgaver for fødeproduktionen,* som ganske vist glider ud i et, men som man alligevel har fundet det nyttigt at betragte hver for sig. Den første af disse opgaver har været at bringe ernæringsniveauet på samme højde som før krigen efter dennes stærkt produktionsnedsættende virkninger i de fleste lande, den anden er at forøge produktionen i overensstemmelse med befolkningstilvæksten, og den tredie at forøge produktionen med henblik på en forbedring af den i de fleste lande allerede før krigen utilstrækkelige ernæring. Af de følgende oplysninger vil det kun fremgå, hvor langt man er kommet med disse opgaver i de enkelte verdensdele, men da landene med enkelte undtagelser og særlig i Europa ernæringsmæssigt er meget ensartet stillet inden for de enkelte verdensdele, får man alligevel et ret almengyldigt indtryk af udviklingen.

Ernæringsstandardens udvikling.

FAO's første væsentlige publikation var den i 1946 udgivne *World Food Survey,* udarbejdet af en række internationalt anerkendte ernæringsfysiologer og statistikere. Som den første redegørelse af sin art gav den en oversigt over *ernæringsstandarden* i de fleste af verdens lande, og de fremlagte resultater virkede mildest talt forstemmende, idet de viste, at der under krigen var sket en betydelig forringelse i den allerede før krigen utilstrækkelige „normale" ernæring, som for mere end halvdelen af jordens befolkning måtte siges at ligge på eller under sultegrænsen efter vesterlandske begreber. Siden er dette arbejde videreført af FAO's eksperter. I tabel 1 er anført en på grundlag af FAO's statistik udarbejdet oversigt over jordens befolkning (Rusland og enkelte andre lande excl.) fordelt efter landenes gennemsnitlige daglige kalorieforbrug pr. indbygger før krigen og i 1949–50. Der er i opstillingen kun taget hensyn til kalorieforbruget, og ved bedømmelsen af tallene må det tages i betragtning, at

TABEL 1

Jordens befolkning fordelt efter landenes gennemsnitlige daglige kalorieforbrug pr. indbygger.

Befolkningstal i mill.	Gennemsnitligt dagligt kalorieforbrug pr. indbygger. Under 2000	2000-2200	2200-2400	2400-2600	2600-2800	2800-3000	Over 3000	ialt
Før krigen .	418	199	468	79	84	137	230	1615
1949–50 ...	446	668	112	99	167	99	267	1858

jo lavere kalorieforbrug, jo ringere er som regel fødens kvalitative sammensætning. Det fremgår af tabellen, at for de lande, der er medtaget i opgørelsen, er ernæringen blevet forringet fra før krigen til 1949–50, idet der har fundet en forskydning sted over på grupperne med det lave kalorieforbrug, som omfatter lande med en samlet befolkning på ca. 1200 mill. mennesker eller mere end halvdelen af jordens samlede befolkning. For de enkelte landes fordeling på de enkelte grupper, er det i store træk således, at praktisk taget alle østens lande ligger i grupperne med et dagligt gennemsnitligt forbrug pr. indbygger på under 2200 kalorier, i grupperne på 2200–2600 kalorier findes middelhavslandene, Nærorienten og Latinamerika (Argentina excl.), og i gruppen med det høje kalorieforbrug findes Vesteuropa, Nordamerika, Argentina og Oceanien.

TABEL 2

Normer for kalorieforbrug pr. dag.

USA National Research Council.

	Mand	Kvinde	Barn	
Livsminimum	1800	1600	1– 6 år	1200–1600
Mindre aktiv	2500	2100	7–12 „	2000–2500
Middel „	3000	2500	13–20 „	
Meget „	4500	3000	Drenge	3200–3800
			Piger	2800–2400

Det indses umiddelbart, at hvis landene med det høje kalorieforbrug pr. indbygger kun kan siges at være tilstrækkeligt ernærede, må befolkningerne i landene med det lave kalorieforbrug være *underernærede,* et resultat man også kommer til, hvis man sammenligner det konstaterede kalorieforbrug med de af ernæringsfysiologerne opstillede normer for rigtig og tilstrækkelig ernæring. I tabel 2 er anført sådanne normer opstillet af USA National Research Council, og ved at sammenholde disse normer med tallene i tabel 1 når man til den slutning, at i hvert fald i landene med et *gennemsnitligt* dagligt kalorieforbrug pr. indbygger på indtil 2200 må nødvendigvis store dele af befolkningerne leve under sultegrænsen, selv om det tages i betragtning, at børneantallet netop i de dårligt ernærede lande er relativt stort, og at *kaloriebehovet* i disse lande er noget mindre end de anførte normer, dels på grund af varmere klima, dels fordi menneskene er mindre af legemsbygning end i vestens lande.

Prokuktionsudviklingens hovedtræk.

Til belysning af fødeproduktionens udvikling fra sidst i trediverne og dens nuværende stilling indledes der i tabel 3 med en oversigt over den samlede *verdensproduktion af vigtigere fødevarer,* hvorefter produktionsudviklingen i de enkelte verdensdele omtales. I de udarbejdede oversigter er Rusland ikke medtaget, fordi de statistiske oplysninger fra dette land er for uregelmæssige til at lade sig indpasse i opstillingerne, og disse vedrører dermed ca. 90 pct. af verdensbefolkningen, da ca. 9 pct. af denne lever i det russiske område.

En oversigt over fødeproduktionen kan naturligvis kun blive yderst omtrentlig, thi bortset fra den usikkerhed, de medtagne statistiske oplysninger er behæftet med, er der en del fødevarer, som i mange lande helt unddrager sig produktionsstatistiken. Det er således tilfældet for grøntsager og frugt samt forskellige animalske produkter, men det kan dog skønnes, at de i tabel 3 medtagne produkter alt i alt dækker godt og vel 90 pct. af kalorieforbruget i de lande, der omfattes af statistiken. Tallene i tabellen angiver dels produktionen i millioner tons, dels forholdstal for produktionen pr. indbygger, når 1934–38 = 100, og medens tallene i denne og de følgende tabeller til og med 1950 er beregnet af FAO på grundlag af indsamlede statistiske oplysninger, er de for 1952–53 anførte tal udtryk for de mål eller forhåbninger, de enkelte lande har opstillet for landbrugsproduktionens størrelse for dette år. For produktionen i 1951 foreligger endnu ikke endelige tal, men den kan anslås at have været lidt større end i 1950; således er kornproduktionen forøget med ca. 10 millioner tons. Betragter man først tallene for den totale produktion, vil man se, at denne for de anførte produkter i de senere år har været større end eller af omtrent samme størrelse som før krigen, men måles produktionen pr. indbygger, har der kun været fremgang for de som helhed mindre vigtige fødemidler som sukker og æg; produktionen af knolde og rødder, fedtstoffer samt kød og mælk var i 1950 af omtrent samme størrelse som eller lidt mindre end før krigen, medens produktionen af korn og bælgsæd var betydeligt lavere. Betydningen af dette sidste forhold vil med al tydelighed fremgå af tabellen, der viser, at kornet plus bælgsæden er hovednæringsmidlerne for jordens befolkning.

TABEL 3

Verdensproduktionen af de vigtigste fødemidler i millioner tons og forholdstal for produktionen pr. indbygger[1].

	1934/38	1948	1949	1950	1952/53
Korn[2]	551,1	614,3	591,8	604,4	648,9
pr. indbygger ...	100	89	88	89	94
Bælgsæd	19,3	20,6	20,5	19,3	21,8
pr. indbygger ...	100	95	95	88	87
Knolde og rødder ...	223,2	250,0	229,6	251,5	252,3
pr. indbygger ...	100	101	92	100	97
Sukker	26,0	29,5	30,2	33,6	35,3
pr. indbygger ...	100	111	112	124	127
Fedt og olie:					
animalsk	9,4	9,8	9,4	9,5	10,1
vegetabilsk	*11,3*	*12,2*	*12,7*	*13,3*	*14,5*
ialt	20,7	21,0	22,1	22,8	24,6
pr. indbygger ...	100	91	96	97	103
Kød	29,4	29,3	30,8	32,8	36,3
pr. indbygger ...	100	88	92	97	103
Mælk	165,6	151,7	160,8	170,9	183,4
pr. indbygger ...	100	86	89	94	99
Æg	4,9	–	–	6,1	6,9
pr. indbygger ...	100	–	–	114	125
Fisk	12,5	12,8	13,2	14,4	–

[1] Beregningerne omfatter ikke alle den fulde verdensproduktion, idet de fornødne oplysninger mangler eller fuldstændig sammenlignelighed ikke er til stede.
[2] Hvede, rug, byg, havre, hirse, ris.

Den vegetabilske produktion.

Man kan løseligt anslå, at ca. 70 pct. af verdens samlede kalorieforbrug direkte og indirekte er baseret på korn, men for mere end halvdelen af verdensbefolkningen er mad det samme som korn, som direkte udgør 80–90 pct. af dens daglige føde. På baggrund af disse kendsgerninger kan man slutte, at *ernæringsproblemet er et kornproblem,* og at en forøgelse af fødeproduktionen samt en forbedring af ernæringsstandarden i særdeleshed i de dårligere ernærede lande nøje er betinget af kornproduktionens udvikling. Denne er belyst lidt nærmere for tiden fra før krigen til 1950 i tabel 4, hvori den samlede produktion af korn og bælgsæd er anført for verdensdelene i millioner tons, samt i tabel 5, der for samme tidsrum viser kornproduktionen omregnet pr. indbygger.

Tabel 4 er delt i to halvdele således, at overskuds- eller eksportlandene er holdt for sig i nederste halvdel, og mangelområderne i videre forstand er samlede i den øverste halvdel, og det viser sig, at vel er verdensproduktionen af korn forøget med en halv snes procent fra før krigen, men at denne produktionsforøgelse ganske overvejende har fundet sted i Nordamerika. For mangelområderne som helhed har den totale kornproduktion i 1950 lige nået førkrigstidens niveau, men medens der har været produktionsfremgang i Mellemøsten,

TABEL 4

Verdensproduktionen af korn og bælgsæd efter verdensdele.

Millioner tons.

	1934/38	1948	1949	1950	1952/53
Østen	257,5	252,7	245,5	254,0	270,9
Europa	123,3	109,1	115,7	113,3	128,0
Mellemøsten	21,9	25,7	22,9	25,6	30,2
Afrika	20,4	22,4	23,6	23,0	23,6
Latinamerika excl. Argentina	16,1	21,5	22,0	22,2	23,7
Sum	439,2	431,4	429,7	438,1	476,4
Argentina	16,1	10,3	7,2	11,3	15,7
USA og Canada	110,0	186,4	168,0	167,7	172,2
Oceanien	5,3	6,8	7,4	6,5	6,4
Sum	131,4	203,5	182,6	185,5	194,3
Ialt	570,6	634,9	612,3	623,6	670,7

TABEL 5

Kornproduktion pr. indbygger.

Kilo.

	Hele Verden	Europa	Nord- og Central-amerika	Syd-amerika	Asien	Afrika	Oceanien
1934/38	279	325	627	320	224	148	484
1949	272	289	808	220	197	144	594

Afrika og Latinamerika, har der været tilbagegang i Asien og Europa. Den stedfundne udvikling trækkes endnu skarpere op, når man betragter kornproduktionen pr. indbygger, tabel 5, thi der er kun fremgang i Nordamerika og Oceanien, men tilbagegang i alle andre verdensdele, hvor produktionen pr. indbygger også før krigen lå lavt, og kornet iøvrigt, når nogle få vesteuropæiske lande undtages, er det afgørende direkte fødemiddel.

For de *andre vigtige vegetabilske levnedsmidler* har produktionsudviklingen i de forskellige verdensdele i det store og hele været den samme som anskueliggjort for kornet. En undtagelse danner dog knolde og rødder, af hvilke produktionen er forøget særlig stærkt i Asien og Latinamerika, men stagnerende i Europa. Af disse andre vegetabilske produkter skal omtales oliefrø og sukker, som har en særlig betydning for danske produktionsvilkår.

På grund af det stærkt varierende olieindhold i de forskellige arter *oliefrø* beregnes oliefrøproduktionen mest hensigtsmæssigt på oliebasis, og det ses af tabel 6, at olieproduktionen siden før krigen for verden som helhed er gået frem med lige ved 20 pct., men at fremgangen i særlig grad har fundet sted i Nordamerika, medens produktionen i Asien, der før krigen producerede 55 pct. af den samlede verdensforsyning af vegetabilsk olie, har været stagnerende.

For *sukker* har der været produktionsfremgang i alle verdensdele med undtagelse af Asien, hvor produktionen er gået ret betragteligt tilbage, hvilket skyldes, at japanerne ødelagde sukkerfabrikerne, hvor de kom frem under

TABEL 6

Verdensproduktionen af vegetabilske olier.

Millioner tons.

	1934-38	1948	1949	1950	1952/53
Europa	1,2	1,2	1,2	1,4	1,3
USA og Canada	0,9	2,0	2,3	2,4	2,5
Latinamerika	1,0	1,1	1,0	1,0	1,2
Østen	6,1	5,7	5,7	6,0	6,6
Mellemøsten	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5
Afrika	1,6	1,8	2,0	2,0	2,2
Oceanien	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2
Verden	11,3	12,2	12,7	13,3	14,5

TABEL 7

Verdenssukkerproduktionen.

Millioner tons.

	1934/38	1948	1949	1950	1952/53
Europa	6,5	6,7	6,8	9,0	9,3
USA og Canada	1,9	1,8	2,0	2,5	2,2
Latinamerika	7,3	11,6	11,9	12,3	12,7
Østen	7,3	5,7	5,8	6,0	6,9
Mellemøsten	0,2	0,4	0,4	0,4	0,5
Afrika	1,0	1,3	1,3	1,4	1,5
Oceanien	1,8	2,0	2,0	2,0	2,2
Ialt	26,0	29,5	30,2	33,6	35,3

krigen, og medens det er lykkedes at få sukkerproduktionen i gang igen på Philippinerne, har dette ikke været tilfældet i Indonesien og på Formosa. Det samlede resultat er, at verdenssukkerproduktionen de senere år er forøget 20–25 pct. i forhold til før krigen, og at produktionen synes at være i rask udvikling. Den stærkeste produktionsforøgelse er foregået i Latinamerika, især på Cuba og i Brasilien, men det synes at være en almindelig tendens, at man i alle lande bestræber sig for at forøge sukkerproduktionen.

Produktionen af animalske landbrugsvarer.

Medens man for vegetabilieproduktionen er i stand til at danne sig et ret pålideligt statistisk billede af produktionen i de fleste lande og verdensdele, er det samme ikke tilfældet for *husdyrproduktionen,* for hvilken statistiske oplysninger kun foreligger fra Nord- og Sydamerika, Europa og Oceanien, men ikke fra Asien og Afrika. Denne mangel får dog mindre betydning, fordi man anslår, at oplysningerne fra de førstnævnte områder dækker ca. 80 pct. af den samlede verdensproduktion af husdyrprodukter, som ialt iøvrigt næppe bidrager med 20 pct. til det samlede verdensforbrug af næringsmidler; dog en del mere for

TABEL 8
Husdyrbestanden.

Millioner.

	Kvæg			Svin			Får		
	Før krigen	1946/47	1949/50	Før krigen	1946/47	1949/50	Før krigen	1946/47	1949/50
Europa	103	91	97	78	47	69	119	98	101
Nord- og Centralamerika	101	113	112	64	71	76	61	42	38
Sydamerika	106	125	133	30	33	35	97	119	123
Asien	227	218	220	85	80	83	127	120	121
Afrika	76	81	86	3	4	4	105	103	110
Oceanien	18	18	20	2	2	2	143	135	147
Verden	631	646	668	262	237	269	652	617	640

æggehvidestoffer. Der findes dog tællinger og skøn for *bestanden af husdyr* i de forskellige lande, og i tabel 8 er for verdensdele anført tallene for de tre vigtigste større husdyr før krigen og for to efterkrigsår. Uden at gå i detailler med disse tal kan man sige, at de i det store og hele „vender" på samme måde som tallene for den vegetabilske produktion, hvilket også var at vente. I Europa gik husdyrbestanden stærkt tilbage under krigen, men er under opbygning igen uden dog endnu at have nået førkrigsniveauet; Nord- og Sydamerika samt Afrika har forøget bestanden af samtlige husdyr, når undtages at fårebestanden er gået stærkt tilbage i USA; i Oceanien har bestanden været stagnerende, men i Asien er den gået tilbage.

TABEL 9
Kødproduktionen.

Millioner tons.

	1934/38	1948	1949	1950	1952/53
Europa	12,9	9,0	10,2	11,9	13,3
USA og Canada ...	9,3	12,5	12,6	12,8	14,7
Oceanien	1,5	1,5	1,6	1,6	1,7
Latinamerika	5,7	6,3	6,4	6,5	6,6
Ialt	29,4	29,3	30,8	32,8	36,3

Produktionen af husdyrprodukter vil naturligvis følge ret parallelt med husdyrbestanden, men det må tages i betragtning, at kvæg og får i mange lande holdes primært med henblik på anden produktion end føde. Således holdes kvæget i Asien overvejende som trækdyr og bidrager kun sekundært eller som i Indien næsten ikke til fødeproduktionen. *Kødproduktionen* omfattende kød af de større husdyr samt fjerkræ gik stærkt frem i Nord- og Sydamerika under krigen, men har i disse verdensdele nærmest været stagnerende de senere år. I Europa derimod har man forøget kødproduktionen stærkt efter krigen og derved næsten genindvundet krigstidens voldsomme produktionsindskrænkning,

og endelig har kødproduktionen i Oceanien været stagnerende den sidste halve snes år.

Produktionen af *dyriske fedtstoffer,* herunder smør, har haft en noget anden udvikling end produktionen af kød, idet den de senere år nærmest er stagnerende på et lavere niveau end før krigen, ligesom man ikke forventer en fremtidig produktionsforøgelse. Dette forhold bør betragtes i sammenhæng med den temmelig kraftige forøgelse i produktionen af vegetabilske olier, som i Nordamerika men også i europæiske lande er blevet en endnu mere mærkbar konkurrent til dyrisk fedt, bl. a. smør, efter end før krigen.

TABEL 10

Produktion af dyriske fedtstoffer.

Millioner tons.

	1934/38	1948	1949	1950	1952/53
Europa	3,3	2,4	2,7	2,9	3,2
USA og Canada ...	4,4	3,0	3,3	3,2	3,4
Latinamerika	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8
Østen	2,2	1,8	1,8	1,8	1,8
Mellemøsten	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Afrika	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
Oceanien	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Ialt	11,4	8,8	9,4	9,5	9,3

For *andre vigtige animalske produkter* som mælk og æg har man fyldestgørende oplysninger om produktionen i Europa, Nordamerika og Oceanien, men ikke i de andre verdensdele. For *mælk* lå produktionen i Europa i 1950 på 98 mill. tons mod 103 mill. tons før krigen efter at have været nede på under 80 millioner tons i de første efterkrigsår, og man forventer en produktion på 109 mill. tons i 1952–53. I Oceanien har mælkeproduktionen været stagnerende fra før krigen på omkring 10 mill. tons, og den forventes ikke forøget væsentligt, og endelig forøgedes mælkeproduktionen i Nordamerika under krigen fra 53 mill. til omkring 60 mill. tons, og den synes de senere år at stabilisere sig på 62 mill. tons. *Ægproduktionen* er blevet forøget i Nordamerika og Oceanien fra før krigen, men er gået tilbage i Europa. Den amerikanske produktion er forøget fra 2,3 til 3,7 mill. tons eller med ca. 60 pct., hvilket ligesom stigningen i kødproduktionen er udtryk for en stærkt forøget levestandard.

Den samlede fødeproduktion.

For at give en *samlet oversigt over fødeproduktionen* beregner FAO denne i indekstal. Sammenvejningen af de mange stærkt forskelligartede produkter foregår på værdibasis efter en af FAO udarbejdet fremgangsmåde, hvor omregningsfaktoren er gennemsnitsværdien af 10 kg hvede i 1934–38, som var nøjagtigt 1 guldfranc. I tabel 11 er disse indekstal sammenstillet for den totale produktion og for fødeproduktion pr. indbygger i de forskellige verdensdele samt

for verden ialt (Rusland excl.) for 1946–47, hvor produktionen nåede sit lavmål efter krigen, for 1948–50 og for de for 1952–53 opstillede produktionsforventninger. Af den nederste linie fremgår det, at den totale produktion for verden som helhed har gjort gode fremskridt efter krigen, således at den i 1948–50 kunne anslås at ligge 7 pct. højere end i 1934–38, men da verdensbefolkningen i samme tidsrum er steget betydeligt mere, bliver resultatet, at produktionen pr. indbygger endnu i 1948–50 lå 5 pct. lavere end førkrigsniveauet. Efter produktionsforventningerne skulle totalproduktionen i 1952–53 blive 18 pct. større end i 1934–38, hvilket skulle give en produktion pr. indbygger godt og vel så stor som før krigen, men at dette er en optimistisk vurdering fremgår af, at i 1951–52, der var et godt høstår, lå totalproduktionen, så vidt man kan bedømme denne, kun 9 pct. højere end i 1934–38, og at man derfor kun under ualmindeligt gunstige klimaforhold i 1952–53 vil være i stand til at forøge produktionen yderligere med 9 points.

TABEL 11

Forholdstal for fødeproduktion.

1934–38 = 100.

	Produktion ialt			Produktion pr. indbygger		
	1946/47	1948/50	1952/53	1946/47	1948/50	1952/53
Europa	77	90	107	73	85	99
Østen	92	96	103	84	86	90
Nære Øst	–	113	132	–	97	109
Afrika	–	117	123	–	105	110
Latinamerika ...	119	118	128	96	92	95
USA, Canada ...	126	148	158	112	127	128
Oceanien	108	117	125	94	101	102
Verden ialt	95	107	118	86	95	102

Imidlertid viser tabel 11, at de totale gennemsnitstal ikke giver noget tilfredsstillende billede af fødeproduktionens udvikling siden trediverne. I de folkerige verdensdele, Europa og Asien, var totalproduktionen således endnu i 1948–50 ikke nået op på førkrigsniveauet, og da befolkningstallet er forøget, er produktionen pr. indbygger forringet betydeligt, og i de andre verdensdele lå totalproduktionen i 1948–50 ganske vist betydeligt højere end før krigen, men det har kun i Nordamerika og Afrika givet sig udtryk i en højere produktion pr. indbygger, fordi befolkningstilvæksten i det nære Østen og i Latinamerika har været så stærk de sidste 10–15 år, at fødeproduktionen pr. indbygger er blevet lavere end før krigen. Tabel 11 belyser ligesom tabel 1 og de tal, der er meddelt for produktionen af de vigtigere fødemidler, den *uddybning af forskellen i ernæringsvilkår,* der har fundet sted siden trediverne mellem de for dårligt ernærede og velernærede lande, og som mere skyldes tilbagegang i de første end fremgang i de sidste. Denne skævhed i fødeproduktionens udvikling har som bekendt efter krigen ført til betydelige *ændringer i verdenshandelens struktur,* således at den internationale efterspørgsel efter fødevarer i stigende grad er blevet koncentreret om det eneste større overskudsområde, Nordamerika, hvorved den i forvejen bestående internationale økonomiske uligе-

vægt er blevet alvorligt forøget. Det er i denne henseende særlig vigtigt, at det fjerne Østen, der i trediverne var storeksportør af korn og oliefrø, er blevet storimportør med et stort udækket fødebehov, og at eksporten fra det latinamerikanske område ligeledes er i hurtig tilbagegang, fordi en stærkt voksende befolkning beslaglægger fødeproduktionen. I denne situation har det virket stærkt forøgende på vanskelighederne, at den argentinske produktion og eksport af korn er gået væsentligt tilbage på grund af den i landet førte prispolitik, der har været fremmende for husdyrproduktionen, og at Balkans eksport af korn til det vestlige Europa efter krigen er blevet reduceret til en brøkdel af, hvad den var i trediverne, og stadigt er i tilbagegang.

Fremtidige udviklingsmuligheder.

Det samlede resultat af fødeproduktionens udvikling efter krigen opfattes almindeligt som ugunstigt og skuffende, da det ikke er lykkedes at løse de opgaver, man har stillet sig. Det har ikke været muligt at forøge produktionen så meget, at ernæringsstandarden for verden som helhed endnu i 1951 har kunnet bringes tilbage til samme niveau som før krigen, men hvad der i særlig grad har måttet volde betænkelighed er sænkningen i ernæringsstandard i de i forvejen dårligt ernærede lande, og der rejser sig dermed det spørgsmål, om der er *muligheder for fremtidigt at forøge fødeproduktionen* i et sådant tempo, at der inden for en overskuelig årrække kan skaffes føde nok både til ernæring af den voksende befolkning og til forbedring af ernæringsstandarden. For verden som helhed regner man i disse år med en befolkningstilvækst på ca. 1 pct. årligt, hvilket vil sige, at fødeproduktionen også må forøges med 1 pct. årligt for at opretholde den nuværende ernæringstilstand, og skal denne forbedres mærkbart, må produktionen forøges med 2–3 pct. årligt. Dette er i sig selv en meget vanskelig opgave, men i virkeligheden undervurderes vanskelighederne ved disse gennemsnitstal, fordi *bestræbelserne for at forøge produktionen må koncentreres i de tætbefolkede, dårligt ernærede områder,* da der ingen rimelig udsigt er til på handelsmæssig basis at etablere en vedvarende og stigende eksport af fødevarer fra overskudsområderne, som i stigende grad begrænses til Nordamerika. En yderligere forværring af forholdene er desuden forudselig i nærmeste fremtid, fordi *befolkningstilvæksten i de såkaldte underudviklede lande må forventes at blive stærkt stigende,* efterhånden som de bestræbelser, der udfoldes for at forbedre sundhedstilstanden og de sanitære forhold i disse lande, bærer frugt. Dette illustreres på iøjnefaldende måde af udviklingen i Latinamerika, hvor dødeligheden er bragt så meget ned, at resultatet har været en befolkningstilvækst på 2½ pct. om året i en årrække.

Metoder til produktionsforøgelse.

De *fremgangsmåder,* der må følges, når fødeproduktionen skal forøges, er: 1) Begrænsning af spild og ødelæggelse af de dyrkede afgrøder, 2) dyrkning af højereydende afgrøder, 3) forøgelse af landbrugsarealet og 4) forøgelse af produktionen af de nu dyrkede afgrøder.

Ved nærmere undersøgelse af de muligheder, disse fremgangsmåder indeholder, viser det sig, at man navnlig må koncentrere sig om nr. 1, 2 og 4, og af dem igen om nr. 4, fordi det vil give den billigste, hurtigste og største produktionsforøgelse, og fødeproduktionens udvikling iøvrigt på længere sigt i overvejende grad vil bero på de ved denne fremgangsmåde opnåede resultater. Derimod er det begrænset, hvad der vil kunne opnås ved den tredie fremgangsmåde, udvidelse af landbrugsarealet.

Den førstnævnte fremgangsmåde, *begrænsning af spild,* erkendes at indeholde muligheder for en betydelig forøgelse i den disponible fødemængde, dels ved at begrænse opbevaringssvindet i oplagrede forråd, dels ved nyttiggørelse af affaldsprodukter og rigtigere anvendelse af de tilstedeværende produkter, men dens resultater vil bero på en stærkt intensiveret *oplysningsvirksomhed* samt *betydelige investeringer* i forbedrede tekniske fremgangsmåder ved afgrødernes høst, opbevaring og anvendelse, og den er dermed ikke umiddelbart tilgængelig. Iøvrigt er fremgangsmåden en engangsforanstaltning og dermed af mere sekundær betydning for ernæringsproblemet på længere sigt.

Om fremgangsmåde nr. 2, *dyrkning af højere ydende afgrøder,* kan man sige, at den indeholder betydelige og værdifulde muligheder, men at den må anvendes med yderste omtanke, hvis den ikke skal føre til en forringelse i stedet for en forbedring af ernæringsvilkårene. Dette hænger sammen med, at de afgrøder, der giver en højere produktion af kalorier pr. ha end korn, der som fremhævet er ballasten i den menneskelige ernæring, er yderst ensidigt sammensat, og derfor kan de kun bruges som et beskedent supplement til ernæringen, men ikke som hovednæringsmidler. Det gælder for rødder som manioc, batater, yams, roer etc., og også majsen hører til denne gruppe; majs giver et højere høstudbytte, hvor den dyrkes, end de øvrige kornarter, og man har derfor set majsen finde stigende anvendelse som madkorn i de tæt befolkede områder i Syd- og Østeuropa, Latinamerika m. fl. steder med det resultat, at folkenes sundhedstilstand og arbejdsevne er blevet stærkt nedsat af pellagra, en sygdom, der skyldes mangel på B_2-vitamin, og som er de majsspisende folks svøbe. Andre ernæringssygdomme følger manioc, batater etc., og resultatet er dermed, at man vel kan supplere ernæringen i de dårligt ernærede lande med de nævnte højere ydende afgrøder, men at kornet må forblive hovednæringsmidlet, fordi det giver den mest koncentrerede og sunde føde. Det er naturligvis ingen tilfældighed, at kornet er blevet den bestandige og vigtigste del af den menneskelige føde, men resultatet af en udvikling igennem årtusinder.

Som allerede berørt anser man det ikke for muligt igennem *udvidelse af landbrugsarealet* at forøge fødeproduktionen hurtigt og mærkbart, skønt kun ca. 9 pct. af det totale areal inden for landegrænserne er udnyttet som agerareal og 18 pct. som græsningsareal. Agerarealet pr. indbygger er i gennemsnit for hele verden 0,46 ha og græsningsareal 0,95, men dette sidste bidrager kun en brøkdel, måske mindre end 7–8 pct., til den samlede fødeforsyning, da det i de fleste områder er lidet produktive arealer, der udnyttes som græsgang. Det er altså på agerarealet, at en forøgelse af fødeproduktionen skal baseres, og efter foreliggende skøn skulle der være potentielle muligheder for at udvide det med indtil 25 pct., men kun med meget betydelige omkostninger. Man

TABEL 12

Areal i hektar pr. indbygger.

	Totalt areal	Dyrket areal	Græs-nings areal	Uudnyttet potentielt produktivt areal
Danmark	1,01	0,63	0,11	–
Belgien	0,36	0,12	0,69	
Europa[1]	1,26	0,38	0,25	0,026
Nord- og Centralamerika	11,38	1,13	1,97	0,50
Sydamerika	16,59	0,60	3,20	0,62
Asien[1]	2,14	0,28	0,20	0,073
Afrika	15,36	0,94	2,92	0,40
Australien og New Zealand	69,22	1,54	29,76	0,97
Verden[1]	5,18	0,46	0,95	0,17
Verdens landareal ialt (1000 ha)	11.282.000	1.005.000	2.063.000	367.000

[1] Rusland exclusive.

erindredes herom af de britiske erfaringer med de store jordnødprojekter i Øst- og Vestafrika, hvor det lykkedes i løbet af få år at investere store beløb i delvis forgæves forsøg på at opdyrke et fra naturens hånd forholdsvis lettilgængeligt sletteland. Forøvrigt foreligger der mange samstemmende udtalelser fra jordbundssagkyndige om, at agerarealet i mange lande bør indskrænkes og ikke udvides, da agerdyrkningen er trængt så langt frem, at befolkningernes ernæring af denne grund er bragt i fare. Baggrunden for denne opfattelse er den stærke *vind- og vanderosion,* der de sidste par menneskealdre har vist sine ødelæggende virkninger på agerjorden i alle de oversøiske lande, i Asien, Sydeuropa, ja i de fleste lande uden for Vesteuropa, og som er en følge af den stadige dyrkning. Helbredelsesmidlet er græskultur.

Mulighederne for udvidelse af dyrkningsarealet varierer naturligvis fra område til område, men det kan ikke overraske, at de er *mindst i de tætbefolkede eller dårligt ernærede lande* og størst i de tyndt befolkede, højere udviklede lande, f. eks. i Nordamerika. Som det fremgår af tabel 12, er Europa den mest intensivt opdyrkede verdensdel, idet halvdelen af arealet er landbrugsmæssigt udnyttet og 30 pct. i agerkultur, udvidelsesmulighederne er meget små og nyopdyrkning særdeles kostbar, således som vi bl. a. erfarer det med landvindingsarbejder her i landet. I Asien er stillingen faktisk den samme som i Europa, og i de tættest befolkede områder er nyopdyrkning praktisk taget udelukket. Mere overraskende er det, at befolkningspresset på det dyrkede areal også i det forholdsvis folketomme Sydamerika er så stærkt, at ernæringsstandarden bliver lav, men det er her som overalt således, at mennesket har okkuperet de lettere tilgængelige og dyrkbare jorde, og yderligere fremtrængen kræver store ofre af arbejde og en kapitalinvestering, som man ikke kan overkomme. Forudsætningen for nyopdyrkning vil således i de aller fleste områder i de varmere himmelstrøg være *kunstig vanding,* som netop kræver meget store investeringer og iøvrigt begrænses af vandforsyningen, hvorom mere nedenfor.

Idet disse tre fremgangsmåder for at forøge fødeproduktionen anses for util-

TABEL 13

Høstudbytte i hkg. pr. ha i 1949.

	Danmark	Europa	Nord- og Central amerika	Syd- amerika	Asien	Afrika	Australien	Verden
Hvede	36,0	14,6	9,7	10,4	9,1	7,2	11,8	10,5
Rug	24,1	14,7	6,6	6,0	6,5	–	–	13,6
Byg	34,6	15,3	12,0	9,3	9,7	6,5	10,4	11,2
Majs	–	14,4	22,3	12,0	10,4	7,6	16,0	16,5
Ris	–	41,6	20,8	16,7	16,4	12,3	–	16,4
Korn ialt .	30,6	15,1	14,5	11,4	11,5	6,7	11,6	12,4

strækkelige eller værende af sekundær betydning, er der spørgsmålet tilbage, om en *forøgelse af høstudbyttet af de dyrkede afgrøder* kan foregå i et tilstrækkeligt hurtigt tempo til at løse ernæringsproblemet. Der fremsættes ofte ret optimistiske udtalelser herom under henvisning til de store forskelle i høstudbytte pr. ha, man kan konstatere fra land til land, og som er belyst i tabel 13 for udbyttet af de vigtigste kornarter pr. ha for verdensdele i året 1949, der var et normalt verdenshøstår. Det ses, at høstudbyttet for hele verden var 12,4 hkg korn pr. ha med variationer fra 6,7 hkg i Afrika til 15,1 hkg i Europa, hvor Danmark ligger på maksimum med 30,6 hkg, og betragter man den nederste linie i tabellen fra højre mod venstre, kunne den angive en ekspansionslinie for kornproduktion. Hvis således Asien kunne bringe høstudbyttet pr. ha op på samme niveau som i Europa i løbet af 10 år, ville produktionen stige ca. 33 pct., og det ville være muligt at ernære en betydeligt større befolkning på et 20–25 pct. højere ernæringsniveau end det nuværende; ved derefter at stile mod et kornudbytte som i Danmark kunne den dobbelte befolkning ernæres på dette højere niveau. Der er ingen tvivl om, at høstudbyttet kan forøges meget væsentlig i de fleste lande, men man må dog alligevel ikke drage forhastede slutninger på grundlag af de konstaterede høstudbytter. Det må således tages i betragtning, at i Europa, der er den verdensdel, der har det højeste høstudbytte pr. ha, er *de naturlige forudsætninger for landbrugsproduktionen i de vesteuropæiske lande de bedste i verden,* især fordi temperatur og nedbør er så velafstemte, men allerede i Syd- og Østeuropa sætter vandmangel lige som i de andre verdensdele en grænse for produktionen, og dennes forøgelse bliver dermed nøje afhængig af den udstrækning, hvori man kan gøre sig til herre over vandforsyningen til de voksende afgrøder. Imidlertid er en stor del af vandet i de naturlige „vandlagre" i floder og søer allerede beslaglagt og iøvrigt ganske utilstrækkeligt til at sikre en produktionsudvidelse, som må baseres på kunstig opmagasinering af vand ved dæmningsbygning, en meget bekostelig investering.

I hvilken grad *vandfaktoren* virker begrænsende på høstudbyttet, er belyst i tabel 14, der viser, at i Japan, Kina, Indien og Italien er høstudbyttet af ris, der vandes intensivt, to–tre gange så højt som udbyttet af hvede og majs, der dyrkes på uvandet jord, og i Italien er hvedeudbyttet på den fugtigere jord i Podalen betydeligt højere end på den bedre, men tørre jord i naboprovinsen Toscana, hvor der iøvrigt drives et fortrinligt landbrug. På den anden side

TABEL 14

Høstudbytter pr. ha for vandede og ikke vandede afgrøder. 1934–38.

	Hvede		Ris		Majs	
	1000 ha	hkg pr. ha	1000 ha	hkg pr. ha	1000 ha	hkg pr. ha
Japan	683	18,8	3169	36,3	51	14,6
Kina	20154	10,8	19771	25,3	4712	13,8
Indien	10312	6,9	22307	13,1	2233	7,4
Italien	5117	14,8	149	53,0	1458	20,6
„ Podalen		21–26				
„ Toscana		14,4				

kunne man slutte af de anførte tal, at vand alene gør det ikke, og at det f. eks. måtte være muligt at forøge risudbyttet i Kina og Indien væsentligt ved en bedre dyrkningsteknik, bl. a. gødskning, som er grundlaget for de høje udbytter i Japan og i Særdeleshed i Italien.

Udviklingstempoet.

Akcepterer man, at det er muligt at bringe høstudbyttet væsentligt i vejret, bliver det et spørgsmål, hvor *hurtigt* det kan foregå, og om man kan regne med en tilvækstprocent i produktionen, der er mindst lige så stor som befolkningens tilvækstprocent. Da ernæringen overvejende er baseret på korn, bliver det afgørende, hvor meget og hvor hurtigt udbyttet af korn pr. arealenhed kan forøges, og til belysning af dette problem er anført de i tabel 15 anførte tal, der angiver høstudbytter i hkg pr. ha for de vigtigste kornarter i Danmark og USA samt den gennemsnitlige tilvækstprocent i hektarudbytte fra 1880–84 til omkring 1940. I Danmark lå høstudbyttet for korn pr. ha for 150 år siden på 10–12 hkg eller det samme som verdensgennemsnittet i dag, i 1880–84 var det bragt op til 16 hkg eller som det nuværende Europagennemsnit, og endelig var det sidst i trediverne 26,3 hkg. For hele perioden 1880–1938 var der en årlig gennemsnitlig tilvækst på 0,92 pct. i hektarudbytte for korn, noget mere for havre og byg, men mindre for hvede og rug, og dette svarer nogenlunde til befolkningstilvæksten, som var omkring 1 pct. årlig i samme periode. Imidlertid ser man af kolonnerne i tabellen, at medens den årlige tilvækstprocent i hektarudbytte for korn var 0,68 i perioden 1880–1914, var den 1,90 eller næsten det tredobbelte i perioden 1920–38, hvilket nærmest må tages som udtryk for virkningen af stærke *tekniske fremskridt,* der i nutiden gør det muligt at forøge høstudbyttet i et hurtigere tempo end i tidligere tider. Det samme illustreres af tallene fra USA. I dette land var høstudbyttet af korn pr. ha stationært i perioden fra 1880 til omkring 1930, og det amerikanske landbrug var dermed et typisk eksempel på det exploiterende landbrug, som det drives rundt i verden, hvor man dyrker jorden uden gødningstilførsel, men fra 1930 sætter en udbyttestigning ind, som tager fart fra midt i trediverne, og man når i en årrække op på høje årlige tilvækstprocenter i hektarudbyttet, som må antages delvis at bero på virkningerne af en intensiv anvendelse af tekniske fremskridt, selv om også vejrforholdene har haft indflydelse, da fremgangen ikke er fortsat de senere år.

TABEL 15

Udvikling i høstudbyttet pr. ha.

Danmark

	Høstudbytte, hkg pr. ha		Gennemsnitlig årlig tilvækstprocent i høstudbytte pr. ha		
	1880/84	1934/38	1880/1938	1880/1915	1920/38
Hvede	21,4	30,4	0,65	1,20	0,34
Rug	16,8	17,8	0,11	0,10	1,14
Byg	16,9	29,9	1,06	0,94	1,35
Havre	14,2	27,4	1,22	0,79	2,09
Korn ialt	16,0	26,3	0,92	0,68	1,90
Rodfrugter, a.e. ...	25,1	59,1	1,60	2,22	1,73
Kartofler, a.e.	16,9	40,8	1,65	2,50	1,31

USA

	Høstudbytte, hkg pr. ha				Gns. årlig tilvækstprocent i høstudbytte pr. ha	
	1880/84	1929/33	1936/40	1942/46	1929/33 1942/46	1936/40 1942/46
Hvede	8,9	9,1	9,3	11,8	2,00	4,05
Majs	15,8	15,1	16,3	21,3	2,68	4,56
Byg	12,7	10,8	11,7	12,9	1,37	1,64
Havre	9,9	10,0	10,8	11,8	1,25	1,49

En lignende udvikling som i Danmark og USA kan påvises i andre lande. og man kan, måske noget optimistisk, slutte, at hvis man er i stand til at intensivere anvendelsen af de mange tekniske fremskridt, der i nutiden står til rådighed i jorddyrkningen, er der muligheder for at bringe det i mange lande stationære hektarudbytte af korn til at stige med fra 1 til 2–3 pct. årligt. Som sagt er det en noget optimistisk bedømmelse; for den taler, at høstudbyttet er så lavt i de fleste lande og mange tekniske fremskridt så virkningsfulde, at de giver store relative udslag; imod den taler, at man i Danmark, hvor man uden selvforherligelse tør sige, at de naturlige-tekniske-institutionelle produktionsforhold har været relativt optimale i perioden 1880–1938, kun har kunnet opnå en gennemsnitlig tilvækstprocent i hektarudbytte af korn på 0,92, dog 1,90 for årene 1920–1938, og at det derfor ingenlunde bliver en let opgave i mindre udviklede lande og under mere kontrære naturforhold at opnå de samme resultater, selv om der sættes fulde sejl til.

Der skal ikke drages håndfaste konklusioner af denne redegørelse, som dog vil vise, at de betænkeligheder, der gennem en årrække i stigende grad har gjort sig gældende om fødeproduktionens udvikling og muligheder ikke savner rod i virkeligheden. Det er endnu i 1952 ikke lykkedes at retablere den før verdenskrigen bestående ernæringsstandard, som er blevet betydeligt forringet for mere end halvdelen af jordens befolkning fra et i forvejen ganske utilstrækkeligt niveau. Da det dernæst ikke har været muligt og heller ikke i fremtiden vil være

muligt at afhjælpe de bestående skævheder i ernæring ved handelsmæssig overførsel af fødemidler fra overskuds- til mangelområderne, bliver det et problem, om de dårligt ernærede lande vil blive i stand til at udvikle fødeproduktionen i et sådant tempo, at de ikke alene kan føde deres hastigt voksende befolkning, men også forbedre deres levestandard. I sidste del af redegørelsen er fremsat nogle synspunkter om størrelsesordenen af denne opgave og om mulighederne for dens løsning, som vil afhænge af kornproduktionens udvikling, da korn er hovednæringsmiddel for jordens befolkning og i særdeleshed i de mindre udviklede lande er afgørende for ernæringen.

LITTERATURLISTE

1. Hazel K. Stiebeling and Medora Ward: Diets at Four Levels of Nutritive Content and Cost. USDA Circular nr. 296, 1933.
2. Hazel K. Stiebeling: Consumption of Agricultural Products. Proceedings of the International Conference of Agricultural Economists. 1936.
3. America's Capacity to Consume, Brookings Institution, 1934.
4. The Relation of Nutrition to Health, Agriculture and Economic Policy. Mixed Committee of the League of Nations. Geneva 1937.
5. Workers Nutrition and Social Policy. International Labor Office. 1936.
6. John Boyd Orr: Food, Health and Income. 1936.
7. World Food Survey, FAO. 1946.
8. Fairfield Osborne: Our Plundered Planet. Boston 1948.
9. William Vogt: Road to Survival. London 1949.
10. E. Le Gros Clark and N. W. Pirie: Four Thousand Million Mouths. Oxford University Press 1951.
11. Th. Schultz: Food for the World: University of Chicago Press 1946.
12. Measures for the Economic Development of Underdeveloped Countries. UN 1951.
13. Yearbook of Food and Agricultural Statistics. FAO 1950.
14. Food and Agricultural Statistics. FAO Monthly Bulletin 1951–52.
15. The State of Food and Agriculture. FAO. Årgange 1948–51.
16. Soils and Men. U.S.D.A. Yearbook of Agriculture, 1938.

DEN ÆGYPTISKE KRISE

Af Erik Reske-Nielsen

Lige siden 2. verdenskrigs slutfase har der stadig været uro omkring Ægypten, og i 1951–52 har krisen nået dramatiske højdepunkter med opsigelsen af 1936- og 1899-traktaterne med Storbritannien, med kampene i Suezkanalzonen og „den sorte lørdag" i Cairo, med hastigt skiftende regeringer og endelig med general Naguibs militærkup og kong Faruks abdikation. De voldsomme begivenheder har tilsyneladende først og fremmest været betinget af den engelsk-ægyptiske konflikt om Suez og Sudan, men navnlig den sidste tids begivenheder har dog utvetydigt tilkendegivet, at krisen også har indre ægyptiske forudsætninger, der måske tilmed er de mest tungtvejende. I alt fald har de tydeligt demonstreret forbindelsen mellem landets ydre og indre problemer og bevist rigtigheden i påstandene om, at de ægyptiske politikere har spillet på chauvinismens strenge for at aflede opmærksomheden fra de eksplosive tilstande i landets politiske og økonomiske liv – for slet ikke at tale om dets sociale forhold.

Det har imidlertid indtil begyndelsen af 1952 mest været konflikten mellem Ægypten og Storbritannien, der har tiltrukket sig opmærksomheden. Disse stridigheder går et godt stykke tilbage i tiden, nemlig til den britiske okkupation i 1882, til det nationalistiske Watani-partis dannelse i 1900, til oprettelsen af det britiske protektorat ved 1. verdenskrigs udbrud og til Zaghlul Pashas dannelse af Wafd-partiet i 1918. Den engelske retræte over for den ægyptiske nationalisme begyndte i 1922, da protektoratet blev ophævet og sultanen fik kongetitel som Fuad I. Selvom Ægypten således opnåede selvstændighed, stod der stadig britiske tropper i landet, ligesom englænderne varetog hele forsvaret og beskyttede de udenlandske interesser og minoriteterne. Dette skete ikke i henhold til en overenskomst mellem ægyptiske og engelske myndigheder, men udelukkende på grundlag af en britisk regeringserklæring, og forholdet vedblev derfor i adskillige år at være meget spændt, indtil den skærpede storpolitiske situation i 1930'erne og truslen mod både engelske og ægyptiske interesser i det østlige Middelhav og Nordøstafrika gennem Mussolinis angreb på Abessinien i 1935 omsider banede vej for en engelsk-ægyptisk traktat den 26. august 1936.

Den vigtigste bestemmelse i 1936-traktaten var, at den engelske okkupation blev bragt til ophør, om end med den begrænsning, at England indtil 1956 måtte have tropper stationeret i Suezkanalzonen. Desuden blev de såkaldte

„kapitulationer", der gav udlændinge særrettigheder, ophævet, og Ægypten åbnedes som suveræn stat adgang til Folkeforbundet. Endvidere blev det engelsk-ægyptiske fællesstyre over Sudan, der havde været suspenderet siden 1924, igen sat i kraft på basis af den traktat, der var sluttet herom i 1899. Den pris, ægypterne måtte betale for disse gevinster, var – foruden Suezgarnisonen – en defensiv militæralliance, der sikrede briterne ret til i krigstilfælde eller under truende forhold atter at benytte ægyptisk territorium, ligesom de to magter iøvrigt lovede hinanden gensidig bistand.

Den ægyptiske politiker, der var 1936-traktatens hovedmand, var Wafd-partiets leder *Mustafa el-Nahas pasha,* og selv om han nok skaffede sig betydelig popularitet på traktatens bestemmelser om de britiske troppers evakuering, fandtes der mere yderliggående kredse, som mente, at han burde have opnået endnu mere. Endvidere blev Nahas pashas stilling svækket af striden med den unge kong Faruk, da denne blev myndig i 1937. Følgen blev, at Nahas pasha måtte gå af inden udgangen af 1937, og ved de efterfølgende valg i 1938 led de hidtil overmægtige wafdister et knusende nederlag, navnlig til *Nukrashi pashas* saadistparti – og det til trods for, at Nahas pasha kort efter undertegnelsen af 1936-traktaten på ny havde sluttet sig til det populære krav om yderligere britiske indrømmelser.

I de følgende år var wafdisterne i opposition til saadistiske og liberale regeringer, der alle ønskede at opnå nye fordele fra Storbritannien, og som navnlig syntes at få gode kort på hånden ved krigsudbruddet i 1939. Den ægyptiske ministerpræsident *Ali Maher pasha* erklærede ganske vist, at Ægypten stod solidarisk med England, men ligesom næsten alle ægyptiske politikere var han imod aktiv krigsdeltagelse. Efterhånden som Tyskland vandt sine store sejre i 1940, og Italien indtrådte i krigen, blev det desuden åbenbart, at Ali Maher nærede aksesympatier eller i det mindste for alle eventualiteters skyld ønskede at stå på en god fod med Mussolini. Samtidig overtrumfede de ægyptiske partier hinanden i agitation for at afpresse englænderne løfte om fuldstændig rømning af Ægypten og Sudan efter krigen, men det lykkedes dog briterne at lægge en vis dæmper på stemningen ved at demonstrere den engelske indflydelses styrke, idet Ali Maher i sommeren 1940 blev tvunget til at træde tilbage på grund af sin pro-italienske holdning. De følgende regeringer under ledelse af *Hasan Sabri* og *Husain Sirri pasha* stod mere blegt i billedet og opretholdt under delvis pres et tåleligt forhold til englænderne, som netop nu var optaget af ørkenkrigen mod italienere og tyskere. Ali Mahers indflydelse gjorde sig dog stadig gældende ved hoffet, og i Cairo demonstrerede de evigt urolige studenter under råbet „Vi er Rommels soldater". På den anden side stod det også klart, at wafdisterne, der havde fået skabt et meget stærkt partiapparat over hele Ægypten, og som udfoldede en voldsom nationalistisk agitation, igen var på fremmarsch. Da Sirri pasha i begyndelsen af februar 1942 syntes at være ved at miste kontrollen, og da kong Faruk mentes at være stemt for at kalde Ali Maher tilbage som eneste alternativ til de af ham inderligt afskyede wafdister, greb englænderne ind og tvang kongen til at udnævne Nahas pasha til ministerpræsident den 6. februar 1942.

Wafd-regeringen 1942–44.

Dermed var wafdisterne atter kommet til magten – og på grund af den engelske opfattelse, at Nahas pasha var et mindre onde end Ali Maher. Wafdisterne blev kort efter betydeligt styrket, idet parlamentsvalg i marts 1942 resulterede i en stor sejr for partiet, der opnåede absolut flertal i deputeretkammeret. Det viste sig imidlertid snart, at Wafd led af store indre svagheder, og at den splid mellem dets ledere, som tidligere havde ført til sprængninger, så snart partiet sad med regeringsansvaret, fortsat eksisterede. Det blev også tilfældet nu, idet der udbrød strid mellem Nahas pasha og finansministeren, *Makram,* der var forhadt af det bourgeoisi, som støttede Wafd økonomisk, og i særdeleshed herskede der et dybt fjendskab mellem Makram og Nahas pashas hustru, som benyttede sin indflydelse til at skabe alle mulige fordele for sine slægtninge i *Wakil*-familien. Følgen heraf blev, at Makram blev afskediget i sommeren 1942, hvorefter han dannede en uafhængig wafdistgruppe – Kotla – i parlamentet på ganske samme måde som eksklusionen af Nukrashi pasha tidligere havde ført til dannelsen af Saadist-partiet. En særlig betydning fik afskedigelsen af Makram, fordi hans fald gav ham frie hænder til at rette de voldsomste angreb mod de ledende wafdister og i særdeleshed mod Wakil'erne, som blev beskyldt for sortbørsvirksomhed og for på alle måder at udnytte den mangel og nød, som krigen havde fremkaldt.

Makrams agitation gav kong Faruk en kærkommen lejlighed til at forsøge på at blive Nahas pasha kvit, men en ny britisk intervention satte en stopper herfor, og kampen mellem konge og ministerpræsident blev i den følgende tid ført i det skjulte. En tid syntes ægyptisk politik da at have fundet et mere roligt leje – dels fordi både Ali Maher og Makram var blevet interneret efter beskyldninger for aksevenlig holdning, dels fordi det efter sejren ved El-Alamein var den britiske ambassadør, der førte det store ord i Cairo.

Den engelske magtposition kunne imidlertid ikke hindre ægyptiske politikere af alle retninger i at føre en højrøstet agitation for fuldstændig britisk evakuering af ægyptisk territorium ved krigens slutning og for gennem en ægyptisk-sudansk union at bringe det engelsk-ægyptiske condominium over Sudan til ende og således etablere Nildalens enhed. Det havde hele tiden været oppositionens privilegium at agitere skarpest mod briterne, men wafdisterne forsømte dog ikke nogen lejlighed til at yde de nationalistiske aspirationer tribut, og regeringen fik en udmærket chance hertil, da der i maj 1944 trådte en rådgivende forsamling for Sudan sammen. Det foranledigede Nahas pasha til på temmelig provokerende måde at udtale sig om Sudan-spørgsmålet. Ministerpræsidentens hensigt var naturligvis at sikre sig yderligere nationalistisk støtte, idet forholdet mellem regeringschefen og kongen blev dårligere og dårligere. Også gennem sit arbejde for at få skabt den arabiske liga stræbte Nahas efter at befæste sin popularitet, men netop som han skulle til at tage sin afsked for at fremtvinge valg, som han mente kunne vindes, blev han den 8. oktober 1944 afskediget af Faruk, der overdrog saadistlederen *Ahmed Maher pasha* at danne den nye regering med Makram som finansminister. Det var kongen, der havde

fældet de mægtige wafdister, men Nahas pashas efterfølger kom ikke til at beklæde sit embede ret længe. Den 25. februar 1945 blev han myrdet.

Nukrashi rejser revisionsspørgsmålet 1945.

Den nye ministerpræsident blev Nukrashi pasha i spidsen for en koalition af liberale, saadister og Kotla-folk, og han indledede straks en kampagne for, at de britiske tropper, der i henhold til 1936-traktaten befandt sig i Nildeltaet under krigen, skulle trækkes tilbage, og hævdede, at hele det ægyptiske territorium under de nu eksisterende fredeligere forhold burde rømmes. Den ægyptiske nationalisme fandt desuden, at dens politik havde bedre muligheder efter labours sejr ved de britiske valg, og den 30. juli overrakte Nukrashi den engelske ambassadør et memorandum, hvori evakueringsønskerne og kravene om Sudan var nedfældet. London forhastede sig imidlertid ikke med svaret, og selv om der i oktober fandt forhandlinger sted mellem Nukrashi og imperiegeneralstabschefen, lord Alanbrooke, var det tydeligt, at regimet tabte terræn, efterhånden som resultater udeblev, og både oppositionen og en del af regeringen under Makrams ledelse tilkendegav, at Ægypten måtte indtage en fastere holdning. Den 20. december 1945 forlangte Nukrashi da i en ny note forhandlinger om en revision af 1936-traktaten åbnet i London i nærmeste fremtid. Englænderne tøvede imidlertid stadig – til dels under indtryk af den faretruende situation i Nord-Persien, hvor den røde arme fortsat var stationeret, og hvor Sovjetunionen havde inspireret oprettelsen af en azerbaijansk separatistregering – og først den 27. januar 1946 bekendtgjorde de, at den britiske ambassadør i Cairo ville blive instrueret om at indlede forberedende forhandlinger med ægypterne.

Det var ikke, hvad Nukrashi havde anmodet om, og situationen bevirkede, at wafdisterne atter fik vind i sejlene gennem en antibritisk agitation, hvorunder de også slog på prorussiske strenge. Den 9. februar 1946 kulminerede den nationalistiske bølge foreløbig med store arbejder- og studenteruroligheder i Alexandria. Optøjerne kostede – efter alt at dømme på britisk foranledning – Nukrashis regering livet, og den 15. februar efterfulgtes han af wafdistfjenden *Ismail Sidki pasha,* hvis ministre enten var uafhængige eller liberale. Det var i wafds øjne en enestående provokation at lade Sidki danne regering, og det socialrevolutionære islæt, der havde været mærkbart under urolighederne den 9. februar, slog nu stærkere igennem, så man svagt kunne skimte en forståelse mellem på den ene side wafd, det muhammedanske broderskab og andre ekstreme nationalistbevægelser og på den anden side den kommunistiskfarvede „nationale arbejder- og studenterkomité", hvis leder, Mustafa Musa senere skulle komme til at spille en meget fremtrædende rolle på wafdisternes venstre fløj. Da Sidki pasha desuden havde fået ordre af kong Faruk til ikke at skride ind mod demonstranterne, kom det i slutningen af februar og begyndelsen af marts til blodige optøjer med ildspåsættelser og plyndringer i Cairo og Alexandria, ligesom der fandt overgreb sted mod britiske militærpersoner.

Sidki-Bevin-udkastet 1946.

Under disse vanskelige forhold fortsatte Sidki sine bestræbelser for at få indledet forhandlinger med briterne, men London reagerede stadig sendrægtigt, om end udenrigsminister *Bevin* nu tilkendegav, at han selv ville lede de forestående forhandlinger, efter at den nye ambassadør sir *Ronald Campbell* og luftfartsminister, lord *Stansgate* havde ført de indledende drøftelser. Den 15. april 1946 åbnedes den første konference i Cairo, og Sidki fastslog her med det samme, at Ægypten ikke ville gå ind på nogen traktat på andet grundlag end en evakuering, som man kunne nære begrundet håb om at få accepteret efter den britiske opgivelse af Burma og Indien. Forgæves henviste de britiske delegerede til det russiske pres mod Persien, Tyrkiet og Grækenland og understregede Nildeltaets og Suezkanalens vitale betydning for forsvaret af det østlige Middelhav og hele Det mellemste Østen, men til trods for den storpolitiske situation erklærede briterne sig dog villige til at trække alle engelske tropper tilbage fra ægyptisk territorium i nærmere fastsatte terminer på betingelse af ordninger, der kunne sikre effektiv gensidig bistand i tilfælde af krig eller overhængende krigsfare.

Både fra britisk og ægyptisk side blev tilbudet imidlertid angrebet, og under parlamentsdebatterne i London trådte det klart frem, at man navnlig fra konservativ side frygtede, at Suez ikke i tilstrækkelig grad lod sig forsvare fra de områder, der først og fremmest ville blive tale om, nemlig Palæstina, Cypern og Cyrenaica. Ligeledes havde man i tydelig erindring, at Ægypten i 1940 og 1942 havde forsøgt at unddrage sig sine traktatforpligtelser. Fra ægyptisk side var bedømmelsen af de britiske forslag endnu mere ublid, og både Wafd, de ekstreme nationalister og kommunisterne forsøgte at udnytte situationen, der var blevet yderligere forværret af den massearbejdsløshed, som blev følgen af nedsat beskæftigelse ved engelske militære anlæg. Omsider tog Sidkis regering dog kraftigere fat over for de strejkende arbejdere og demonstrerende studenter, ligesom den greb ind med arrestationer mod visse wafdistiske ledere og med forbud mod det kommunistiske parti.

Imens sneglede forhandlingerne i Cairo sig af sted gennem hele sommeren 1946. Både kong Faruk og Sidki pasha mentes at være villige til at akceptere de engelske forslag, men inden for den ægyptiske forhandlingsdelegation rejste Makram og et par andre medlemmer modstand med det resultat, at der opstod en regeringskrise. Sidki dannede imidlertid regering igen og tilkendegav – på trods af store arbejder- og studenterdemonstrationer –, at han var villig til at komme til London for at forhandle direkte med Bevin. Denne konference kom i stand 17.–25. oktober 1946, og resultatet blev et udkast til en ny engelsk-ægyptisk traktat. Heri forpligtede England sig til at evakuere Cairo, Alexandria og Nildeltaet inden den 31. marts 1947 og resten af ægyptisk territorium inden den 1. september 1949. Til gengæld gik Ægypten ind på at skride til handling sammen med Storbritannien i tilfælde af aggression mod lande i Ægyptens nabolag samt til at lade en fælles forsvarskomité undersøge alle situationer, der kunne true Det mellemste Østens sikkerhed. Tilbage stod problemet om Sudan, hvor det ikke var muligt at opnå en langsigtet overenskomst, og hvor der sam-

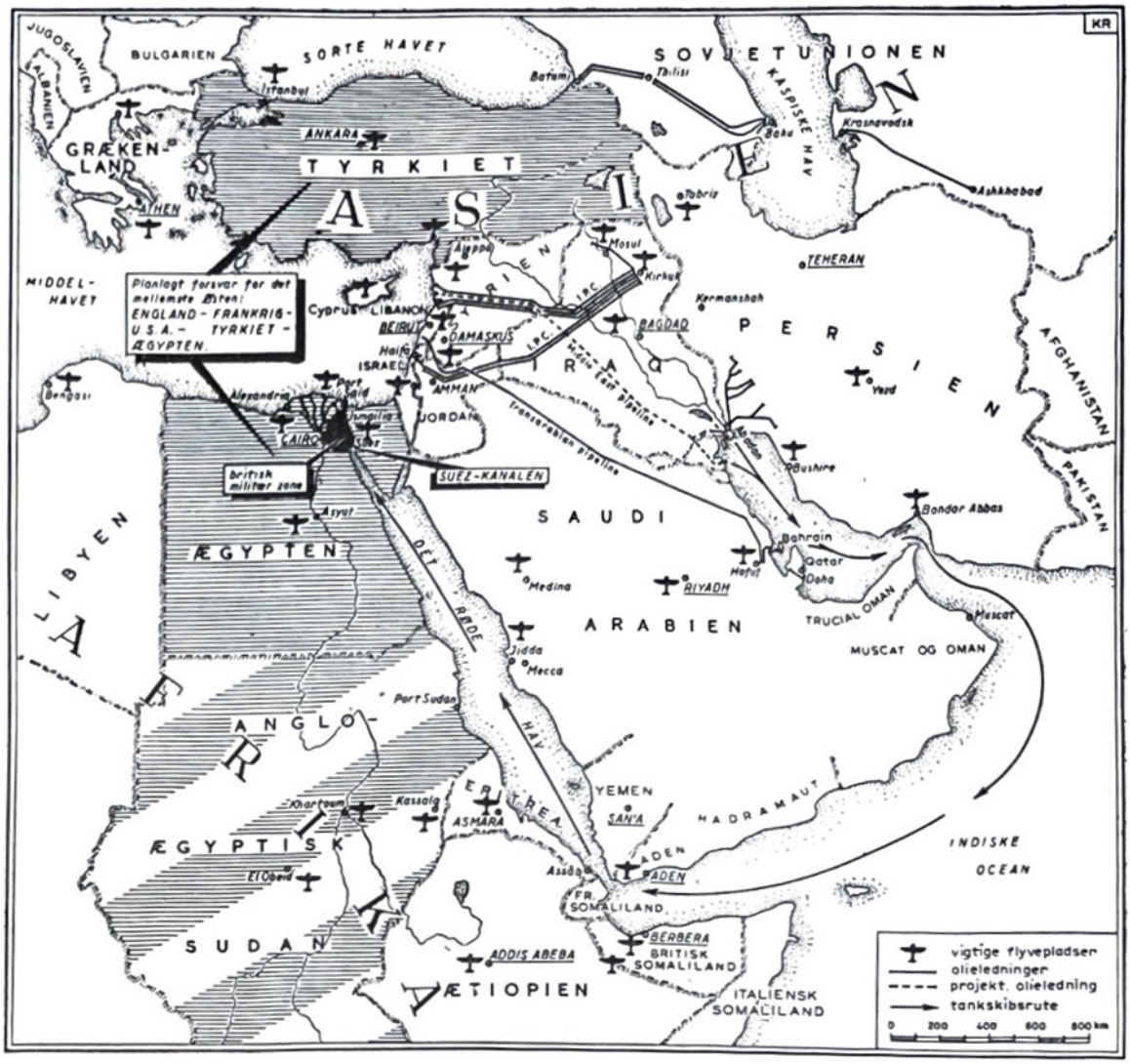

tidig opstod betydelig uro, idet sudaneserne stod delt i opfattelsen om, hvorvidt selvstyre bedst kunne sikres ved samarbejde med ægypterne eller med øjeblikkets britisk-dominerede Sudan-regering. Trods alt nåede man dog gennem forhandlingerne i London også frem til en midlertidig kompromisformular vedrørende Sudan, men selv om det lykkedes Sidki ved sin hjemkomst til Cairo at sikre sig et tillidsvotum i parlamentet, blev han hilst med protester fra demonstrerende folkemasser, der ikke ville vide af nogen overenskomst med englænderne. For at tage brodden af wafdisternes agitation fremkom Sidki dernæst med nogle udtalelser om, at Storbritannien i princippet havde akcepteret Sudans enhed med Ægypten, men fra britisk side benægtede man straks dette, og Sidki pasha demissionerede derefter den 9. december 1946 „på grund af dårligt helbred", hvorefter Nukrashi pasha igen dannede regering.

Sudanproblemet.

Det var Sudanspørgsmålet, der havde bragt efterkrigstidens mest engelskorienterede regering til fald i Cairo, og det havde også under Londonforhand-

lingerne vist sig at være det problem, man havde størst vanskeligheder med at nå til enighed om. Det resultat, der var nedfældet i udkastet til en Sudan-protokol af 25. oktober 1946, betegnede en sejr for det britiske standpunkt, idet aftalen skilte Sudanspørgsmålet ud fra det øvrige engelsk-ægyptiske mellemværende ved at bestemme, at 1899-traktaten og den henvisning til den, der fandtes i 1936-traktaten, ikke skulle berøres af den nye overenskomst, Bevin og Sidki var blevet enige om. Ganske vist hed det også i protokollen, at den politik, de kontraherende parter ville følge i Sudan, skulle „holdes inden for rammerne af enhed mellem Ægypten og Sudan under den fælles ægyptiske krone", men derefter fulgte der bestemmelser om, at denne politik skulle have til formål aktivt at forberede sudaneserne på at styre deres egne anliggender og følgelig også give dem ret til frit at bestemme Sudans fremtidige stilling.

Protokollens ordlyd var uklar og dækkede kun nødtørftigt over den kendsgerning, at striden om dette spørgsmål mellem England og Ægypten ville blive fortsat. Cairoregeringen kunne påberåbe sig en historisk ret i Sudan, der gik tilbage til oprettelsen af det tyrkisk-ægyptiske herredømme over landet i 1820, og den kunne hævde, at hele den nordligste og mest folkerige del af Sudan kulturelt hørte sammen med Ægypten. Det vigtigste argument fra ægypternes side var imidlertid hensynet til Nildalens enhed og Ægyptens vitale interesse i, at Nilens øvre løb under en eller anden form vedblev at være under fuld eller delvis ægyptisk kontrol.

Fra britisk side kunne man henvise til de gældende traktaters klare bestemmelser om engelsk-ægyptisk condominium og påpege, at man i de senere år – og især under anden verdenskrig – havde udrettet et betydeligt arbejde for at skabe et sudansk selvstyre, men tillige at sudaneserne endnu ikke var modne til fuldt ud at styre sig selv. Det skyldtes især, at de sydlige provinser stadig var underudviklede og primitive og endnu ikke ville kunne hævde sig over for de nordlige egne. Det betød, at de ægyptiskorienterede elementer i landet ville have større mulighed for at bestemme over Sudans fremtid, hvis selvstyret straks blev etableret, end tilfældet ville være, hvis det blev skudt ud i en årrække, og følgelig gik den britiske politik ud på at sikre en rolig udvikling i landet i et ikke for hastigt tempo. Gennem herredømmet over generalguvernørposten og det administrative apparat havde englænderne gode muligheder for at føre denne politik til sejr, og de kunne tillige regne med støtte fra de store stammehøvdinge i de sydlige provinser og fra det førende Ummaparti, der dog ønskede en hurtigere afvikling af fremmedherredømmet. Som forholdene lå i 1946 var det i britisk interesse – og er det stadig – at trække Sudanafgørelsen ud og derved opnå, at et fremtidigt selvstændigt Sudan vil komme til at følge den samme udviklingslinie som Storbritanniens centralafrikanske besiddelser og ikke blot blive en ægyptisk lydstat. Herved vil der tillige opstå bedre muligheder for briterne til fra Centralafrika at lægge et effektivt pres på Ægypten i mellemøstlige spørgsmål. Nogen større mulighed for et Sudankompromis mellem England og Ægypten findes således ikke – og indgik i virkeligheden heller ikke i Sidki-Bevin-overenskomsten i 1946.

Ægyptens appel til sikkerhedsrådet.

Også Sidkis efterfølger, Nukrashi, førte indledningsvis forhandlinger med den britiske ambassadør om Sudan, men forgæves, hvorfor ministerpræsidenten i slutningen af januar 1947 tilkendegav, at den ægyptiske regering ville indanke hele det ægyptiske og sudanske problemkompleks for F.N.s sikkerhedsråd. Samtidig erklærede Bevin i underhuset, at Storbritannien holdt fast ved 1936-traktaten, indtil der kunne forhandles med en mere repræsentativ ægyptisk regering, der ikke behøvede at være så afhængig af nationalistiske stemninger.

Englænderne tilkendegav dog deres beredvillighed til at holde en dør åben ved den 31. marts at afslutte tilbagetrækningen af tropper fra Nildeltaet til Kanalzonen, men den 11. juli gjorde Cairo alligevel alvor af truslen om at henvende sig til sikkerhedsrådet. Under sagens behandling optrådte Nukrashi selv som Ægyptens talsmand og hævdede for 1936-traktatens vedkommende, at ingen for alvor kunne påstå, at det var hensigten, at de indskrænkninger, traktaten i 1936 lagde på ægyptisk suverænitet, skulle fortsætte efter krigen. Krigens ophør betegnede den underforståede afslutning på disse indskrænkninger, og 1936-traktaten havde derfor overlevet sit formål. For Sudans vedkommende erklærede Nukrashi, at det var Storbritanniens „forbryderiske" okkupation af Ægypten i 1882, der i 1899 førte til, at det kunne tvinge et engelsk-ægyptisk condominium igennem. Han påstod også, at England havde anlagt en politik, der gik ud på at skille Sudan fra Ægypten og så splid mellem ægyptere og sudanesere, ligesom han hævdede, at briterne hæmmede Sudans udvikling.

På Storbritanniens vegne svarede sir Alexander Cadogan med at henvise til 1936-traktatens bestemmelse om, at den kun kunne revideres før sit udløb i 1956 efter samtykke fra begge parter, ligesom den britiske ordfører påviste det folkeretligt uholdbare i Nukrashis argumentation. For Sudans vedkommende lagde Cadogan særlig vægt på den undermineringskampagne over for det sudanske styre, som ægypterne havde ført siden begyndelsen af 1946, og understregede, at det alene var Sudanproblemet, der havde væltet den overenskomst, Bevin og Sidki pasha var nået frem til.

Under sikkerhedsrådets debat støttede Polens delegerede Ægyptens krav om „øjeblikkelig, fuldstændig og betingelsesløs" tilbagetrækning af alle britiske tropper fra Ægypten og Sudan, mens Brasilien forelagde et forslag om, at sikkerhedsrådet skulle anbefale de to parter at genoptage deres indbyrdes forhandlinger. På grund af nogle ændrings- og suppleringsforslag opnåede Brasiliens forslag dog ikke det nødvendige flertal, idet Polen stemte imod, og Storbritannien, Sovjetunionen, Syrien og Columbia afholdt sig fra at stemme, således at sikkerhedsrådet fortsat havde det ægyptiske spørgsmål stående uløst på sin dagsorden.

I Ægypten vakte sikkerhedsrådets behandling af sagen voldsom harme, og det var karakteristisk for stemningen, at der blev foretaget et bombeattentat mod den brasilianske legation i Cairo, og at presse og demonstranter hyldede Sovjet og østbloklandene som Ægyptens sande venner.

Palæstinakrigens indflydelse.

På samme tid som Ægyptens forhold til de vestlige magter blev forværret som følge af deres holdning ved sikkerhedsrådets afgørelse, skærpedes det yderligere på grund af De forenede Nationers Palæstinakommissions forslag af 1. september 1947 om deling af Palæstina i en jødisk og en arabisk del. Den arabiske ligas politiske komité svarede med at erklære, at den med alle midler ville modsætte sig kommissionens afgørelse, og det var herunder ægypterne, der førte det store ord. Storbritannien havde ganske vist hele tiden i egen interesse stræbt efter at sikre araberne så meget som muligt i Palæstinaafgørelsen og havde ikke alene lagt sig ud med jøderne, men også med De forenede Stater. Englands holdning var dog på ingen måde tilstrækkelig positiv til, at en britisk-ægyptisk overenskomst kunne komme i stand, og det lidt, der var vundet, blev helt sat over styr og mere til, da kong Abdullah af Jordan i Palæstinakrigens anden del i efteråret 1948 begyndte at spille sit eget spil, hvorved den arabiske verdens front mod Israel brød sammen, og jøderne blev i stand til at tilføje ikke mindst den ægyptiske hær alvorlige nederlag. Det var ganske naturligt for ægypterne at lægge skylden for Jordans holdning på briterne og derigennem gøre disse ansvarlige for Ægyptens militære fiasko, der dog – som det senere er blevet klart bevist – mest af alt skyldtes slet organisation og en uhyggelig korruption i den øverste hærledelse.

Ægyptens nederlag i Palæstinakrigen kunne naturligvis ikke undgå at få indrepolitiske følger, og navnlig rettede det muhammedanske broderskabs leder, *Hasan el-Banna,* de voldsomste angreb mod Nukrashi pasha i håb om selv at blive i stand til at tage magten uden om partierne. Der gik nu en ny bølge af demonstrationer og terror gennem Ægypten, inspireret af det muhammedanske broderskab og med jødeprogromer som et særligt kendetegn. Flere fremtrædende embedsmænd blev ofre for attentater, og da regeringen derefter skærpede kursen mod broderskabet, blev Nukrashi myrdet den 28. december 1948. Hasan el-Banna nåede dog ikke målet for sine aktioner, idet han selv blev dræbt ved et attentat mindre end to måneder efter mordet på Nukrashi.

Det tilfaldt den nye regeringschef, saadistpolitikeren *Ibrahim Abdul Hadi,* der som Sidkis udenrigsminister havde deltaget i Londonforhandlingerne i oktober 1946, at akceptere indstillingen af fjendtlighederne mod Israel, og der kunne på samme tid spores en noget mere imødekommende holdning fra Cairos side i spørgsmålet om Sudan og Suez. Det stod imidlertid også klart – bl. a. af den voldsomme agitation mod nogle vestmagt-venlige udtalelser fra Sidki pashas side –, at en sådan politik ikke nød udbredt støtte i Ægypten, og det blev ikke lettere at gennemføre den, da den britiske krigsminister, Shinwell, under et besøg hos tropperne i Kanalområdet i november 1949 erklærede, at spørgsmålet om en snarlig evakuering overhovedet ikke var aktuelt. Det kunne da anses for næsten sikkert, at de liberale og saadisterne, der havde præget regeringerne siden 1949, ville blive slået ved de parlamentsvalg, som skulle finde sted i januar 1950. Ikke alene var de gået tomhændede ud af forhandlingerne med Storbritannien, men navnlig var deres prestige blevet ødelagt af Palæstinakrigen. Dertil kom, at det indre reformarbejde ikke var blevet til noget, at lev-

nedsmiddelpriserne stadig steg, og at levestandarden uophørligt sank. Der var derfor intet overraskende i, at wafd-partiet ved valgene i januar 1950 vandt en stor sejr, der gav det 228 af 319 mandater, om end det i stemmetal kun erhvervede 1,4 millioner mod de øvrige partiers sammenlagte 1,9 millioner. Sejren blev – som det er skik og brug i Ægypten – vundet på et høj-nationalistisk program, tilsat de sædvanlige løfter om sociale reformer, men mest af alt kunne wafdisterne takke deres solide og nationsomfattende partiapparat, der blev båret oppe af bourgeoisiets pengemidler, for sejren.

Nyt wafdist-styre 1950–52.

Det blev Nahas pasha, der igen kom til at danne wafd-kabinettet, og der var nu indtruffet den situation, Bevin i 1947 havde efterlyst som forudsætning for vellykkede engelsk-ægyptiske drøftelser – nemlig at Ægypten havde fået en fuldt ud repræsentativ regering. Det skulle imidlertid snart vise sig, at det ingenlunde var lettere at komme til rette med Nahas end med Nukrashi – tværtimod. På tilbagevejen fra Colombo-konferencen forhandlede Bevin den 27. og 28. januar 1950 i Cairo med kong Faruk, Nahas pasha og den nye udenrigsminister, *Muhammed Salah ed-Din.* Der kom intet resultat ud af disse samtaler, men ikke desto mindre lagde man fra britisk side en del optimisme for dagen og foretog forskellige symbolske handlinger, der skulle tilkendegive Storbritanniens vilje til at løse konfliktspørgsmålene.

Den vej, Storbritannien tænkte sig at gå, blev klar, da England, U.S.A. og Frankrig den 25. maj 1950 proklamerede en fælles politik over for Israel og de arabiske stater. Samtidig aflagde imperiegeneralstabschefen, sir *William Slim,* et nyt besøg i Cairo, hvor han forhandlede med Nahas og understregede Ægyptens vitale betydning for forsvaret af Det mellemste Østen som det centrum, hvorfra et storstilet forsvar af olieområderne og „taget" over dem – Persien, Tyrkiet og Grækenland – kunne organiseres og med Suez dels som broen mellem to kontinenter, dels som kanalen mellem to oceaner. Hans tanker mundede ud i et forslag til den ægyptiske regering om at gå med i en forsvarsalliance af samme art som den nordatlantiske pagt, men Nahas svarede, at ægypterne ikke kunne se forskellen mellem en sådan ordning og den eksisterende britiske okkupation. Forgæves pointerede Slim, at et fælles forsvar måtte forberedes og opbygges i fredstid, men den ægyptiske ministerpræsident stod fast og slog på det snart temmelig luvslidte argument, at englænderne skulle vise ægypterne den tillid at rømme Suez og Sudan – så kunne man meget bedre bagefter drøfte en alliance, ligesom han ganske uden hensyn til den ægyptiske fiasko i Palæstinakrigen hævdede, at Ægypten fuldt ud var i stand til at forsvare sig.

Der var således ikke udsigt til nogen løsning, da Koreakrigen brød ud den 25. juni 1950. Storbritannien benyttede imidlertid straks den nye situation til at lægge et stærkere pres på den ægyptiske regering, men i stedet for at vise sig velvillig over for vestmagterne, afholdt den ægyptiske delegerede i sikkerhedsrådet sig den 30. juni fra at stemme for den resolution, der fordømte Nordkoreas aggression. Det var et usminket tak for sidst, som Ægypten følte, at det

skyldte F.N. siden behandlingen af dets klage i 1947. Demonstrationen betød tillige, at De forenede Staters mulighed for i rette øjeblik at træde frem som mægler mellem Ægypten og Storbritannien forringedes.

Det var således under endnu vanskeligere vilkår, at nye forhandlinger blev åbnet mellem Salah ed-Din og den nye britiske Cairoambassadør, sir *Ralph Stevenson*. Disse drøftelser kom dog i realiteten kun til at bestå i en gentagelse af de samme argumenter, som de to parter år ud og år ind havde ført i marken mod hinanden. Dog uddybede man debatten om Sudan, hvor ægypterne havde fået et storartet argument til fordel for britisk rømning i F.N.s afgørelse om Libyens selvstændighed, og de hævdede ikke uden ret, at sudaneserne var mindst lige så kvalificerede som libyerne til straks at afgøre deres egen skæbne.

Det engelsk-ægyptiske forhold blev imidlertid yderligere forværret, da England i midten af september besluttede at indstille alle leverancer af jetjagere og Centurion-tanks til Ægypten med den motivering, at Storbritanniens forbundsfæller i Atlantpagten skulle have førsteret med hensyn til disse forsyninger. Beslutningen blev i Ægypten hilst som et nyt britisk løftebrud og som en engelsk omstødelse af 1936-traktaten, i følge hvilken England forpligtede sig til at forsyne den ægyptiske hær med våben.

I London herskede der stor uenighed både i parlamentet og labourregeringen om leverancespørgsmålet, men i november genoptog man dog afskibningerne til Ægypten. Det hang sammen med, at Salah ed-Din fra 4. til 15. december skulle forsøge nye forhandlinger med Bevin – denne gang i London. Standpunkterne var imidlertid ganske uændrede, og den ægyptiske udenrigsminister afviste nu lige så kategorisk som tidligere enhver tanke om, at de britiske tropper i Ægypten blot skulle afløses af styrker fra en alliance, som Ægypten selv var deltager i. Heller ikke Sudan-spørgsmålet lå lettere, og ægypterne havde med megen uvilje konstateret, at udviklingen i landet mere og mere gik i den retning, briterne ønskede, efter at der i 1948 var trådt en sudansk lovgivende forsamling sammen, baseret på valg, der var gået de ægyptiske interesser imod.

Det britiske forslag af 11. april 1951.

Under hele denne march på stedet var det dog blevet tydeligt, at det var forsvaret af Det mellemste Østen, der i den skærpede internationale situation først og fremmest lå London på sinde, og Bevin tilkendegav da også ved drøftelsernes afslutning, at man i nær fremtid kunne vente et britisk forslag herom. Den dødsmærkede Bevins sygdom og afgang som udenrigsminister sinkede imidlertid arbejdet herpå, og først efter at Stevenson havde været hjemme for at konferere med Bevins efterfølger, *Herbert Morrison,* blev denne i stand til at tage tråden op. I mellemtiden tilkendegav den britiske regering atter sit ønske om et godt forhold til Ægypten ved at frigive et ægyptisk tilgodehavende i Storbritannien på 230 millioner pund, selv om de konservative rejste stærk modstand med denne beslutning.

Da Stevenson vendte tilbage til Cairo, havde han med sig de britiske forslag, der den 11. april 1951 blev overrakt den ægyptiske regering, og hvis hovedpunkt var, at Storbritannien i betragtning af sine forpligtelser som deltager i den nord-

atlantiske pagt ikke kunne gå med til at foretage en evakuering, der ville reducere muligheden for at forsvare Det mellemste Østen. „Et sådant forsvar vil kun være muligt, hvis den ægyptiske base fortsætter med at fungere i fremtiden på en sådan måde, at den er øjeblikkelig brugbar i tilfælde af krig, og hvis Ægyptens luftforsvar sikres", hed det i Stevensons erklæring, hvori han iøvrigt foreslog, at tilbagetrækningen af de engelske tropper skulle begynde i løbet af 1 år og afsluttes i 1956. Dog skulle Kanalzonen og luftforsvaret kontrolleres af en engelsk-ægyptisk kommission, ligesom briterne skulle vende tilbage i tilfælde af „krig, umiddelbar trusel om krig eller overhængende international krisetilstand". Fremdeles afviste briterne, at Sudanspørgsmålet hang uløseligt sammen med problemet om forsvaret af Suez, hvorfor London ønskede dette emne drøftet, efter at en Kanalordning var truffet, og da kun på betingelse af, at der ikke blev rørt ved det grundlæggende princip om sudansk selvstyre på det rette tidspunkt.

De britiske forslag af 11. april betegnede således snarere en stramning af Englands holdning end en indrømmelse, og der var for så vidt intet overraskende i, at den ægyptiske regering pure afslog dem og i stedet fordrede evakuering af Kanalzonen i løbet af 1 år og af Sudan inden for 2 år med henblik på oprettelse af en ægyptisk-sudansk union. Endelig gentog ægypterne kravet om flere og bedre våben, som var blevet lovet dem i det engelske forslag under forudsætning af, at dets andre punkter blev akcepteret.

Efter den skarpe meningsudveksling i april indtraf der nogen tids stilhed omkring det ægyptiske spørgsmål, men i juli gik det atter løs. Et britisk handelsskib, „Empire Roach", blev standset og visiteret af et ægyptisk marinefartøj i Aqababugten og fik en mindre del af sin ladning af krigsmateriel til Jordans „arabiske legion" konfiskeret. Episoden aktualiserede igen spørgsmålet om den kontrol med sejladsen gennem Suezkanalen, Ægypten havde praktiseret siden Palæstinakrigens udbrud, og som England allerede havde protesteret skarpt imod i 1949, og det blev tilkendegivet i London, at man ligesom Israel ønskede spørgsmålet behandlet i sikkerhedsrådet. Endnu inden dette skete, havde Ægypten dog demonstreret igen – denne gang ved at sende afbud til den afrikanske forsvarskonference, der i august skulle afholdes i Nairobi, og samtidig luftede Cairo påny sin harme over udviklingen i Sudan, hvor generalguvernøren efter den lovgivende forsamlings ønske havde oprettet en repræsentativ kommission, der skulle udarbejde en forfatningsreform.

Traktatopsigelsen.

Situationen var således blevet yderligere tilspidset, da Herbert Morrison den 30. juli i underhusets debat om Det mellemste Østen erklærede, at hvis Ægypten ikke akcepterede indbydelsen til på lige fod at deltage i bestræbelserne for at sikre freden, kunne Storbritannien ikke tillade, at det hindrede England i at opfylde sine internationale forpligtelser, ligesom han stærkt bebrejdede ægypterne deres optræden over for Sudan. Fra ægyptisk side blev talen, der intet indeholdt, som gik ud over det britiske forslag af 11. april, voldsomt an-

grebet, og Salah ed-Din erklærede, at den havde „lukket døren" for videre forhandlinger mellem de to regeringer.

Sikkerhedsrådets behandling i august 1951 af klagen over ægyptisk indblanding i Suezskibsfarten skabte yderligere stemning i Cairo for den opsigelse af traktaterne, som både Salah ed-Din og Nahas pasha på dette tidspunkt truede med. Ikke desto mindre meddeltes det i september, at de engelsk-ægyptiske forhandlinger ville blive genoptaget, og som indledning hertil rejste Stevenson til London for at drøfte situationen med sin regering. Samtidig blev det også klart, at det tidspunkt nærmede sig stærkt, hvor Ægypten ville blive stillet over for det afgørende valg. På Ottawakonferencen enedes Atlantpagtens medlemsstater den 20. september om at optage Tyrkiet og Grækenland i forsvarsfællesskabet, og derefter udarbejdedes forslag, som skulle forelægges i Cairo. De gik ud på, at Ægypten som ligeberettiget partner skulle indtræde i en pagt for Det mellemste Østens forsvar med U.S.A., Storbritannien, Frankrig og Tyrkiet. På betingelse heraf ville englænderne gå med til at ophæve 1936-traktaten og evakuere alle britiske styrker, der ikke skulle anvendes i det fælles forsvar. For Sudanspørgsmålets vedkommende foreslog briterne samtidig, at det blev bragt ind i et roligere leje ved oprettelse af en international kommission, der skulle overvåge det engelsk-ægyptiske samarbejde vedrørende Sudans fremtidige selvstyre.

Forskellige forhold bevirkede imidlertid, at de mellemøstlige planer udviklede sig noget langsommere end beregnet – navnlig på grund af de forestående britiske valg og Ankaraforhandlingerne om Tyrkiets stilling i forsvarsplanen –, men frem for alt led Storbritanniens prestige netop nu et alvorligt knæk, da Abadanraffinaderiet i Persien måtte rømmes den 1. oktober, og Mossadegh således tilsyneladende havde ført sin politik til sejr. I Ægypten blev efterretningerne herom modtaget med jubel, og det skortede ikke på kommentarer om, at man blot skulle behandle briterne på samme måde, som perserne havde gjort. Men fuldt så meget betød det dog, at wafdisterne efterhånden var kommet i en temmelig vanskelig situation, og at deres position var den svageste, de havde indtaget siden regeringsdannelsen i 1950 – til trods for at Wafds magt i parlamentet var større end nogen sinde, efter at hver eneste oppositionsleder var blevet tvunget bort. Men netop det førte til, at oppositionen søgte andre veje – bl. a. støttet fra hoffet – og navnlig satte angreb ind mod de rige Wakil- og Serag ed-Din-familier, som wafdkorruptionen havde skaffet vældige formuer. Dertil kom, at leveomkostningerne stadig steg, og at den højkonjunktur for bomuldseksporten, som var fulgt efter Koreakrigens udbrud, nu var ved at ebbe ud. Samtidig stod det klart, at den kun var kommet en lille spekulantklasse – ministrene og deres familier – til gode, og at statskassen endda i den sidste ende måtte træde hjælpende til, for at spekulanterne ikke skulle sætte noget af det vundne til igen, da bomuldspriserne gik nedad. Ministerskifter pegede desuden i retning af tiltagende uenighed blandt wafdisterne, og i begyndelsen af oktober syntes det sandsynligt, at kong Faruk ville gøre et forsøg på at få sin gamle fjende, Nahas pasha, styrtet. Men da fandt wafdisterne tiden inde til igen at slå på de chauvinistiske strenge.

Den 8. oktober 1951 forelagde Nahas pasha i det ægyptiske deputeretkammer

forslag om, at traktaterne af 1936 og 1899 skulle opsiges fra ægyptisk side, og uanset at firemagtsforslaget om Mellemøstens forsvar blev præsenteret i Cairo den 13. oktober, sanktionerede parlamentet den 15. oktober opsigelsen, som derefter den 27. oktober officielt blev meddelt den britiske regering. Samtidig med opsigelsen blev kong Faruk proklameret som konge over „Ægypten og Sudan", ligesom det ægyptiske parlament vedtog en lov om oprettelse af en grundlovgivende forsamling i Sudan med det formål at skabe en forfatning, der kunne give landet indre selvstyre, men lagde udenrigspolitik samt militær- og finansvæsen i Ægyptens hænder.

Dermed var den eksplosion omsider indtruffet, som man så længe havde frygtet. Fra alle ægyptiske partier og fra hele den arabiske verden med undtagelse af Jordans og Iraqs regeringer blev der givet udtryk for begejstret tilslutning til Nahas pashas politik, mens englænderne svarede med øjeblikkelig den 8. oktober at lade de 10.000 britiske soldater i Kanalområdet skærpe beredskabet. De forenede Stater såvel som andre vestallierede og landene i det britiske rige tilkendegav, at de fuldt ud støttede Storbritannien i dets synspunkt, at traktatopsigelsen var ulovlig, og at der intet var ændret hverken i Suezområdets eller Sudans status. Allerede den 16. oktober kom det imidertid til alvorlige sammenstød mellem ægyptere og britiske tropper i Port Said og Ismailia, og der blev gjort mislykkede forsøg på at hindre forsyninger i at nå frem til englænderne. Ægyptiske arbejdere forlod i stort antal deres arbejde på de britiske stillinger, men inden længe havde englænderne rådet bod herpå ved at hente arbejdskraft fra forskellige afrikanske besiddelser, og samtidig ankom der i hurtigt tempo betydelige forstærkninger fra garnisonerne på Cypern og Malta.

Det stod således snart klart, at englænderne ikke frivilligt ville bøje sig for ægypterne, og at den britiske position var væsentlig stærkere i dette tilfælde end i Persien, simpelthen fordi der i Ægypten ikke fandtes nogen risiko for russisk intervention, og fordi der i hvert fald herskede betydelig større forståelse mellem London og Washington om politikken over for Cairo end om den holdning, man skulle indtage over for Mossadegh. Det varede heller ikke længe, før en mere realistisk indstilling meldte sig hos de ansvarlige ægyptere, og wafd-regeringen kom snart i alvorlig knibe, da det viste sig, at den ikke kunne drive det til andet end den tomme demonstration, der lå i traktatopsigelsen. En overgang syslede wafdisterne med tanken om at indlede en økonomisk krigsførelse mod Storbritannien, men de opgav den igen i erkendelse af, at Ægypten var alt for afhængigt af det britiske rige både som kunde og som leverandør til at kunne klare et brud af den art – i det mindste så længe De forenede Stater stillede sig solidarisk med Storbritannien, og briterne ikke lod sig erstatte med tyskere eller japanere.

Den sorte lørdag.

Lavinen var imidlertid begyndt at rulle, og de ekstreme nationalister var allerede i gang med på deres særlige façon at prøve på at fordrive briterne. Sammenstødene i Kanalområdet tog derfor betydeligt til i løbet af november

og december måned, og navnlig det muhammedanske broderskab udfoldede stor aktivitet gennem opstilling af friskarer. I januar kom det til sammenstød med disse „befrielsesenheder", der havde deres hovedkvarter i Ismailia. Efter at have renset adskillige landsbyer for guerrillastyrker gik briterne den 25. januar til angreb mod hjælpepolitiet i Ismailia, der havde vist særlig aggressivitet, og nedkæmpede det i en blodig kamp.

Efterretningerne om begivenhederne i Ismailia blev i Cairo besvaret med de voldsomste uroligheder, der havde fundet sted i Ægypten efter krigen. Regeringen opmuntrede i første omgang til optøjerne og undlod at lade politiet gribe ind, men den mistede hurtigt kontrollen over udviklingen, og i løbet af den 26. januar – „den sorte lørdag" – antog bevægelsen en mere og mere alvorlig karakter, som næsten bragte revolution i tankerne. Nogen egentlig organiseret opstand var der dog slet ikke tale om, men i adskillige timer hærgede ophidsede folkemasser hovedstaden og stak ild på og ødelagde, hvor de fandt for godt. Britisk ejendom var naturligvis særlig udsat, men også andre udenlandske virksomheder gik med i løbet så vel som mange ægyptiske forretninger. Antallet af dræbte blev opgivet til 60 – hvoraf 12 englændere.

Optøjerne varede hele lørdagen, mens politiet fortsat brillerede ved sin passivitet, men ved aftenstid udkommanderede regeringen tropper, og i løbet af kort tid var situationen atter under kontrol. Samtidig erklæredes hele Ægypten i belejringstilstand, pressecensuren blev skærpet, skoler og universiteter blev lukket og totalt mødeforbud indført. I en radiotale fordømte Nahas pasha uroligheder og karakteriserede dem som det værste slag, der overhovedet kunne rettes mod Ægyptens nationale aspirationer. Han hævdede, at provokatører havde været på spil – men sandheden var, at han havde manet kræfter frem, som han ikke kunne beherske.

Ali Maher pashas regering.

Nahas pasha slap imidlertid ikke gratis fra „den sorte lørdag". Natten til den 27. januar meddelte kong Faruk ham, at han var afskediget, og det blev overdraget Ali Maher pasha, der havde været ministerpræsident 1939–40, at danne den nye regering „for at hindre uenighed og kaos og opretholde offentlig fred og sikkerhed". Valget af Ali Maher betød først og fremmest, at en gentagelse af det social-revolutionære røre fra „den sorte lørdag" skulle forhindres, men i andre henseender syntes springet fra Nahas pasha til ham ikke at være så langt. Han fastholdt således den tidligere regerings standpunkt over for Storbritannien og hævdede ikke at ville slå af på „de nationale mål" vedrørende Suez og Sudan, hvorfor wafdpartiet også erklærede, at det ville lade sig repræsentere i en „national front", som havde til formål at gennemføre den politik, der var blevet indledet med traktatopsigelserne, og som havde sit forbillede i en tilsvarende „national front", der var blevet dannet forud for afsluttelsen af traktaten med England i 1936.

I den følgende måned kunne Ali Maher også notere ganske betydelige resultater. Gennem økonomiske foranstaltninger blev levnedsmiddelpriserne for første gang bragt til at falde, men ellers var det den hårde hånd, der blev bragt i

anvendelse over for den sociale gæring. Der fandt mange arrestationer sted, og det gik i særdeleshed ud over en række venstreagitatorer, bl. a. socialistpartiets leder *Ahmed Hussain*. Endvidere greb den nye regering ind over for politiets øverste ledelse på grund af korpsets passive holdning under Cairo-optøjerne, og det kunne ikke opfattes som andet end et ønske om at bringe skærmydslerne med englænderne til ende, at „hjælpepolitiet" blev trukket bort fra Kanalzonen, og at en del „patrioter" i samme område blev arresteret.

Ali Maher viste således betydelig styrke, og meget talte for, at Ægypten hermed havde fået sin mest duelige regering i mange år, men den 1. marts kom det til en krise, da Ali Maher hos kong Faruk udvirkede et dekret om opløsning af parlamentet, men dog ikke bragte det i anvendelse. Følgen blev, at regeringen revnede, og Ali Maher demissionerede for at overlade magten til den tidligere wafdist *Hilaly pasha.*

Hilaly pashas regering.

Hilaly pasha indledede sit styre med at suspendere parlamentsmøderne, foreløbig i een måned, og med at trække tropper til hovedstaden for at kvæle studenterdemonstrationer. I en erklæring påpegede han, at den nye regering også gik ind for „de nationale mål", men at disse ikke kunne nås uden en fuldstændig genoprettelse af ro og orden og uden en total udrensning af de korrupte elementer. Skarpere end Ali Maher gik han til aktion mod wafdisternes ledelse, som han stod i et personligt modsætningsforhold til, fordi den havde ekskluderet ham af partiet i november 1951 på grund af hans angreb på Nahas pashas indenrigsminister og wafdpartiets genralsekretær *Fuad Serag ed-Din pasha,* som han beskyldte for grov korruption.

Følgen af Hilaly pashas udfald mod wafdisterne blev, at disse unddrog ministerpræsidenten den støtte, som de i det mindste officielt havde ydet Ali Maher, og i løbet af marts måned skærpedes konflikten mellem regeringen og det dominerende parti. Fuad Serag ed-Din og en anden fremtrædende wafdist blev forvist fra hovedstaden, og inden for administrationen blev der foretaget masseafskedigelser af wafdister, ligesom der fandt mange arrestationer sted.

Hilaly pashas mål var således tydeligt nok at knække wafd, men forudsætningen herfor var ganske vist, at det wafdbeherskede parlament ikke samledes igen, og at regeringen meget snart blev i stand til at fremvise resultater, der kunne gøre det muligt at besejre wafd i nye valg. Følgelig blev suspensionen af parlamentet fortsat gennem udskrivning af nye valg, som imidlertid derefter blev udsat på ubestemt tid, idet Hilaly ikke kunne gøre sig håb om nogen sejr, før han dels havde knust wafdisternes valgmaskine, dels opnået sådanne resultater med hensyn til Suez og Sudan, at han kunne tilfredsstille den nationale begejstring. Det første mål forsøgte han at nå ved en valglovsændring og ved at ramme wafds finansielle bagmænd gennem brug af en ældre lov om undersøgelse af nyskabte formuers herkomst, der i høj grad truede med at afsløre wafdisternes mest lyssky transaktioner. Det andet punkt prøvede han på at realisere ved den 22. marts at genoptage forhandlinger med den britiske ambassadør.

Allerede Ali Maher havde været inde på denne linie, og det stod nu klart,

at også kong Faruk ønskede en løsning ad forhandlingens vej. Hoffet havde ellers vaklet stærkt under Nahas pashas regering og syntes længe at ville støtte det muhammedanske broderskabs yderliggående kurs, men endnu inden årsskiftet pegede udnævnelen af de mere probritiske *Amr pasha* og *Hafiz Afifi pasha* til kongelige råder i retning af, at Faruk havde fået betænkeligheder og frygtede for, hvad traktatopsigelsen kunne bringe med sig. Umiddelbart efter „den sorte lørdag" havde kongen også modtaget Stevenson i audiens for første gang, siden krisen blev akut, men til trods for denne klare retræte både fra hoffets og fra regeringens side, forholdt briterne sig afventende og bidrog således ikke til at stive Hilaly pashas antiwafdistiske regering af.

Hilaly blev derfor ikke i stand til at notere den triumf, som han havde håbet på, og samtidig voksede de interne vanskeligheder i hastigt tempo. Den økonomiske og finansielle situation forværredes atter – væsentligst som følge af Nahas pashas politik i 1950–51 og af den svigtende afsætning på ægyptisk bomuld. Desuden havde uroligheder i Cairo i januar delvis lammet hovedstadens forretningsliv, og der havde fundet en meget betydelig kapitalflugt sted – både udenlandsk og ægyptisk – ligesom det havde ramt landet følelig, at leverancerne til de britiske tropper i Kanalområdet var ophørt efter den 8. oktober.

De dalende told- og skatteindtægter vanskeliggjorde naturligvis situationen for Hilaly, men i kraft af suspensionen af parlamentet og sin fortsatte magt som militærguvernør under undtagelsestilstanden ville regeringen dog stå ganske stærkt under forudsætning af, at alliancen med Faruk lod sig opretholde. Det viste sig imidlertid snart, at Hilalys kamp mod korruptionen ikke alene ramte Wafd, men også berørte hoffets interesser særdeles følelig. Ministerpræsidenten ønskede dog ikke at mildne sin kurs, og i den konflikt, der herved opstod med Faruk, blev Hilaly afskediget den 30. juni 1952.

General Naguibs kup.

Hans efterfølger blev den tidligere ministerpræsident Husain Sirri pasha, der i tre uger forgæves forsøgte at klare skærene. Han ønskede ganske som Hilaly at stække wafdisterne gennem fortsat kamp mod korruptionen, mens hoffet fordrede gennem besættelsen af visse ministerposter garantier mod, at kongen og hans omgivelser også blev ramt. Selve regeringsdannelsen havde voldt store kvaler, og Sirri havde pure afvist at tage Faruks kandidat *Motaal bey* som finansminister, mens kongen havde nægtet at imødekomme ministerpræsidentens ønske om at få general *Muhammed Naguib pasha* som krigsminister, idet Naguib stod som repræsentant for den gruppe yngre officerer, der var rystet over de våbenskandaler, den øverste hærledelse og hoffet havde beriget sig ved, da Palæstinakrigen udkæmpedes. Desuden var Faruk dybt krænket over, at Naguib i december 1951 var blevet valgt til præsident for officersklubben i Cairo til trods for, at kongen ønskede en anden.

Det varede heller ikke længe, inden Sirri pasha måtte give op. Det skete den 20. juli, og igen opstod der store vanskeligheder ved regeringsdannelsen, men den 22. juli vendte Hilaly tilbage til magten – om end med et ministerium, der i høj grad bar præg af, at hoffet havde trumfet sin vilje igennem. Motaal bey

var blevet gjort til finansminister, mens Faruks svoger, *Ismail Cherin bey,* var blevet krigsminister. Derimod var Hilalys gamle indenrigsminister *Maraghi pasha* vendt tilbage til sin post, og alt tydede på, at udrensningen af wafdister skulle fortsættes for fuld kraft, mens hoffet ikke måtte røres.

Faruk og Hilaly pasha havde imidlertid gjort regning uden en faktor, som hidtil havde holdt sig i baggrunden, nemlig hæren og i særdeleshed de yngre officerer omkring general Naguib. Men nu slog de til. Tidligt om morgenen den 23. juli rykkede tropper under Naguibs kommando ind i Cairo med tanks og kanoner og besatte radiostationen og alle vigtige strategiske punkter. I en proklamation erklærede Naguib, at hæren kun greb ind for at bringe det politiske kaos og korruptionen til ende, og han pointerede, at officererne bag kuppet intet ønske nærede om at spille nogen permanent politisk rolle. Desuden meddelte Naguib, at Ali Maher pasha havde erklæret sig villig til at danne regering i stedet for Hilaly, og endelig indledte kupmagerne straks en bølge af arrestationer, der i første omgang navnlig ramte den gamle hærledelse.

Militærkuppet kom ganske overraskende. Kongen, hoffet, de øverste officerer, alle politikere af betydning og alle administrationens spidser havde forladt hovedstaden for at tage sommerophold i Alexandria, og enkelte som Nahas pasha og Serag ed-Din havde foretrukket Rivieraen, hvor de øjensynlig under kampen mod korruptionen befandt sig bedre end i Cairo. Men Naguibs kup kom dog på ingen måde som nogen spontan bevægelse. Det havde været planlagt længe og havde spiret allerede under Palæstinakrigen, hvor Naguib selv var blevet såret tre gange, mens hofembedsmænd, politikere og generaler svindlede sig formuer til på ubrugelige våben til den kæmpende hær, og efter sammenstødet med Faruk i anledning af præsidentvalget i officersklubben ventede Naguib kun på den dråbe, der skulle få bægeret til at flyde over – og den kom med den kongelige svogers udnævnelse til krigsminister i Hilalys nye regering.

Straks efter efterretningerne om revolten i Cairo demissionerede Hilaly pasha, og den 24. juli overdrog Faruk regeringsdannelsen til Ali Maher, ligesom han bøjede sig for Naguibs krav om at blive udnævnt til øverstkommanderende. Nu tog arrestationerne og udrensningen fart og ramte navnlig kongens nærmeste omgivelser. Ved daggry den 26. juli omringede Naguibs tropper dernæst kongepaladset i Alexandria, hvorpå Ali Maher stillede Faruk over for kravet om, at han skulle abdicere til fordel for sin spæde søn, og at han inden aften skulle forlade ægyptisk jord. Der var intet valg for kongen, som således måtte gå i eksil efter 15 års vanstyre.

Det nye regime.

Naguibs aktion blev hilst med begejstring af alle de politiske partiers ledere – også Wafds – samt fra det muhammedanske broderskab. Både Nahas pasha og Serag ed-Din ilede hjem fra Rivieraen for at hylde triumfatoren og se, hvilke chancer der kunne byde sig, men de måtte nøjes med at konstatere, at magten foreløbig lå solidt i hænderne på Naguib og Ali Maher, og at disse ingenlunde havde i sinde at bane vejen for en wafdistisk restauration, hvor dårligt forholdet mellem Faruk og wafdlederne end havde været. Den fortsatte kamp mod korrup-

tionen og det reformprogram, de nye magthavere skitserede, kunne heller ikke undgå at ramme en stor del af wafdpartiets ledelse, men på den anden side har regeringen hidtil tøvet med at skride ind over for dem – selv om navnlig Serag ed-Din og til en vis grad også Nahas synes at være truet. Wafdisterne har imidlertid stadig deres stærke partiapparat nogenlunde intakt og råder over alle deres gamle, prøvede midler til at rejse en „spontan" folkelig ophidselse. Foreløbig synes deres muligheder herfor dog at være meget begrænsede på grund af kupmagernes popularitet, men om denne vil vare ved, afhænger af, om Naguib og Ali Maher kan enes om den politik, der skal føres – såvel i indre som i ydre spørgsmål. Begge ønsker en udrensning og en social og økonomisk reformlinie, men der synes at være opstået modsætninger mellem generalen og ministerpræsidenten om de midler, der skal anvendes, og det tempo, man skal gå frem i. Naguib og de yngre officerer optræder her som de radikale reformatorer, mens Ali Maher har anlagt en mere forsigtig kurs og navnlig anerkender, at alt for voldsomme omvæltninger – især gennem agrar- og skattereformer – kan afstedkomme en akut økonomisk krise, som måske vil bane vejen for en wafdistisk restauration eller også resultere i en regulær social revolution. Foreløbig har Naguib dog ved at lade hæren gribe ind mod strejkende arbejdere i Alexandria demonstreret, at modstand vil blive knust med magt, men det er et åbent spørgsmål, om han også kan mestre situationen, hvis der bliver rejst en ny stor chauvinistisk bølge. Det vil derfor være af afgørende betydning, hvorledes Ali Maher og Naguib kan klare det engelsk-ægyptiske mellemværende, hvis løsning ikke kan skydes ud i det uendelige, og hvorom forhandlingerne er blevet genoptaget. Ministerpræsidenten udtalte kort efter sin magtovertagelse, at Ægyptens økonomi og finanser måtte stabiliseres „i et oprigtigt samarbejde med fremmede". Den løsning synes at ligge nær, at Ægypten ved at akceptere indbydelsen til at deltage i den mellemøstlige forsvarspagt som foreslået i firemagtshenvendelsen af 13. oktober 1951, vil kunne sikre sig den økonomiske hjælp, der er nødvendig både for at stabilisere det nuværende regime og for at kunne gennemføre en virkelig reformpolitik, ligesom landet derigennem skulle kunne opnå de militære leverancer, der er forudsætningen for, at Naguibs drøm om en stærk ægyptisk hær kan gå i opfyldelse. Men det forudsætter, at ægyptere og englændere kan finde frem til et tilfredsstillende kompromis om Sudan – og at Israelproblemet ikke igen vælter spillet over ende.

17.8.1952.

TRÆK AF SOVJETUNIONENS INVESTERINGSPOLITIK

Af EIGIL POULSEN

I den fornylig udsendte bekendtgørelse om en ny *„Femårsplan for USSR's udvikling, og en plan for 70 %'s stigning i industriproduktionen"*, der gælder for tidsrummet 1951–55, er produktionsmålene for nogle vigtige varer opstillet som følger:

	Produktion 1950	Stigning iflg. plan	Mål 1955
Stål	27,3 mill. tons	62 %	44,2 mill. tons
Olie	37,8 „ „	85 %	70 „ „
Korn	124 „ „	40 à 50 %	174 à 186 „ „
Kul	260 „ „	43 %	368 „ „
Elkraft	90 „ „	80 %	162 „ kwt.

Nationalindtægten skal stige med 60 %, detailhandelsomsætningen med 70 %, smørforbruget med 70 %, kødforbruget med 90 %, o. s. v.

For at kunne gennemføre en plan af et sådant omfang, må produktionsapparatet udvides meget betydeligt. I indeværende år, 1952, er der af det samlede beløb til statsudgifter, 476,9 mld. rbl., som den største samlede post afsat 180,4 mld. rbl. til investeringer eller, som det hedder, „udvikling af folkehusholdningen" heraf 153 mld. til bygning af store elværker, overrislingsanlæg, etc. I det følgende skal der gives en nærmere beskrivelse af en del af disse investeringer efter en kortfattet omtale af den særlige baggrund for de omhandlede ingeniørarbejder, særlige anlægsplaner, m. v.

Baggrunden for anlægsplanerne.

I de frugtbare sortejordsområder havde de sidste 63 år i Sydukraine bragt 22 somre med misvækst på grund af tørke selv efter indførelse af moderne landbrugsmetoder. Klimatisk set er disse områder ikke særligt begunstiget, manglen på beskyttende bjergkæder i nord giver polarvindene frit spil over lavlandet, til gengæld hindrer de høje sydlige bjergkæder mildere vinde i at gøre sig gældende. Det sene forårs hyppige frostperioder beskadigede vårsæden, i det sydlige blev udbyttet forringet af hedebølger og sandstorme. Flodernes tøbruds-afstrøm-

ning førte til oversvømmelser, og vandets erosion ødelagde hvert år dele af de dyrkbare arealer. Nedbøren er ringe. Hungersnød var et almindeligt og i Zartiden stadig hyppigere fænomen.

Formålene med de nævnte arbejder er at bekæmpe denne erosion, tørke og misvækst og hæve landbrugsproduktionen i disse egne ved hjælp af skovplantninger, anlæg af reservoirer, nyt sædskifte, flodreguleringer, kunstvanding m. v., hvorved også opnås at forhindre tøbrudsoversvømmelserne, at regulere vandspejlet i søer og indhave, at forbedre vandvejsnettet samt at bidrage til elektrificeringen.

Landvindingsarbejder m. v.

Anlæggenes antal er meget stort, og blot en skitsemæssig fremstilling ville kræve en længere redegørelse, hvorfor vi må indskrænke os til at nævne enkelte af de største af disse anlæg.

Stor-Volga-projektets gennemførelse vil få stor økonomisk betydning for erhvervslivet i Volgabækkenet, hvor der er samlet en fjerdedel af Unionens indbyggerantal. En trediedel af al flodtrafik i landet foregår på Volga, hvor alle slags varer som korn, tømmer, kul, cement, olie, fisk, frugt, konserves, malm, maskiner, biler, kunstgødning, papir m. v. fragtes fra produktionssted til forbrugssted. I tyverne stod flodens øvre løb gennem tre kanalsystemer i forbindelse med Ladoga og gennem en fjerde kanal med Dvina. Skibe på 3000 tons kunne sejle op ad floden til Gorki, og Maria-kanalen tillod sejlads af 1000 tons skibe til Leningrad. I 1933 var Østersø-Hvidehavs-kanalen færdig og Volgasystemet dermed i skibsforbindelse med Hvidehavet. I 1937 afsluttedes bygningen af Moskva-Volga-kanalen, der bl. a. i slusernes hovedmål blev dimensioneret for skibe indtil 20,000 tons d.w. ved fem meters dybgående, og disse dimensioner er blevet bestemmende for senere flod- og kanalarbejder i USSR. Vandstanden i øverste Volga blev reguleret ved bygning af en dæmning med kraftværk ved Ivankovo, hvorved dannedes Moskvahavet, der strækker sig til Kalinin. Resten af øvre Volga blev reguleret ved bygning af kraftværker med tilhørende dæmningsanlæg ved Stjerbakov, færdigbygget under krigen 1943, og ved Uglitj, omtrent midt imellem Ivankovo og Stjerbakov, færdigbygget 1940, og storskibsfarten var dermed sikret på denne strækning i den isfrie årstid, der her varer godt seks måneder. Senere byggede man yderligere to dæmninger over Volga og tre over Kama, uddybede og regulerede floderne, hvorved vandstanden blev hævet og trafikforholdene forbedret. Ved opdæmning og regulering af andre bifloder i forbindelse med anlæg af særlige reservoirer sikrede man vandingen for en halv mill. ha vandfattige arealer langs flodens bredder og hævede derved kornudbyttet på disse arealer til det tredobbelte.

For tiden er under udførelse bl. a. *Molotov-værket* ved Kama, *Gorki-værket* ved Tjkalovsk, *Kuibysjev-* og *Stalingrad-værkerne,* og af disse er de to sidste de betydeligste.

Ved Sjigulihøjderne ovenfor industribyen *Kuibysjev* er under udførelse en dæmning over floden med tilhørende kraftværk, sluse- og havneanlæg m. v., hvorved der dannes et reservoir på ca. 1,7 mill. ha, fra hvilket det er planen at

kunstigt vande 1 mill. ha tørre egne øst for Volga, hvilket må ske ved oppumpning, da terrænet ved Volgas østbred ligger 60–90 m over floden. Dette areal svarer til en trediedel af Danmarks agerjord. Vandkraftværket skal få en kapacitet på 2 mill. kw og en årsydelse på 10 mld. kwt, og det skal være færdigbygget til fuld kapacitet i 1955, til hvilket tidspunkt strømfordelingen er planlagt påbegyndt med 6,1 mld. kwt til Moskva, 2,4 til Kuibysjev- og Saratovegnene, og 1,5 til den nævnte kunstige vanding. Dette ene værk skal yde fem gange så meget som Zarruslands årsforbrug i 1916 eller som Danmarks årsforbrug idag. Over den nye dæmning skal føres en motorvej og en elektrisk jernbane.

Ved *Stalingrad* er man på tilsvarende måde i gang med at bygge dæmning med kraftværk, sluse- og havneanlæg m. v., hvorved der dannes et reservoir, noget større end Kuibysjevs, og fra hvilket der efter planen skal kunstvandes godt 13 mill. ha tør steppe, nemlig 1,5 mill. på flodens østbred og i Volga-Ahtuba-dalen, 6 mill. i det Kaspiske lavland mellem Volga og Uralfloden, og 5,5 mill. vest og sydvest for Volga, i Sarpinsk-lavningen, i Tjornyje Zemli og i Nogaisteppen, hvor disse nye overrislingssystemer vil møde de vandingsanlæg, der sydfra forsynes fra de kaukasiske floder Kuban og Terek. Stalingrad-værkets kapacitet bliver på 1,7 mill. kw med en årsproduktion på 10 mld. kwt; det skal være færdigt med fuld kapacitet til 1956, og fra dette år tænkes strømmen fordelt med 4 mld. kwt til Moskva, 1,2 mld. til de centrale sortejordsområder, 2,8 til Stalingrad-, Saratov- og Astrahan-områderne samt 2 til vanding langs Volga og i lavlandet nord for det Kaspiske Hav. Over den nye dæmning skal også her føres en ny motorvej og en elektrisk jernbane. Når disse anlæg i 1955–56 bliver færdige, vil man være nået et godt stykke videre med færdigreguleringen af den 3700 kilometer lange flod, der tidligere var vanskelig at besejle de ti måneder af året, hvor vandstanden sank helt ned til en meter, og varierende banker og grunde generede sejladsen. Floden vil da være på vej til at blive omdannet til en række sammenhængende reservoirer, med mindste vanddybde omkring fem meter, og isbrydere vil forlænge den sejlbare årstid. Det nederste løb fra Stalingrad til Astrahan har for ringe fald til med fordel at kunne udbygges.

En livlig byggevirksomhed karakteriserer for tiden hele Volgaområdet, nye havne med tilhørende industrikvarterer er under bygning, bl. a. i Kasan, Gorki, Kuibysjev, Stalingrad, Astrahan, men også i Kalatj, Uljanovsk, Tsimlanskaja samt i Kiev, Dnjepropetrovsk, Kherson m. fl. byer, og en ny flåde af flodtransportskibe er under bygning, da den gamle ikke er sødygtig nok til at manøvrere på de nye indhave, hvor man regner med, at der vil komme tre meter høje bølger. Et antal eksisterende byer er for at undgå oversvømmelse flyttet op til bredden af de nye reservoirer, og en del nye byer er her under bygning. Det vil være naturligt her at nævne den 101 kilometer lange *Volga-Don-kanal,* fra Volga-knæet ved Stalingrad til Donbuen ved Kalatj, der blev åbnet maj 1952 og officielt indviet den 27. juli i år, en skibsfartskanal med tretten sluser, der fører skibene 88 m op over Volgas vandspejl. Der er bygget 13 dæmninger og 8 broer, og anlægget er kombineret med en dæmning over Don ved Tsimlanskaja med sluser og med et kraftværk på 160,000 kw kapacitet og en årsydelse

på 800 mill. kwt, der skal sikre elektrisk drift af sluser, pumpestationer til kanalen og til den kunstige vanding samt af områdets trafik og erhvervsliv iøvrigt, herunder elektrificering af jordbruget ved hjælp af eltraktorer og elkombinere. Til dette sidste formål er der bygget seks maskin- og traktorstationer. To af kraftværkets fire turbiner er gået i drift, og strømforsyningen påbegyndt. Dette lokale forsyningsnet forbindes med nettet fra de bestående og under anlæg værende andre vandkraft- og varmekraftværker. Der er projekteret et fælles højspændingsnet for den europæiske del af USSR, men dette net udføres først senere.

Fra det nye, 23,6 mld. m^3 store *Tsimlanskaja Hav* er det meningen at overrisle 750,000 ha og kunstigt at vande 2 mill. ha i de tørre, halvt ørkenagtige men frugtbare Rostov- og Stalingradområder, af hvilke 100,000 ha er blevet overrislet i 1952, idet ca. 200 km af de ialt 658 km hovedvandingskanaler er blevet udført. Der er anlagt 2685 km større og mindre kanaler og 9600 stk. bevandingsgrøfter med 68 pumpestationer og 33 overrislingsanlæg, og man regner med en forøget høst af tekniske nytteplanter, kartofler og grøntsager samt af bomuld, ris, vin og frugt, idet det kommende arealudbytte pr. ha efter forsøg og erfaringer anslås til 30–40 hkg hvede, 30–45 hkg ris og 250–300 hkg kartofler i de her kunstvandede områder, hvor der til overrisling årligt skal anvendes 5 mld. m^3 vand. Volga-Don-kanalen muliggør skibsforbindelse mellem fem have og et sammenhængende system af vandveje på 43,000 km og påregnes at give såvel et opsving i den indenlandske som også bedre muligheder for den udenrigs skibstransport.

Medens de første anlægsarbejder ved Volgas øverste løb var præget af de trafikale hensyn og af hensynet til elektrificeringen, træder det landøkonomiske hensyn ligeså meget i forgrunden ved de senere, nævnte anlæg. Stor-Volga-planen er ikke et isoleret fænomen, men et led i en sammenhængende aktivitet for at fremskaffe et større og mere stabilt høstudbytte.

Den Turkmenske Hovedkanal, der vil få en længde på 1100 km, er under udførelse fra Tahia Tasj ved Amu-Darja-flodens udløb i Aralsøen (nu Aralhavet) gennem den Turkmenske sandørken til Krasnovodsk ved det Kaspiske Hav; arbejdet påbegyndtes 1951 og regnes afsluttet i 1957, heri indbefattet bygning af tre dæmninger med tilhørende sluser, kraftværker m. v., overrisling af 1,3 mill. ha og kunstig vanding af 7,0 mill. ha samt anlæg af 1200 km sidekanaler til vandingsanlæggene, hvortil vandet i første omgang leveres af Amu-Darja-floden. Endvidere 1000 km hovedvandledninger til drikkevandsforsyningsanlæg i industri- og boligområder i vest- og central-Turkmenistan, plantning af 500,000 ha skov og læbælter m. v. Overrislingsanlæggenes kapacitet bliver på 600 tons vand pr. sek., og udover dette skal kanalen kunne føre betydelige vandmængder til Kaspihavet til erstatning for de mængder, man unddrager dette hav ved de store Volgaprojekter m. fl. Man regner på grundlag af forsøgsresultater her med et betydeligt høstudbytte, bl. a. af ris, hvede, bomuld og sydfrugter, til dels også sukkerrør, gummiplanter og andre tekniske kulturer. I disse egne har man f. eks. af bomuld høstet 3000 kg pr. ha som middelhøst af ret store arealer. De tre kraftværkers kapacitet lyder tilsammen på 100,000 kw, og man forbereder i disse egne bygning af et antal nye byer med industrianlæg til forædling af de nævnte landbrugsprodukter.

Efter dette ingeniørarbejdes fuldførelse i 1957 vil der være sejlbar forbindelse fra Kaspihavet til Aralhavet og hermed ad den nedre sejlbare del af Amu-Darja til Centralasiens indre, forbi Tsjardsjou.

Arbejdet udgør på en måde første fase af *Ob-Jenisej-planen,* i henhold til hvilken de to vestsibiriske floder Ob og Jenisej skal opdæmmes og ved hjælp af en fælles afløbskanal drejes mod sydvest, hvorved 300 kubikkilometer eller næsten en trediedel af de to floders samlede årlige afstrømning føres igennem Aralhavet og videre ad den her nævnte Turkmenske hovedkanal til Kaspihavet. Man vil ved hjælp af disse vandmasser kunstvande nogle områder i Centralasien, deraf 25 mill. ha intenst og 30 mill. ha mere spredt, og derved muliggøre en tidssvarende udvikling af erhvervslivet i disse egne. Arbejdet indbefatter bygning af et antal vandkraftværker med samlet årsydelse på 82 mild. kwt til forøgelse af elektrificeringen i Vestsibirien og Centralasien, og russerne regner med, at Ob-Jenisej-planen, som i 1951–52 har været under detailprojektering, vil kunne fremskaffe gode levemuligheder for mellem 200 og 400 mill. mennesker.

Den Sydukrainske Kanal og *Nordkrimkanalen* blev påbegyndt i 1950 og forudses afsluttet i 1957. Ved Kahovka, der ligger 150 km øst for Odessa, er man ved at bygge en dæmning med tilhørende sluser, havneanlæg og et vandkraftværk af kapacitet 250,000 kw og årsydelse 1,2 mld. kwt, som skal være klar til drift med fuld kapacitet i det nævnte år. Samtidig opdæmmes en anden flod, Molotsj Naja, ved Melitopol, og det herved dannede reservoir forbindes med det nye reservoir ved Kahovka og det bestående ved Dnjeproges, 400 km nordøst for Odessa, ved hjælp af det Sydukrainske kanalsystem, der sender en hovedkanal mod sydvest og en anden hovedkanal mod syd gennem steppen til Krim – deraf et stykke som tunnel under havet –, og på Krim føres hovedkanalen videre mod øst ud til landtangen ved Kertj. De to nye reservoirer får et samlet volumen på 12,6 mld. m^3, og der skal anlægges 550 km hovedkanal med en middeldybde på 10 m og en samlet vandingskapacitet på 640 tons pr. sek. til kunstig vanding af 3,2 mill. ha i Sydukraine og på Krim og i de sandede, nu ørkenagtige strækninger langs Dnjeprs nedre løb. Forsøg har vist, at bomuld, hvede, ris og majs vil trives godt i det gunstige klima, der findes her.

Den ene af de nævnte kanaler skal blive sejlbar og tilknyttes det eksisterende Ukrainske kanalsystem ved Saporosje, så man fremtidig skal kunne sejle direkte fra Rostov via det Asovske Hav til Dnjeprs øvre løb uden, som før, at måtte sejle helt uden om Krim.

De her omtalte seks anlægsarbejder i forbindelse med de mange andre lignende, men mindre ingeniøranlæg, der for tiden er under udførelse i USSR, omfatter flytning af 2 à 3 mld. m^3 jord og sten, støbning af nogle snese mill. m^3 beton og jernbeton, anlæg af 3000 km hovedkanaler foruden de tilhørende sidekanaler og grøfter samt overrisling eller kunstvanding af ialt 28 mill. ha (Ob-Jenisej-anlægget altså ikke medregnet) med nogle hundrede dertil hørende pumpestationer, anlæg for kunstig regn etc., en god tilvækst til de 75 à 80 mill. ha i hele verden, som i forvejen er kunstig vandede. Russerne regner med et merudbytte på 3 mill. tons råbomuld, 8 mill. tons hvede, 500,000 tons ris og 6 mill. tons sukkerroer. Antallet af stort hornkvæg i de kunstvandede områder påregnes

Fra Salmonsens Leksikon Tidsskrift.

forøget med 2 mill. stk., fåreholdet med 9 mill. stk., mælkemængden med 300,000 tons, smør med 38,000 tons og uld med 6000 tons, og der vil efter planen ske en hertil svarende tilgang af råstoffer til tekstilindustrien, oliemøller, sukker-, sprit-, stivelse-, konditorvare-, tobaks-, farve- og lakfabrikker og andre industrier.

Den store skovplan.

Denne plan blev bekendtgjort og igangsat den 20.10.1948 og falder i tre hovedafsnit: Plantning af skove og læbælter, anlæg af reservoirer samt grundforbedring. Skovplantningen omfatter dels de af staten plantede, gennemgående skovbælter, dels kollektivbrugenes egne „private" læbælter og berører af sortejordsområdet den vestlige del (se kortet), ialt 120 mill. ha eller 30 gange Danmarks areal, et område, der går fra Ismail ved Donaudeltaet i sydvest til Skalov ved Uralbjergenes fod i nordøst, fra Tula i nordvest til Grosny og Kaspihavet i sydøst.

Staten planter otte store skovbælter med hovedretning nærmest nord–syd, således at de bedst muligt bremser ørkenstormene fra øst. Disse bælters samlede længde er 5500 km, hvert af dem består af op til seks delbælter à 30–100 m bredde og med indbyrdes afstand 100–300 m, de bredeste bliver godt 1 km brede, og det samlede statslige skovareal 118,000 ha, som i hovedsagen er beplantet.

Kollektivbønderne planter 10–50 m brede læhegn om deres egne marker på de omhandlede 80,000 kollektivbrug, idet Skovbrugsministeriet leverer den sagkyndige vejledning og det maskinelle udstyr, ialt 5,7 mill. ha skov, hvoraf 10–15 % forbeholdes til frugttræer og -buske. Til planens gennemførelse er der oprettet et antal nye planteskoler og 870 nye maskin- og traktorstationer.

Det samlede antal træplanter skal være 31 mld. på det nævnte skovareal, 5,818,000 ha, af hvilket omtrent halvdelen er beplantet. Arbejdets udførelse viser en vidtgående mekanisering. Een traktor trækker otte særligt konstruerede plantemaskiner, der hver planter en trærække. *De klimatiske virkninger* af skovbælter er følgende: Årets middeltemperatur hæves, og såvel jordens som luftens fugtighed forøges på de indhegnede arealer. Skovene binder flyvesandet. Særlige bælter plantes omkring reservoirerne samt om slugter og smeltevandskløfter for at bremse det for hurtige afløb, og på de overalt særdeles lave vandskel plantes skov for at regulere afstrømningen. Høstresultaterne blev på forsøgsarealerne på steppen ved Voronesj indtil 3 à 4 gange større end på de omliggende skovløse arealer.

Reservoirerne oprettes ved opdæmning af lokale floder og smeltevandsbække, og i mange tilfælde udnyttes vandkraften til produktion af elstrøm. Ialt skulle der efter planen oprettes 44,000 sådanne søer og damme, der benyttes til overrisling og kunstvanding, stedvis ved oppumpning, igennem de ligeledes nyanlagte vandingskanaler. Disse mange nye vandarealer skal bidrage til at mildne det hårde fastlandsklima. Man forudser et opsving i fiskeri og fjerkræavl m. v. Ved udløbet af planens andet år, 1950, var noget over halvdelen af disse anlæg fuldført.

Grundforbedringen består navnlig i at indføre et forbedret sædskifte, der til

bekæmpelse af vinderosionen lægger vægt på græsmarker, samt i en væsentlig forøgelse af kunstig og naturlig gødning, hvormed man påregner at opnå en stærk stigning i arealudbyttet. Realisationen af denne del af planen er stærkt fremskredet.

Den samlede planperiode var oprindelig sat til femten år, men det har vist sig muligt at beherske det videnskabelige og tekniske grundlag bedre end ventet, så plantestationer og kollektivbønder nu har nedskåret perioden til ca. det halve.

Midlertidig vanding.

Planen vedrørende midlertidige vandingssystemer går ud på bedre udnyttelse af de overrislede arealer og omfatter 4,3 mill. ha, beliggende i forskellige republikker. Ved hjælp af særlige gravemaskiner udgraves kanaler og grøfter, og arealerne tilføres på kort tid den fornødne vandmængde, hvorefter jordfylden atter påfyldes maskinelt, overfladen planeres, bearbejdes, tilsås etc., og efter endt høst gentager hele denne proces sig, hvorved man undgår det store vandspild ved fordampning og muliggør anvendelse af store moderne landbrugsmaskiner samt endvidere udvidelse af de overrislede områder og dermed af arbejdsproduktiviteten på disse kunstigt vandede landbrug.

Husdyrbruget.

Planen om udvikling af husdyravlen og forøgelse af husdyrholdet skulle gennemføres over de tre år 1949–52 og tog bl. a. sigte på at genoprette tabet fra krigen og videreudvikle besætningernes størrelse og ydeevne. Det endelige resultat foreligger ikke opgjort endnu. I beretningen fra efterkrigsfemårsplanen udtales, at denne plan blev overopfyldt, hvad angår forøgelsen af kollektivbrugenes fælles kvægbestand til produktive formål.

Ser man på alle brugstyper under eet: Kollektivbrug, statsbrug, kollektivbøndernes private lodder, enkeltbøndernes brug, arbejderes og funktionærers jordlodder, var dog den samlede bestand af nyttehusdyr i 1950 nok genoprettet, men kun 4 % større end i 1940, fjerkræbestanden 14 % større. Der gøres et arbejde for at forbedre husdyrracerne, og en væsentlig del af besætningerne på kollektivbrug og statsgårde er nu racedyr.

Den samlede kvægbestand har udviklet sig som følger:

Mill. stk.	1938	1947	Sidst i 1950	Sidst i 1951	Plan 1960
Hornkvæg	63,0	41,4	57,2	58,8	68,0
(heraf køer) ...			(24,2)		
Får og geder	103,0	72,0	99,0	107,5	160,0
Svin	30,0	7,2	24,1	26,7	35,5
Heste	17,5	10,8	13,7	14,7	15,2

Ved slutningen af andet kvartal 1952 opgaves stigningen i forhold til samme tidspunkt i 1951 at være som følger:

	Kollektivbrug	Statsgårde
Kvæg	8 % (køer 14 %)	8 % (køer 9 %)
Får og geder	10 %	12 %
Svin	17 %	14 %
Heste	7 %	12 %
Høns	28 %	9 %

Sammenlægning af kollektivbrug.

Den udvikling i retning af større kollektivbrug, som sker ved at to eller flere brug slutter sig sammen til et større brug, kan ikke siges at foregå efter en plan, da sådanne forholdsregler efter sagens natur må ske på basis af frivillighed, men er snarere en bevægelse, som har grebet om sig med større eller mindre hast i de forskellige områder, efterhånden som bønderne i praksis har set de teknisk-økonomiske fordele ved de sammenlagte brug. Med et opdyrket areal på ca. 130 mill. ha fandtes der i 1945 over 200,000 kollektivbrug med godt 15 mill. individuelle bondehusholdninger, altså i middel omkring 75 småbrug samlet i hvert kollektiv omfattende et areal på ca. 600 ha. Med udvidelsen af det dyrkede areal til omkring 150 mill. ha var man i 1950 nået op på 252,000 kollektivbrug, og i dette år tog sammenlægningen fart og reducerede brugsantallet fra 252,000 til 123,000 stk., tal som tyder på, at tendensen går i retning af at forøge brugsstørrelsen til det dobbelte, altså i middel ca. 1200 ha.

De moderne, store landbrugsmaskiner kunne ikke fuldt ud udnyttes på de gamle, mindre markarealer. En traktorbrigade på tre traktorer måtte ikke sjældent betjene 10–12 mindre brug og måtte derfor under jordbearbejdning etc. nogle gange flytte fra brug til brug, udskifte de tilkoblede redskaber etc., hvilket gav spild af tid, redskaber og materiale. Det samme gælder de øvrige anvendte maskinerier. De sammenlagte brug har bedre muligheder for at udnytte landbrugsvidenskaben og erfaringer fra ledende praktikere. Et lille brug vil vanskeligere end et stort kunne afholde regelmæssige landbrugsvidenskabelige kurser. Et større brug kan udvikle en mere alsidig avl, det kan lettere mekanisere de forskellige arbejder, såsom malkning, foderbehandling, overrisling, vandværk, transport etc. Det kan bygge mere moderne avlsbygninger, det kræver forholdsvis færre personer i administration, ledelse og bibeskæftigelser (bagere, håndværkere), og det kan til trods herfor have mandskab nok til f. eks. at holde permanente byggebrigader i gang. Det større brug har vist sig at have rigere muligheder for at øge medlemmernes materielle og kulturelle standard, det giver større produktivitet. Forårssåningen i 1950 gennemførtes 10–15 dage hurtigere, og høstudbyttet steg meget betydeligt for de sammenlagte brug. Sammenlægningen har løst foderproblemet, idet de små brug manglede tilstrækkelig eng- og græsarealer, – den har hjulpet med hensyn til gødning af markerne, hvor det før voldte vanskelighed at skaffe arbejdskraft nok, – og den åbner mulighed for at oprette eget teglværk, savværk, maskinsnedkeri, mejeri, mekanisk værksted o. s. v.

Mekanisering.

Et fremtrædende træk i den tekniske udvikling i USSR er *mekaniseringen,* der bl. a. skal hjælpe med til at erstatte krigstabet af arbejdskraft, som androg mange millioner mand i den produktive alder. Denne udvikling belyses bedst med eksempler fra nogle centrale områder.

Af de officielle beretninger fremgår det således, at *maskinindustriens* samlede produktion i 1950 var 2,3 gange så stor som i 1940. Der var i perioden 1946–50 indført henved 250 nye typer metalskærende maskiner til almen brug, over 1000 typer specialbænke og agregater, 23 typer automatiske og halvautomatiske maskiner og 43 typer automatiske smedepresser m. v. Der var konstrueret 26 „automatiske linier" (se nedenfor) og en automatisk fabrik til fremstilling af automobildele. Maskinindustrien udsendte i 1951 over 400 nye typer maskiner og mekanismer, og denne udvikling er siden fortsat. Arbejdsproduktiviteten i industrien steg i fire på hinanden følgende år med i middel 12,5 % pr. år og lå i 1950 37 % over 1940-niveauet. I 1951 steg industriens arbejdsproduktivitet med 10 % i forhold til 1950, og fra 1951 til 1952 er den foreløbig steget 6 %. Man har sænket produktionsomkostningerne og mange steder indført nye arbejdsmetoder.

Byggeindustrien stod i 1945 over for den vanskelige opgave foruden til befolkningstilvæksten, som i de senere år har andraget 3 mill. om året, også at skulle skaffe boliger m. v. til de 25 mill. hjemløse, som fandtes efter krigen. Byggeriet er derfor blevet industrialiseret. De ca. 3 mill. beboelseshuse på landet, der blev bygget i de fem første år efter krigen, for en stor del af træ, blev i vid udstrækning opført af standard-elementer efter industrielle metoder. Men også i det høje byggeri har man så vidt muligt mekaniseret ethvert led i fremstillingsprocessen lige fra fremstillingen af standard-elementerne til disses montage på byggepladsen. De fabrikker, der fremstiller de standardiserede elementer til ydermur, skillerum, etageadskillelse, trappe, rørparti m. v., arbejder efter et samlebåndssystem, og for ikke at spilde tid med at skifte støbeforme haves det samme antal „samlebånd" i gang, som der fabrikeres elementer. Et stykke ydermur med isat vindue laves færdigt på 17 timer, et almindeligt femetages hus kan bygges færdigt på 2 måneder. Som et aktuelt eksempel kan nævnes *Moskvas nye universitet,* en 238 m høj stålskeletbygning, hvor man ved anvendelse af elektriske kraner og andre byggemekanismer og 2½ mill. stk. standard-elementer fik byggeperioden formindsket til et par år. Som et andet eksempel kan nævnes *Moskvas metro,* hvor man anvender standardiserede elementer såvel til tunnelerne som til stationerne, hvor selv inventaret er fremstillet på fabrik. Men også ved de store omtalte *anlægsarbejder* er det lykkedes at realisere en vidtgående mekanisering såvel af jordarbejde (98 %) som af betonarbejde (100 %) m. v. Skærverne fremstilles på skærvefabrikker af stor kapacitet (10,000 m^3 pr. døgn), armeringen leveres svejset eller nittet i store sektioner direkte på arbejdspladsen, og betonen leveres fra elektrisk drevne helt automatiske betonfabrikker, der kan holdes i drift døgnet og året rundt. Ved Volga-Don-kanalen gennemførtes støbningen af de 3 mill. m^3 beton ved hjælp af 7 sådanne fabrikker, som nu er demonteret og opstillet på de andre nævnte

byggepladser, bl. a. ved Stalingradværket, hvor de skal støbe 16,000 m^3 beton i døgnet.

Bjergværksdriften. Som eksempel kan nævnes kulminerne, hvor mekaniseringsgraden har udviklet sig som følger:

1913	1,7 %
1939	90,1 %
1950	over 95 %

gennemsnitlig for alle kulgruber. Det har endvidere været oplyst, at der f. eks. i 1939 var ialt 2509 svære boremaskiner i drift i minegangene, og at den samlede maskinpark i 1950 var 3 à 4 gange større end før krigen. I de åbne brud, f. eks. i Karaganda, var mekaniseringen før krigen 100 %, og det samme mål søges opnået i alle kulminer. Den officielle beretning for 1950 udtaler herom: „Arbejdet med at indføre fuldstændig mekanisering af kulminerne og overgang til automatisk fjernstyring af arbejdsmaskiner og tekniske indretninger i gruberne var blevet påbegyndt".

Landbruget har efter krigen og indtil 1951 modtaget 673,000 traktorer (omregnet til 15 hk), 147,000 mejetærskere og godt 3 mill. traktordrevne såmaskiner, plove, kultivatorer og andre landbrugsmaskiner. Lederen af forskningsinstituttet for landbrugsmaskiner oplyser, at der i de sidste år til serieproduktion er godkendt 150 forskellige nye typer maskiner, og at leveringen af disse til brugene og til maskinstationerne er i gang. Sovjetunionen har i dag over otte tusind maskinstationer, som bearbejder over 90 % af kollektivbrugenes landbrugsareal. Der er i årene efter krigen oprettet særlige M.T.S.-skovplantestationer, høindhøstningsstationer og jordforbedringsstationer, og stationerne hjælper kollektivbønderne også med at mekanisere staldarbejdet samt iøvrigt med at rationalisere driften. Næsten al pløjning og tre fjerdedele af såarbejdet i kollektivbrugene er mekaniseret. Over 72 % af hele det areal, som er tilsået med korn i kollektivbrugene, høstes i 1952 med kombinere. Landbrugsarbejdets mekanisering er således ret vidt fremskredet.

Elektrificeringen.

Indtil nu har de kulfyrede værker kunnet præstere omkring fire femtedele af elektricitetsforbruget og vandkraften resten, men udviklingen karakteriseres ved, at vandkraften optager en stadig større brøkdel af den samlede strømproduktion. Sovjetunionen har over 100,000 floder med et nedbørsområde på mindst 10,000 ha, og af disse floder egner en stor del sig til udbygning for vandkraften. Denne kraftudvinding er i nogle år delvis sket på initiativ af kollektivbrugene, og det samlede antal kraftværker i landdistrikterne blev i 1950 opgivet til 30,000 med en samlet kapacitet 2,8 gange større end landdistrikternes kapacitet i 1940. I 1951 åbnedes der gennemsnitlig ti nye elværker pr. uge, og denne udvikling fortsætter.

Den samlede kapacitet af de 7 nye, store vandkraftværker bliver på 4,22 mill. kw og den årlige ydelse ved normal vandføring 22,5 mld. kwt. Denne

samlede under udførelse værende tilvækst i elektrificering er beregnet at kunne spare 40 mill. mands arbejdskraft og 52 mill. tons kul om året. Efter planen skal alle værker, også de store nye vandkraftværker, drives automatisk og fjernstyres. I 1950 var denne plan realiseret for rayonernes vedkommende, således at to trediedele af de derværende elværker havde automatisk drift. Den samlede strømproduktion var i 1951 104 mld. kwt, og da indbyggertallet var 211 mill., var strømforbruget pr. indbygger altså praktisk talt det samme som for Frankrig, Tjekoslovakiet eller Danmark, 500 kwt om året. Planmålet for 1960 er en årsproduktion på 250 mld. kwt, og meget tyder på, at dette mål vil blive nået. Dermed er flodernes vandkraft ikke på langt nær udnyttet; alene udbygningen af 1500 floder er beregnet at kunne give en årsydelse på 1700 mld. kwt.

Det andet hovedtræk ved disse års udvikling af elektrificeringen er overgangen til *landbrugets elektrificering,* ikke blot således, at der i og ved bygningerne installeres de for staldarbejdet m. v. fornødne motorer, men også således, at selve markarbejdet står overfor elektrificering. Igennem en årrække har man på en række kollektiv- og statsbrug prøvekørt forskellige typer eltraktorer og elkombinere, og disse forsøg er nu så vidt afklaret, at visse typer er godkendt og kan sættes i seriefabrikation, således at markarbejdets elektrificering måske vil blive en kendsgerning, når de ovenfor omtalte store anlægsarbejder fuldføres, og de fornødne strømmængder i de omhandlede områder efter 1957 bliver disponible. Den godkendte *eltraktor* har en aktionsradius på 1,5 km og kræver, at der ud over markerne anlægges parallelle faste luftledninger til strømforsyningen af eltraktorerne, altså et ret betydeligt kapitaludlæg. Disse nye traktorer er mere driftssikre, billigere i drift og dobbelt så effektive som de tidligere kendte.

Udviklingen i kraftforsyningen til landbruget har forløbet som følger:

1916	1,2	mill. kwt.
1928	33,8	„ „
1937	330,–	„ „
1947	800,–	„ „
Og i 1956 vil alene de to værker ved Stalingrad og Kuibysjev tilføre landbruget	3500,–	„ „

Trafikken. I Kaukasus og ved Krivoj Rog, i Ural og Sibirien er der elektrificeret nogle tusind km jernbane, det samme gælder nærtrafikken for byer som Moskva, Leningrad, Riga, Kiev, Baku og Tallinn. På Moskvas metro færdiggøres i løbet af 1952 den store ringlinie, hvorefter metroen med 70 km dobbelttunnel menes at ville transportere 3 mill. passagerer om dagen. I Leningrad er en lignende elektrisk metro under bygning, og trafikkens elektrificering begunstiges af de mange nye kraftstationer. – For skibstrafikkens vedkommende er der under bygning en del diesel-elektriske hurtiggående og moderne passagerbåde til de nye ruter, der åbnes efter Volga-Don-kanalens færdiggørelse, f. eks. ruten Moskva–Rostov, men herudover har man i nogen tid prøvesejlet særlige elektriske skibe, kaldet *trådbåde* eller *trolley-både,* forsynet med strøm gennem et fast kabel i land via en slæbekontakt i lighed med vore sporvogne, og særligt

anvendelige på de nye, store kanaler. Denne metode menes foreløbigt at egne sig godt til bugserbåde, og efter forsøgene vil driften kun koste det halve af den hidtil billigste driftsmåde; kablerne langs kanalbredden kan samtidig anvendes til eltraktorer o. l. i land. Trolleybåde kan bugsere pramme på over 1000 tons og bliver særligt effektive koblet bagefter prammene, ikke som hidtil foran.

Byerne elektrificeres planmæssigt; først og fremmest har man sat sig som mål at elektrificere Moskva, og de 10 mld. kwt, hovedstaden efter 1956 vil få tilført pr. år, vil være et godt skridt videre i denne retning. – *Industrien* var allerede før krigen relativt den mest elektrificerede, og dette princip videreføres. I 1950 var produktionen af elektroteknisk udstyr 3 gange så stort som i 1940 og elektrificeringen af arbejdsprocesserne pr. arbejder 50 % større.

Nyttevirkningen. For hver kw, der anvendes i landbruget, spares 8 personers arbejdskraft, og i gennemsnit for alle erhverv spares pr. installeret kw 10 personers arbejdskraft. De under udførelse værende værker vil således komme til at udføre over 40 mill. menneskers arbejde. – En enkelt kwt regnes at kunne erstatte menneskelig arbejdskraft i et omfang svarende til arbejdet med at raffinere 42 kg sukker, bage 88 kg brød, fremstille 2 par sko eller 10 m bomuldsstof, fremdrage 10 kg kul eller 36 kg olie eller 7 kg jern og stål.

Automatiseringen.

Udviklingen indenfor USSR's erhvervsliv er ikke fyldestgørende karakteriseret ved den dybtgående mekanisering og omfattende elektrificering, som de nævnte eksempler viser. At man indenfor en række industrier er gået over til halv- eller fuldautomatisk drift er ingen tilfældighed, men de første resultater af mange års målbevidste bestræbelser, som først og fremmest har taget sigte på at drage arbejderne ud af zartidens tilbagestående og højne deres faglige kvalifikationer og intellektuelle niveau i takt med de hurtigt stigende krav fra den årligt mere og mere komplicerede teknik, som disse arbejdere dels selv frembringer, dels senere varetager den daglige drift af. Det sidste og aktuelle led i denne udvikling er, at maskinen bliver automat og selv udfører arbejdsprocessen under tilsyn og kontrol af arbejderen, der for sagkyndigt at kunne varetage denne ansvarsfulde kontrol bliver maskinmester og ikke sjældent i kvalifikationer nærmer sig en ingeniør. I 6 efterkrigsår har over 38 mill. sovjetiske arbejdere gennemgået kursus for at højne deres kvalifikationer, og når der idag på de ca. 900 universiteter, højere læreanstalter og på de forskellige teknika studerer næsten 3 mill. unge mænd og kvinder, – for en meget stor del til ingeniør eller arkitekt, – er dette et andet tegn på de anstrengelser, man har gjort sig for at hæve niveauet, hvilket er grundlaget for den vedvarende stigning i arbejdsproduktiviteten.

Når sådanne maskin-automater, der hver kan udføre en del af arbejdsprocessen, kædes sammen på en sådan måde, at den ene afløser den anden under processen, og automaterne selvstændigt bearbejder, prøver, kontrollerer og afleverer det færdige produkt, har man etableret en af de såkaldte „automatiske linier", af hvilke der i 1950 rundt om i republikkerne fandtes ialt 26. Disse

første linier må ligesom den første fuldautomatiske fabrik (for automobilstempler) betragtes som forsøg; forsøgene er faldet heldigt ud, og automatiseringen er ved at udvikle sig over en bred front. *Maskinindustrien* gik i spidsen, og *byggeindustrien* fulgte tæt efter: præfabrikerede elementer til husbygning, til metrobyggerierne og til andre byggeforetagender fremstilles på samlebånd, tildels efter automatiske metoder. Helautomatiske, elektriske betonfabrikker bestod deres prøve ved Volga-Don-anlægget, hvor de 7 fabrikker uanset vanskelige vejrforhold producerede 3 mill. kubikmeter beton; de er nu flyttet og genopstillet på andre af de store byggepladser, Stalingrad, Kuibysjev m. fl., hvor der alene ved disse to anlæg skal støbes henholdsvis 7 og 6 mill. kbm. beton i løbet af 2–3 ar. – I *sværindustrien* fremstiller man nu 85 % af alt jern og 80 % af alt stål i fuldautomatiske smelteovne, en meget stor del af elværkerne arbejder automatisk o. s. v.

Denne automatisering af produktionen medfører en voldsom stigning i strømforbruget. Heri har man en af årsagerne til den stærke udvidelse af produktionen af billig elstrøm, der er ved at udfolde sig.

Det er en sådan konsekvent gennemført rationalisering i form af mekanisering, elektrificering, automatisering og, hvor det er muligt, standardisering, der forklarer virkeliggørelsen af de store anlægsarbejder, hvor vor tids mest komplicerede og højproduktive mekanismer og maskinerier er taget i brug i stort antal og rigt varierede typer. Her færdiggøres nogle af verdens mest omfattende byggeforetagender på kortere tid, end man før har set, tiltrods for at der på selve byggepladserne ses relativt få arbejdere igang, idet de store enheder ankommer færdige fra fabrik. Omvendt vil anlægsarbejdernes fuldførelse sætte ny fart i elektrificering o. s. v.

LITTERATUR

Statsplankomiteens og Det Statistiske Centralbureaus medd. om resultaterne af 4. femårsplan 1946–50.
Ministerrådets bekendtgørelser om de store anlægsarbejder, planer m. v.
Marskal Bulganins tale af 6.11.1950.
Minister L. P. Berias tale af 6.11.1951.
Finansminister A. G. Sverjevs beretning af 6.3.1952.
Pravdas referater om forløbet af anlægsarbejder, skovplan m. v.
Udenrigsministeriets Tidsskrift.
Salmonsens Leksikon Tidsskrift.
Enzyklopædie der USSR. Berlin 1950.

19.8.1952.

DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

I det sidste års tid har det været meget vanskeligt at danne sig noget klart billede af den økonomiske situation ude omkring i verden, præget som den har været af en række *modstridende tendenser.* Nogle priser har været jævnt stigende, medens man for andre varer har oplevet meget kraftige prisnedgange oven på de stærke stigninger, som fulgte i Koreakrigens kølvand. I nogle lande har den økonomiske aktivitet været præget af fortsat fremgang, medens der andre steder – herunder i en række vesteurouæiske lande – er sket en bremsning af aktiviteten eller endog en formindskelse af den. Dollarknaphedsproblemet, der en overgang så ud til at være på vej mod sin løsning, er pány blevet en truende fare, og navnlig Sterlingområdet er kommet ud for en ny og voldsom international likviditetskrise, samtidig med at andre lande dog synes at have fået bedre hold på deres betalingsbalanceproblemer. Visse industrier har været udsat for en kraftig og næsten universel nedgang i efterspørgselen efter deres produkter – dette gælder navnlig tekstilindustrien, medens der på andre områder, især de, der har forsvarsmæssig betydning, fortsat har været gode afsætningsvilkår.

Under disse omstændigheder er det ikke underligt, at der har hersket stor *uenighed med hensyn til bedømmelsen af fremstidsudsigterne,* og at alle analyser har været præget af betydelig usikkerhed. Heller ikke i øjebliket kan situationen siges at være synderlig afklaret. Således er f. eks. de internationale råvarepriser for tiden nærmest faldende, på trods af, at de fleste tegn peger i retning af stigende aktivitet i U.S.A., der er verdens største forbruger og importør af råvarer, og det er ikke let at danne sig noget skøn over, om aktivitetsdæmpningen i Vesteuropa vil vedvare eller blive afløst af en ny opgang i produktion og beskæftigelse; også udviklingen i den internationale, specielt den intereuropæiske, handel lader sig under disse forhold vanskeligt forudsige, ikke mindst i betragtning af, at nogle lande – navnlig England og Frankrig – har iværksat importregulerende foranstaltninger, der næppe endnu er slået helt igennem, samtidig med at man andre steder gradvis udvider liberaliseringen.

U.S.A.

Bruttonationalproduktets udvikling.

På trods af mange dystre spådomme i det sidste års tid om, at en amerikansk depression – som reaktion oven på den hektiske udvikling i den første tid efter

Koreakrigens begyndelse – var umiddelbart forestående, har den økonomiske aktivitet i U.S.A. som nævnt indtil nu været jævnt stigende fra kvartal til kvartal. *Bruttonationalproduktet,* regnet i løbende priser, er fra 2. kvartal 1950 til 2. kvartal 1952 steget med 65 milld. $ til 343 milld. $ (disse tal er ligesom de følgende omregnet til årsrate) eller med op imod 25 %. Heraf skyldes ganske vist omkring halvdelen højere priser; men en produktionsstigning på gennemsnitlig godt 5 % om året er dog ganske betragtelig, og det hidtidige maksimum for det reale bruttonationalprodukt, der opnåedes, da krigsanstrengelserne i 1944 var på deres højeste, er forlængst overskredet.

Den afgørende faktor i denne udvikling har naturligvis været de stigende *forsvarsudgifter;* disse lagde i 2. kvartal i år beslag på 50 milld. $ eller 15 % af bruttonationalproduktet mod kun 17 milld. $ eller 6–7 % af nationalproduktet umiddelbart før krigen i Det fjerne Østen brød ud i 1950. Også det offentliges civile udgifter er gået en del i vejret. De *civile investeringer* i bygninger, anlæg, maskiner o. l. har ligget på et højt og stabilt niveau, idet forøget anlægsvirksomhed i forsvarsvigtige industrier er blevet opvejet af en beskæring af investeringerne på områder, der anses for mindre vigtige. Udgifterne til *privat forbrug* har varieret en del fra periode til periode, navnlig som følge af de kraftige indkøbsbølger, der satte ind i eftersommeren 1950 og vinteren 1950–51 på grund af frygt for prisstigninger og forsyningsvanskeligheder, og som senere afløstes af en vis tilbageholdenhed fra forbrugernes side, da de efterhånden havde dækket sig ind med varer for nogen tid fremover, og da forventningerne om pris- og forsyningssituationens udvikling samtidig undergik en vis ændring. (Disse forhold har tidligere været omtalt i „Økonomi og Politik" og skal ikke nærmere drøftes). Hovedlinien i forbrug og udvikling har dog været klart opadgående; men da befolkningens *disponible indkomster* steg forholdsvis endnu stærkere, voksede den *private opsparing* i løbet af 1951 både absolut og relativt meget betydeligt.

Siden 3. kvartal 1951 har den disponible indkomst – navnlig som følge af stigende direkte skatter – været næsten konstant; ikke desto mindre har forbruget været fortsat voksende, vel bl. a. på grund af befolkningstilvæksten, samt fordi der efterhånden er ved at gå svind i forbrugernes lagre. Udvidelsen af forbruget på trods af den uforandrede indkomst er muliggjort dels af den opsamling af store likvide midler, der skete i 1951, dels af de først på sommeren gennemførte lempelser i reglerne om afbetalingskøb; disse lempelser har dog næppe endnu haft større virkninger; men det må påregnes, at de vil gøre sig kraftigere gældende i den kommende tid. Forbrugsstigningen har samtidig medført, at opsparingsandelen er ved at vende tilbage til et mere normalt niveau.

Ændringer i lagrenes størrelse.

Medens de private investeringer i fast realkapital som nævnt har ligget ret fast, har *lagerinvesteringerne* været meget stærkt svingende. I perioden lige efter krigsudbruddet var tilvæksten i lagre kun beskeden. Men i den følgende tid udvidedes lagerbeholdningerne ganske betydeligt.

I begyndelsen var denne forøgelse utvivlsomt *tilsigtet* over hele linien. Dels

måtte de industrier, der arbejder for forsvaret, skaffe sig lagre af råmaterialer m. v., dels ønskede forbrugsgodeproducenter såvel som engros- og detailhandelen også at sikre sig større beholdninger både af færdigvarer og råvarer, fordi de ventede stigende knaphed og fortsat gode afsætningsvilkår.

Efterhånden som forbrugernes efterspørgsel i løbet af 1951 afsvækkedes, samtidig med at prisstigningsforventningerne slog om, kølnedes forbrugsvarefabrikanternes og handelens interesse for at ligge med store lagre imidlertid betydeligt. Da der var afgivet store ordrer og sat en omfattende produktion i værk i perioden efter krigens begyndelse, kunne det dog ikke undgås, at der tilførtes betydelige varemængder til lagrene i alle erhvervslivets forskellige led. Eftersom forbruget ikke svarede til, hvad man tidligere havde regnet med, blev aftrækket fra lagrene af mindre størrelse, og der skete en betydelig *utilsigtet* og uønsket lagerforøgelse, i første række hos de handlende, hvilket bl. a. gav sig udslag i, at forholdet mellem lagerbeholdningernes størrelse og det løbende salg i mange brancher steg til ganske unormale højder.

Følgen blev, at de handlende skar deres bestillinger radikalt ned, og den utilsigtede lagerophobning koncentrerede sig nu hos producenterne af forbrugsvarer, der på deres side reagerede ved at iværksætte produktionsindskrænkninger af ret betydeligt omfang.

U.S.A.'s nationalprodukt i milld. dollars[1].

	1. halvår 1950	2. halvår 1950	1. halvår 1951	2. halvår 1951	1. kv. 1952	2. kv. 1952
Bruttonationalprodukt	270.6	297.6	324.4	334.0	339.4	343.2
Anvendt til:						
Privat forbrug	187.1	201.4	207.5	208.4	213.2	214.9
Privat indenlandsk investering i fast realkapital	41.4	48.3	49.1	47.2	49.4	49.2
Lagerændringer	3.1	7.8	13.3	7.4	0.6	0.1
Privat udenlandsk nettoinvestering	÷ 1.7	÷ 2.9	÷ 1.4	1.8	1.9	0.9
Offentlige udgifter til forsvarsformål	16.9	19.7	30.9	42.4	46.0	49.9
– andre formål	23.9	23.3	25.0	26.8	28.4	28.1
Personlige indkomster	218.4	234.2	249.0	259.0	263.0	264.0
÷ *direkte skatter*	*19.6*	*22.0*	*28.4*	*29.7*	*32.5*	*32.5*
Disponibel indkomst	198.8	212.2	220.6	229.3	230.5	231.5
÷ *forbrug*	*187.1*	*201.4*	*207.5*	*208.4*	*213.2*	*214.9*
Opsparing	11.7	10.8	13.1	20.9	17.3	16.6
Opsparing i % af disp. indk.	5.8	5.1	5.9	9.1	7.5	7.2

[1] Tallene er sæsonudjævnet og omregnet til årsrate.

Som følge heraf og på grund af den fornyede stigning i forbrugernes indkøb formindskedes tempoet i lagerdannelsen, og i 2. kvartal 1952 holdt de totale lagre sig praktisk talt uforandrede, formentlig således at lagre af forbrugsvarer faldt, medens andre lagre steg. Herved er forholdet mellem lagre og løbende

salg igen blevet mere normalt på de fleste områder. Dette har bl. a. givet sig udslag i, at størrelsen af afgivne *nye ordrer på ikke-varige produkter* i juni steg temmelig stærkt med det resultat, at den *udækkede ordrebestand* for disse produkter steg for første gang siden marts 1951.

Uroen inden for stålindustrien (jfr. nedenfor) har muligvis også medvirket til at gøre lagerstigningen ringe i 2. kvartal. Derimod kan det næppe tænkes, at de industrier, der direkte eller indirekte arbejder i genoprustningens tjeneste, bevidst har søgt at reducere deres lagre. Tværtimod må det snarere antages, at der her vil være en tendens til at udvide beholdningen af råvarer og varer under arbejde, idet *bestanden af udækkede ordrer stadig er meget stor* og i mange tilfælde endog vedblivende stiger, fordi de løbende leverancer af færdigproducerede varer ikke holder trit med tilgangen af nye ordrer.

Om detailler vedrørende udviklingen i bruttonationalprodukt m. v. henvises iøvrigt til oversigten på foregående side.

Industriproduktionen.

Den foran skildrede udvikling i efterspørgselen efter militært materiel og ny fast realkapital på den ene side og efter forbrugsvarer på den anden har været af afgørende betydning for industriproduktionens variationer. Fra Koreakrigens udbrud til månederne marts–april 1951 steg det sæsonudjævnede indeks for den samlede produktion med ca. 11 %. Som man kunne vente, var fremgangen stærkest for varige goder, der omfatter mange krigsvigtige produkter såvel som investeringsgoder; stigningen var her 18 %, hvorimod produktionen inden for de industrier, der fremstiller ikke-varige goder, kun øgedes 7–8 %.

I de følgende måneder indtraf der en vis produktionstilbagegang, og et minimum – 5 % lavere end i april – nåedes i juli (muligvis fordi sæsonudjævningen ikke er fuldt effektiv). Men herefter steg produktionen atter, til den i 1. kvartal i år nåede op på samme niveau som i det tilsvarende kvartal året før. Det er imidlertid karakteristisk, at kun produktionen af varige goder deltog i denne fornyede fremgang, idet den endog nåede op på 20 % over niveauet fra juni 1950. Visse brancher inden for denne gruppe, f. eks. automobilindustrien, havde dog faldende produktion som følge af formindskede materialetildelinger. Derimod holdt produktionen af ikke-varige goder sig med små variationer på en størrelse, som kun lå nogle få procent højere end i 1950.

Siden marts i år er der igen sket et fald, som i juli endog fik det samlede indeks til at synke til 3–4 % under 1950-niveauet. Årsagen hertil er imidlertid antagelig ikke at finde på efterspørgselssiden, men på *udbudssiden,* nærmere betegnet i lønkampen indenfor *stålindustrien,* der allerede i april og maj havde ført til midlertidige arbejdsstandsninger, og som i juni og juli fremkaldte en praktisk fuldstændig produktionsstandsning. Dette bevirkede ikke blot, at stålproduktionen svandt ind til ca. 15 % af det normale, men også at dele af den stålforbrugende industri måtte indskrænke sin produktion, ligesom også industrier, der er leverandører til stålindustrien, i nogen måde fandt det nødvendigt at holde igen.

Efter 53 dages forløb afsluttedes strejken imidlertid endelig den 24. juli med

Amerikanske konjunkturtal.

		Priser[1]			Industri-produktion[2]	Bygge- og anlægsvirksomhed[3]		Arbejdsmarked			Detail-omsætning[7]	Udenrigshandel		Aktiekurser[10]	Personlige indkomster[11]	Bruttonational-produkt[12]
		Engrospriser		Leveomkostninger		Ialt	Boligbyggeri	Beskæftigede[4]	Arbejdsløshed[5]	Arbejdsløn[6]		Import[8]	Eksport[9]			
		Samlet indeks	Landbr.-produkt.													
		1947-49 = 100 *	1947-49 = 100 *	1935-39 = 100 *	1935-39 = 100 *	1947-49 = 100 *	1947-49 = 100 *	Mill. *	Mill. *	Cents *	Mld. $ *	Mill. $ *	Mill. $ *	1935-39 = 100 *	Mld. $ *	Mld. $ *
	1938	—	—	101	89	35	27	30.3[13]	8.1[14]	63	3.5[13]	163	258	88	68	85
	1945	—	—	129	203	36	16	40.1	1.0	102	6.5	347	817	122	172	215
	1946	—	—	140	170	82	87	41.4	2.3	109	8.5	412	812	140	178	211
	1947	96	100	160	187	84	86	43.4	2.1	124	10.0	480	1278	123	191	233
	1948	104	107	172	192	102	98	44.2	2.1	135	10.9	594	1054	124	210	259
	1949	99	93	170	176	113	116	43.0	3.4	140	10.9	552	1004	121	206	258
	1950	103	98	172	200	159	185	44.1	3.1	147	12.0	737	856	146	226	284
	1951	115	113	186	220	171	170	46.4	1.9	159	12.5	913	1252	177	254	329
April	1951	116	118	185	223	199	170	46.0	1.7	158	12.3	1024	1374	172	250	—
Maj	—	116	116	185	222	193	166	46.2	1.6	159	12.4	1018	1351	174	251	—
Juni	—	115	114	185	221	200	174	46.6	2.0	160	12.3	930	1294	172	254	329
Juli	—	114	111	186	212	162	179	46.4	1.9	160	12.1	893	1190	173	255	—
Aug.	—	114	110	186	217	156	176	46.7	1.6	160	12.4	899	1269	182	257	—
Sept.	—	113	110	187	218	147	168	46.9	1.6	161	12.3	718	1232	187	257	331
Okt.	—	114	112	187	218	140	160	46.9	1.6	162	12.6	832	1152	185	262	—
Nov.	—	114	112	189	219	156	146	46.8	1.8	163	12.5	818	1386	178	261	—
Dec.	—	114	111	189	218	166	145	47.6	1.7	164	12.3	801	1438	183	263	337
Jan.	1952	113	110	189	221	161	142	45.9	2.1	164	12.7	922	1252	187	263	—
Febr.	—	113	108	188	222	156	163	45.9	2.1	164	12.9	892	1335	183	264	—
Marts	—	112	108	188	221	164	174	46.0	1.8	166	12.4	963	1421	185	262	339
April	—	112	109	189	216	171	189	46.3	1.6	165	12.7	932	1339	184	263	—
Maj	—	112	109	189	211	168	186	46.3	1.6	166	13.1	835	1466	184	265	—
Juni	—	111	107	190	203	173	190	46.4	1.8	166	13.0	860	1162	188	267	343
Juli	—	112	110	191	191			46.0	1.9	165	12.6		1053		264	—
Aug.	—	112	111		212				1.6							—

* Tallene for 1938 og 1945—51 (de første 8 rækker) er gennemsnit for 12 måneder. [1] Bureau of Labor Statistics. [2] Federal Reserve Board's sæsonudjævnede indeks. [3] Værdien af byggekontrakter efter F. W. Dodge Corp.; indekset udjævnet for sæsonsvingninger af F. R. B. [4] Antal beskæftigede („employees") uden for landbruget ifl. Bureau of Labor. Af det samlede antal beskæftigede i juni 1952, 46.3 millioner, faldt 15.4 mill. på industrien, 0.9 på minedrift, 2.7 på bygge- og anlægsvirksomhed, 4.2 på transport og off. forsyningsvirksomheder, 9.8 på handel, 2.0 på pengeinstitutter, 4.8 på tjenesteydelser, og 6.6 var off. ansatte. [5] Bureau of Census. [6] Gennemsnitlig timefortjeneste i fabriksindustrien. [7] Survey of Current Business. Tallene udjævnede for sæsonsvingninger. [8] Generalindførsel. [9] Inkl. reeksport; omfatter også hjælp til udlandet („foreign aid and relief"). [10] Standard and Poor's Corp. omfatter 480 industri-, jernbane- og „public utility" selskaber. [11] „Personal income". Tallene er udjævnet for sæsonsvingninger og omregnet til tal for et helt år. [12] Kvartalstallene er udjævnet for sæsonsvingninger og omregnet til tal for et helt år. [13] 1939. [14] 1940.

en *lønforhøjelse* til arbejderne på 21.4 cents i timen (incl. visse særlige tillæg), en stigning, der svarer til godt en halv snes procent, og som vil betyde en forøgelse af de årlige lønudbetalinger til stålarbejderne på omkring ved 1½ milld. $. Samtidig fik stålindustrien tilladelse til at *forhøje sine priser* med 5½ $ pr. ton eller med ca. 5 %.

Efter strejkens ophør vendte stålproduktionen hurtigt tilbage til sit normale niveau, og selv om dens eftervirkninger måske endnu et stykke tid vil kunne mærkes på enkelte områder, kan man dog gå ud fra, at det midlertidige nedslag i industriproduktionen snart vil være overvundet. I august nåede det samlede indeks op på 212, kun 2 % under niveauet fra i fjor.

Den samlede *bygge- og anlægsvirksomhed* har, regnet på sæsonmæssig basis, siden juni 1950 udvist nogenlunde samme bevægelse som industriproduktionen. Siden marts i år har der været en svagt nedadgående tendens; men niveauet er en del højere end i fjor, og antallet af påbegyndte lejligheder har været stort i de sidste måneder, således at der fortsat er sikret en betydelig aktivitet på dette område i den nærmeste tid. I denne sammenhæng er det værd at bemærke, at der er sket en *lempelse af kontrollen med kredit til boligbyggeri,* således at kontrolmyndighederne ikke fremtidig kan kræve, at der præsteres en udbetaling, som overstiger 5 % af den aftalte byggesum, hvis antallet af påbegyndte boliger i en tre måneders periode har været lavere end, hvad der svarer til 1.200.000 om året. Denne højde er ikke blevet nået i de sidste 5 måneder.

Beskæftigelse og lønforhold.

Den *civile arbejdsstyrke* er som følge af større militære indkaldelser gået noget tilbage i de sidste to år på trods af, at befolkningen er vokset. Den ligger i øjeblikket mellem 62 og 63 mill., hvoraf henimod 61 mill. er beskæftigede. Den *samlede arbejdsløshed* har kun i vintermånederne oversteget 2 mill., svarende til lidt over 3 % af arbejdsstyrken, og har kun i ringe grad markeret de nævnte ændringer i produktionen, idet den nedgang i beskæftigelsen, der siden efteråret 1951 har været i de industrier, som fremstiller ikke-varige goder, er blevet neutraliseret ved større beskæftigelse i den øvrige industri, i handels- og bankvirksomhed m. v. samt i det offentliges tjeneste. Den ugentlige *arbejdstid* ligger ret fast omkring 40 timer i gennemsnit.

Den gennemsnitlige *timeløn* andrager ca. 1.65 $ i industrien med ret betydelig spredning mellem fagene. Byggearbejderne opnår henved 2.30 $ pr. time, medens gennemsnitslønnen i detailhandelen, der beskæftiger mange kvinder, kun er 1.30 $ i timen. For de fleste grupper er der tale om en reallønforbedring på et par procent i sammenligning med 1950. I denne forbindelse kan det nævnes, at *kulminearbejderne* fornylig har stillet krav om lønforhøjelser af nogenlunde samme størrelseorden som den, der er blevet stålindustriens arbejdere til del, ligesom også *andre arbejdergrupper* er begyndt at røre på sig. Sandsynligheden taler for, at der stort set vil blive indrømmet arbejderne som helhed lignende lønforbedringer som i stålindustrien. Forøvrigt er lønregulering efter leveomkostningerne kommet til at spille en større rolle i de senere år.

Prisudviklingen.

Engrospriserne, der i løbet af de første 8 måneder efter Koreakrigens begyndelse steg med 17 %, har siden været svagt faldende dog i de sidste måneder med en vis tendens mod stabilisering ca. 11–12 % over niveauet fra juni 1950. Udviklingen har groft taget været den samme for alle hovedgrupper af varer. *Detailprisniveauet* har været langsommere, men – bortset fra enkelte mindre afbrydelser – jævnt stigende, idet højere udgifter til husleje og fødevarer har opvejet et fald siden midten af 1951 i priserne på beklædning, møbler m. v. De seneste offentliggjorte tal ligger 12 % over tallet for den 15. juni 1950.

Fremtidsudsigterne.

For blot få måneder siden herskede der betydelig uenighed mellem forskellige iagttagere om, hvorvidt den økonomiske aktivitet i U.S.A. vedblivende ville være stigende, eller om den ville slå om i en depression inden for en nærmere fremtid. I denne henseende er der på det sidste sket en bemærkelsesværdig ændring. Praktisk taget alle økonomer, både de, der er tilknyttet forretningsverdenen, og de, der er ansat i regeringens tjeneste, såvel som uafhængige, er i øjeblikket enige om, at der – i hvert fald til henimod slutningen af 1953 – fortsat vil være tale om *øget økonomisk aktivitet* med større produktion og beskæftigelse. Man henviser herved til, at *forsvarsudgifterne* stadig vil være stigende – omend i noget langsommere takt, end man tidligere havde regnet med – indtil de i løbet af 1953 når et niveau svarende til omkring 60–65 milld. $ pr. år. Endvidere viser foreliggende undersøgelser, at de planlagte private *investeringer i maskiner og inventar* m. v. i den resterende del af 1952 vil ligge på samme højde som i årets første halvdel, ligesom de sandsynligvis vil fortsætte på dette niveau i 1953. *Bygge- og anlægsvirksomheden,* både den offentlige og den private, påregnes snarest at blive højere i den kommende tid.

De mest usikre momenter i billedet er *forbrugsudviklingen* og producenternes reaktioner herpå. Efter alt at dømme er forbruget som foran omtalt pånyt i opgang, dels som følge af at de i 1950/51 opsamlede lagre hos forbrugerne er ved at være udtømt, dels fordi man næppe længere regner med mere udbredte prisfald. Når hertil kommer, at forbrugernes beholdninger af likvide midler er store, og at der som omtalt dels er sket, dels må antages at ville ske betydelige stigninger i pengelønningerne, er det næppe urealistisk at kalkulere med en ikke helt uvæsentlig forbrugsstigning i de kommende kvartaler.

Det er muligt, at der endnu i visse foretagender findes *lagre* af overnormal størrelse, og at den ventede forbrugsforøgelse derfor i nogen udstrækning vil blive imødegået ved nedbringelse af disse lagre. Men det er dog næppe sandsynligt, at dette forhold vil gøre sig gældende gennem længere tid, jfr. også at den udækkede ordrebestand i industrien – herunder også den, der fremstiller ikkevarige goder – som tidligere omtalt har været stigende på det sidste.

Hvorom altig er – der hersker overvejende enighed blandt økonomer og forretningsfolk om, at aktiviteten vil være fortsat stigende. Derimod gør der sig divergerende opfattelser gældende med hensyn til den mest sandsynlige *pris-*

udvikling. Nogle mener, at priserne vil være ret stabile, og henviser som støtte for denne opfattelse til det amerikanske næringslivs gennem de sidste år klart demonstrerede evne til at imødekomme selv stærkt stigende krav til yderligere produktion – til at levere både „smør og kanoner". Andre er derimod tilbøjelige til at anse en ret kraftig prisstigning for mest sandsynlig, dels fordi de venter, at stålprisens forhøjelse efterhånden vil slå igennem i en række forbrugsvarers priser, dels fordi de forventede højere arbejdslønninger vil nødvendiggøre visse prisforhøjelser også på andre områder, forhøjelser der ret let vil kunne bæres af forbrugerne netop på grund af de øgede lønindtægter. I denne forbindelse påpeges det også, at pris- og huslejekontrollen er blevet noget svækket ved den seneste forlængelse af lovgivningen om regeringens kontrolbeføjelser (Defense Production Act). Endelig hævdes det, at den sidste tids stigende fødevarepriser er udtryk for, at høsten er utilstrækkelig, et forhold som mange iøvrigt mener vil vedvare, fordi fødevareproduktionen ikke kan følge med befolkningstilvæksten.

Hvad der vil ske på *længere sigt,* når forsvarsproduktionen en gang – antagelig i 1954 – har nået sit maksimum og derefter så småt begynder at falde, er der stadig usikkerhed om. Mange er bange for, at der til den tid vil komme en meget omfattende *depression,* og at frygten herfor allerede på et noget tidligere tidspunkt kan fremkalde en dæmpning i aktiviteten, fordi erhvervslivet ikke tør opretholde sine investeringer hverken i lagre eller i fast realkapital, hvis afsætningsvilkårene ventes at tegne sig ringere. Heroverfor er det på den anden side blevet fremført, at der stadig er *store investeringsopgaver i U.S.A.,* f. eks. i boliger, veje, kraftanlæg m. v., og at det også skulle være muligt at *udvide forbruget yderligere,* bl. a. fordi ikke ubetydelige befolkningsgrupper endnu ikke har fuld del i den høje levestandard, som andre dele af befolkningen nyder godt af. Sidst, men ikke mindst skulle der være store muligheder for at opretholde en høj aktivitet gennem stærkt forøgede *udenlandske investeringer, specielt i underudviklede lande,* en udvej, som også ud fra andre synspunkter forekommer meget tiltalende. I hvilket omfang disse muligheder for bevarelse af aktivitetens høje niveau er politisk gennemførlige, er det dog i øjeblikket umuligt at have nogen mening om, bl. a. fordi det vil afhænge af udfaldet af de amerikanske valg i november.

VESTEUROPA

Industriproduktionen.

De to diagrammer på s. 143 og s. 145 illustrerer klart visse hovedtræk i Vesteuropas industrielle udvikling i de senere år. For det første ser man, at O.E.E.C.-landene i de 4 år, der er gået siden Marshall-hjælpen trådte i kraft i 1948, har formået at udvide deres industriproduktion med omkring ved 40 %. Da produktionen i 1948 var af omtrent samme størrelse som i de sidste førkrigsår, er også førkrigsniveauet overskredet med ca. 40 %.

Men desuden viser diagrammerne, at udviklingen har været meget uensartet. Såvel fra land til land som mellem de enkelte industrigrene er der *store forskelle*. Langt den stærkeste stigning – ca. 120 % – finder man for Vesttysklands

Indekstal for industriproduktion i vesteuropæiske lande
(ikke sæsonudjævnede kvartalstal – 1948 = 100)

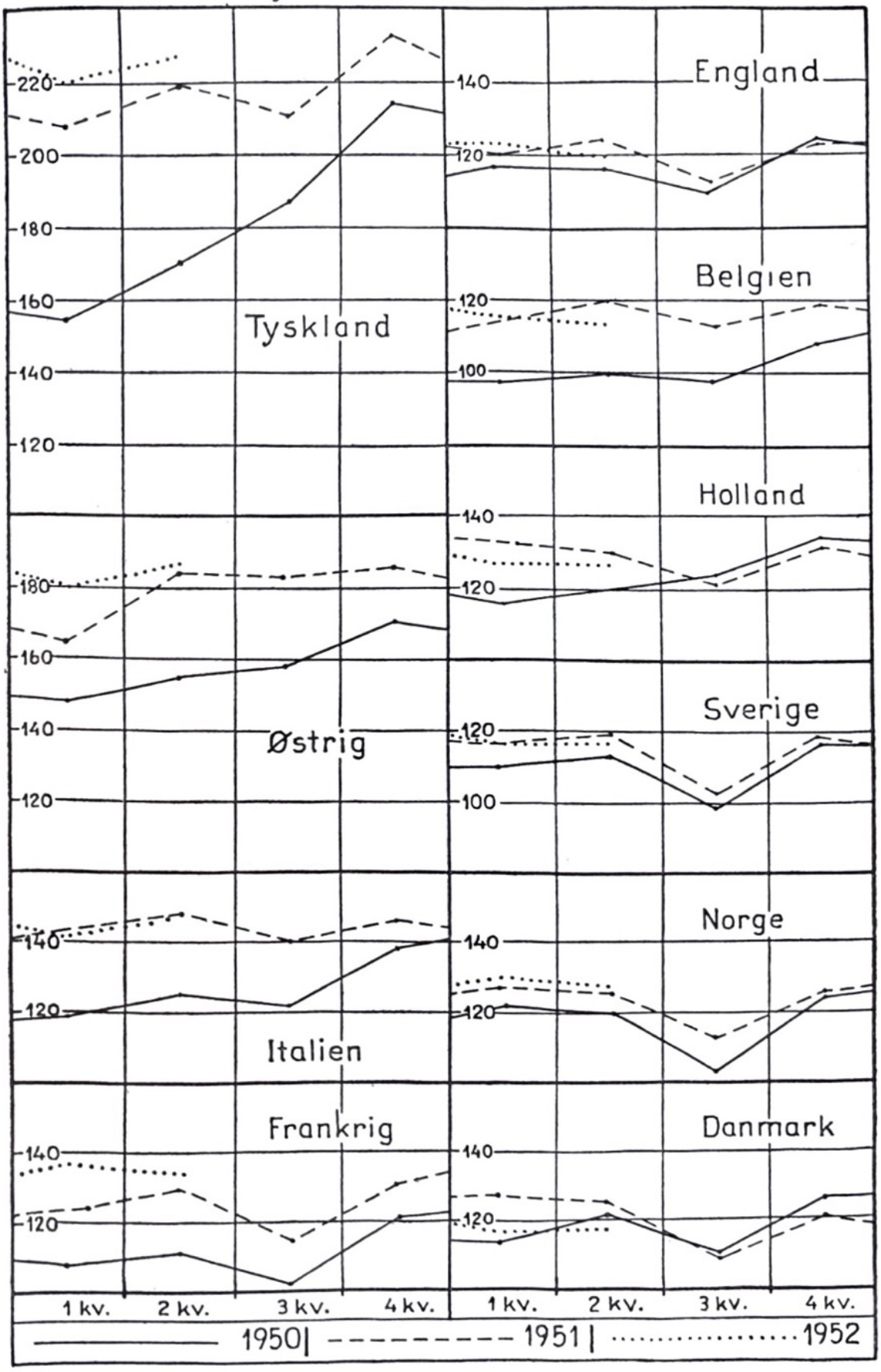

vedkommende. Østrig følger efter med ca. 80 % stigning, Italien og Frankrig har 40 % fremgang, medens England, Beneluxlandene og de skandinaviske lande kun møder med stigninger på 20–30 %. For en stor del skyldes disse forskelle, at landene startede på forskelligt niveau i 1948. Medens de fleste andre lande allerede på dette tidspunkt havde nået eller overskredet førkrigsproduktionen, var Østrig kun nået op på ca. 85 % og Tyskland på godt 50 %; men i begge disse lande var der gunstige forudsætninger for en hurtig udvidelse i form af arbejdskraft, delvis ødelagte anlæg, som alligevel forholdsvis let lod sig genopføre, o. s. v. Dette er en væsentlig del af forklaringen på det stærke fremskridtstempo i de to lande. Tager man førkrigsniveauet som udgangspunkt, viser det sig, at de mindre lande (f. eks. Holland og de skandinaviske lande) og de før krigen forholdsvis lidet industrialiserede lande (som Irland, Tyrkiet, Grækenland) har haft den største procentvise stigning i industriproduktionen, medens de store industrilande England og Frankrig ligger under gennemsnittet, og Belgien og Vesttyskland kun kan fremvise stigninger på ca. 16 % og ca. 12 %.

Blandt *hovedindustrigrenene* viser kemisk industri den største fremgang, medens metalproducerende og metalforarbejdende industrier ligger noget lavere, og de to typiske forbrugsvareindustrier nærings- og nydelsesmidler samt tekstil og beklædning har en stigning, der ligger væsentligt under gennemsnittet. Der er en sammenhæng mellem forskellene i landenes udvikling på den ene side og forskellen i industrigrenenes udvikling på den anden; således betyder den tyske stålindustris genopståen meget både for den stærke stigning i Vesttysklands totale industriproduktion og for fremgangen for de metalproducerende og -forarbejdende industrier.

Fra et konjunkturmæssigt synspunkt er det imidlertid den *stagnationstendens,* der har vist sig i løbet af det sidste års tid, som har størst interesse. Som man ser af diagrammet s. 145, aftog stigningstempoet i Vesteuropas samlede industriproduktion betragteligt henimod slutningen af 1951, og i 2. kvartal 1952 lå produktionen for Vesteuropa som helhed for første gang siden 1948 lavere end produktionen i det tilsvarende kvartal i det foregående år, omend forskellen var mindre end 2 %.

Stagnationstendensen genfindes i alle lande og for de fleste industrigrene, men med betydelige *forskelle i styrkegrad.* I Tyskland, Østrig, Frankrig og Norge er der stadig nogen fremgang at spore. Men i de fleste andre lande er der tale om en direkte nedgang af større eller mindre omfang. Tidligst – nemlig omkring midten af 1951 – og stærkest satte den ind i Danmark og Holland, og Danmark havde endog – som det eneste O.E.E.C.-land – i 2. kvartal 1952 en industriproduktion, der lå lavere end i det samme kvartal 2 år før.

Ser man på de enkelte hovedindustrigrene, bemærker man, at direkte nedgang i forhold til tidligere år kun optræder i *tekstilindustrien.* For nærings- og nydelsesmidler er der nærmest tale om stilstand, medens der fortsat er stigende produktion såvel i den metalproducerende som i den metalforarbejdende industri. Heller ikke den kemiske industri viser endnu tilbagegang; men stigningstakten er dog stærkt aftagende, antagelig bl. a. fordi en del kemiske produkter anvendes som materialer for tekstilindustrien. Det er altså overvejende *konsumgodeindustrierne,* der er gået tilbage, medens de typiske *produktionsmiddelindustrier*

Indekstal for Industriproduktionen i OEEC - landene
(ikke sæsonudjævnede kvartalstal - 1948 = 100)

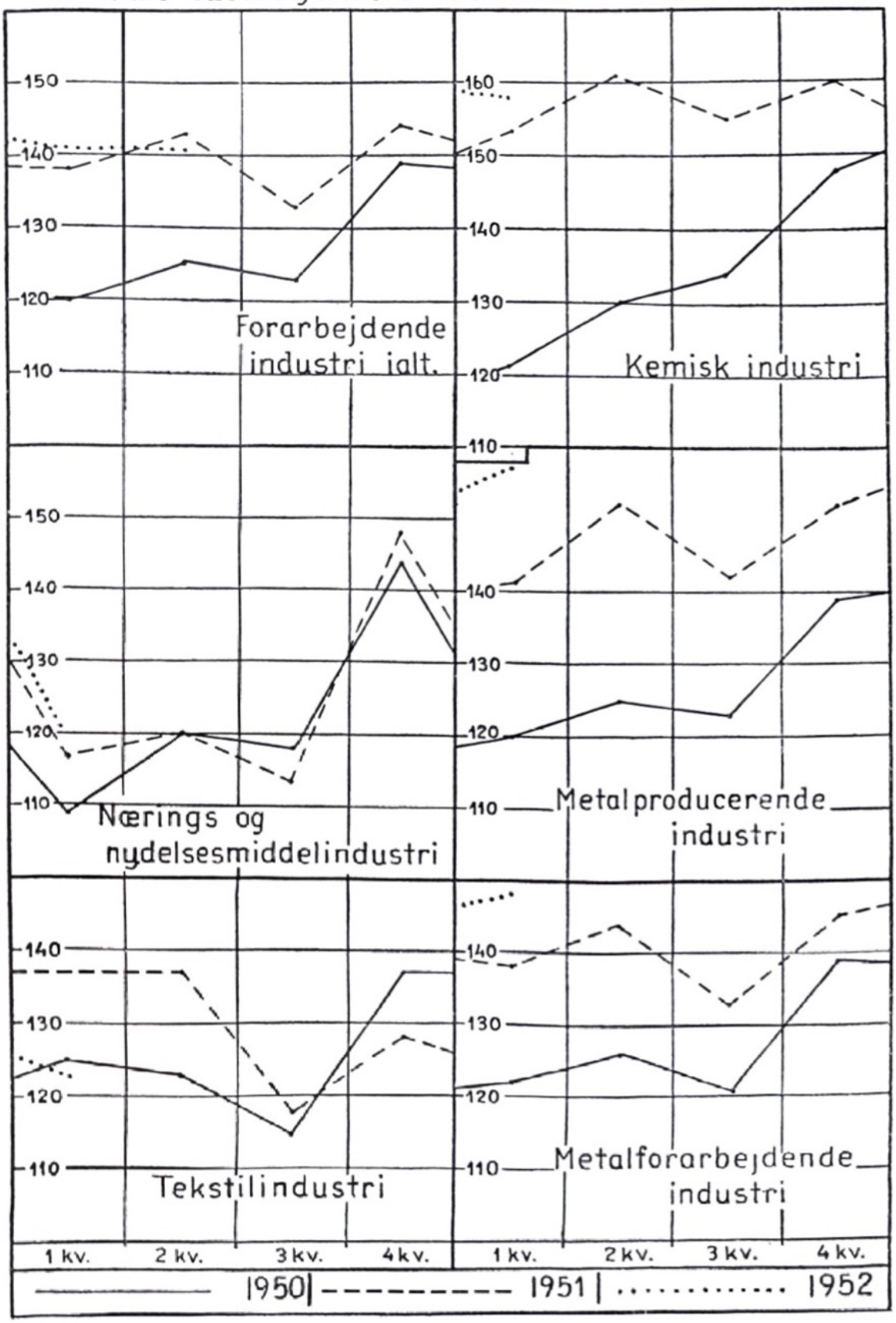

er gået frem, men ikke tilstrækkeligt til at hindre en mindre samlet tilbagegang. Iøvrigt er der grund til at bemærke, at knaphed på *råmaterialer* næppe har spillet nogen rolle for stagnationstendensen. Tværtimod er der i løbet af det sidste års tid sket en væsentlig forøgelse af Vesteuropas egen produktion af så vigtige materialer som kul og stål.

Efterspørgselsudviklingen.

Standsningen i produktionsfremgangen såvel som de omtalte forskelle i udviklingen må forklares ud fra *efterspørgselsforholdene*. Medens metalindustrien gennemgående har gunstige afsætningsvilkår på grund af genoprustningen, er der i næsten alle vesteuropæiske lande sket en nedgang i det private forbrug i løbet af det sidste års tid, større eller mindre, men overalt utvetydig. Særlig stærk er nedgangen for klæder og fodtøj – et forhold, der klart genspejles i udviklingen inden for tekstilindustrien – ligesom der også er sket et betydeligt fald i efterspørgselen efter andre forholdsvis varige forbrugsartikler. Ved bedømmelsen af denne forbrugstilbagegang må man dog erindre, at sammenligningsgrundlaget – slutningen af 1950 og begyndelsen af 1951 – er usædvanlig ugunstigt, fordi der som følge af Koreakrigens udbrud i denne periode – i Vesteuropa såvel som i U.S.A. – foregik en stærk forcering af forbrugernes og handelsleddenes indkøb i forventning om stigende priser og vanskeligere forsyningsforhold.

Tilbagegangen i forbruget er dog så stærk, at det er tvivlsomt, om reaktionen efter den forrige periodes store indkøb rummer hele forklaringen. Som begrundelse for, at det særlig er tekstilindustrien, der er ramt, har man anført, at denne industri i efterkrigsårene er blevet udvidet for stærkt til, at man på længere sigt kan regne med, at den vil kunne have fuld kapacitetsudnyttelse. Årsagen til denne overekspansion skulle ligge i, at tekstilfabrikanterne ved beslutninger om nyanlæg og udvidelser ikke har taget tilstrækkeligt hensyn til, at den stærke efterspørgsel efter tekstilvarer i de foregående år for en stor del skyldes, at der har været et ekstraordinært behov, stammende fra, at befolkningen under krigen var underforsynet med tekstilvarer, et behov, der nu stort set er dækket.

En medvirkende årsag til forbrugsnedgangen er utvivlsomt, at prisstigningsforventningerne fra efteråret 1950 og begyndelsen af 1951 efterhånden afløstes af *forventninger* med modsat fortegn, da det viste sig, at de højt opskruede råvarepriser ikke kunne holde, men begyndte at falde i marts-april 1951.

Den omstændighed, at også *fødevareforbruget* er gået tilbage i en række lande, tyder imidlertid på, at endnu flere faktorer må have gjort sig gældende, og blandt disse er formentlig den vigtigste i adskillige tilfælde en bevidst *forbrugsbegrænsende økonomisk politik*. Denne havde to formål, nemlig dels at frigøre produktionsfaktorer til brug for den øgede rustningsproduktion, dels at hindre, at den for mange europæiske lande stærkt ugunstige udvikling i deres internationale bytteforhold, som skyldtes de høje råvarepriser, skulle føre til alt for store underskud på betalingsbalancens løbende poster. Der foretoges derfor efterhånden i en række lande en stramning af *finanspolitikken*, der gjorde det nødvendigt for forbrugerne at begrænse deres indkøb. Samtidig skærpedes også

pengepolitikken – rentesatserne forhøjedes, og forskellige kreditbegrænsende foranstaltninger gennemførtes, hvorved en række produktioner blev urentable eller uigennemførlige; også dette måtte især gå ud over forbrugsvareindustrierne, der stod over for faldende eller højst uforandret efterspørgsel, medens produktionsmiddelindustrierne havde gode afsætningsvilkår som følge af oprustningen.

Gennemgående viser det sig, at de lande, hvis *udenlandske bytteforhold* forringedes stærkest, herunder Danmark, har været nødt til at gennemføre de mest indgribende forbrugsbegrænsende foranstaltninger og derfor også har haft den stærkeste produktionstilbagegang. Overførsel af produktionsfaktorer fra fremstilling af forbrugsvarer til hjemmemarkedet og til produktion for eksport eller fremstilling af militært materiel kan nemlig ikke foregå gnidningsfrit; en del af de ledigblevne faktorer fra konsumgodeindustrierne kan først finde beskæftigelse andetsteds efter en længere tilpasningsproces. De lande, hvis bytteforhold holdt sig nogenlunde konstant eller endog forbedredes, har derimod kunnet undlade forbrugsbegrænsende foranstaltninger i samme udstrækning, og de har derfor heller ikke set deres produktion gå tilbage.

Kun Frankrig har på trods af en stærk forværring af bytteforholdet ført en politik, der har muliggjort fortsat stigning i industriproduktionen, men på bekostning af betydelige betalingsbalancevanskeligheder. Disse har man søgt at imødegå ved skærpet importkontrol, en politik, der i den seneste tid synes at have medført en vis lettelse i valutasituationen. Også England har haft stort besvær med sin betalingsbalance, vel bl. a. fordi England har ydet den forholdsvis største rustningsindsats. Både strammere pengepolitik og strengere importkontrol har været taget i anvendelse for at imødegå disse vanskeligheder; men indtil nu har man kun opnået at hindre yderligere fald i guld- og dollarreserven, medens nogen positiv forbedring ikke er foregået.

I den sidste tid er nogle af de lande, hvor den førte politik har resulteret i en betragtelig lettelse af betalingsbalancevanskelighederne, igen slået ind på en noget *friere kreditpolitik*. Dette gælder i første række Holland. Også Tyskland – der iøvrigt hører til de lande, der i kraft af stor udenlandsk efterspørgsel efter dets eksportprodukter, har kunnet opretholde en stadig stigning i industriproduktionen uden væsentlige betalingsbalancevanskeligheder siden begyndelsen af 1951 – har gennemført en vis rentenedsættelse.

Priser og lønninger.

Efter de stærke stigninger i *engrospriserne,* som har præget Vesteuropa i de senere år navnlig på grund af devalueringerne i 1949 og krigen i Korea fra 1950, er der nu tilsyneladende sket en vis stabilisering. I flere lande indtraf der et mindre fald allerede omkring midten af 1951, formentlig i hovedsagen som følge af de faldende verdensmarkedspriser på råvarer; men da råvarepriserne i løbet af efteråret stabiliseredes, skete der pány en vis stigning, idet mere forarbejdede varers priser tilpassedes opad. Fra omkring årsskiftet gik råvarepriserne pány ned i moderat tempo, og i denne omgang slog faldet igennem i engrosprisudviklingen i næsten alle lande i Vesteuropa. I de fleste tilfælde har nedgan-

Engelske[a]) konjunkturtal.

	Priser		Industriproduktion		Boligbyggeri[5]		Arbejdsmarked				Detailomsætning[8]	Udenrigshandel		Aktiekurser[11]
							Beskæftigelse[6]							
	Engrospriser[1]	Leveomkostninger[2]	Central Statistical Office[3]	London & Cambridge Economic Service[4]	Antal boliger under opførelse	Antal boliger fuldført	Samlet antal beskæftigede	Fabriksindustrien	Arbejdsløshed	Arbejdsløn[7]		Import[9]	Eksport[10]	
	1938 = 100 *	Juli 1914 = 100 *	1948 = 100 *	1946 = 100 *	1000 †	*	Mill. †	Mill. †	1000 †	Sept. 39 = 100 *	1947 = 100 *	Mill. £ *	Mill. £ *	$^{31}/_{12}38$ = 100 *
1938	100	156	—	—	—	30.0	17.9	6.8	1688	100	65	77	44	100
1945	167	203	—	—	26	0.2	16.3	6.8	103	150	76	92	38	—
1946	173	204	—	100	204	4.1	17.3	6.6	359	162	88	108	80	150
1947	189	203	—	109	256	11.6	18.6	7.1	256	168	100	149	100	157
1948	216	108	100	121	191	19.0	19.1	7.3	282	106	114	173	137	151
1949	227	111	106	129	195	16.5	21.8	8.3	243	109	125	189	154	137
1950	259	114	114	138	201	16.5	22.1	8.5	272	111	100	217	188	136
1951	315	125	117	142	226	16.2	22.3	8.7	186	120	109	326	226	153
April 1951	314	121	122	147	—	15.1	22.2	8.7	253	118	108	312	241	156
Maj —	315	124	116	140	—	15.9	22.3	8.7	216	118	107	338	241	161
Juni —	316	125	122	145	214	17.2	22.3	8.7	191	119	109	358	209	160
Juli —	315	126	111	134	—	16.0	22.3	8.7	186	120	106	359	232	151
Aug. —	319	127	104	126	—	14.8	22.4	8.7	205	120	100	369	240	154
Sept. —	321	128	121	145	226	17.2	22.4	8.7	217	121	103	337	218	160
Okt. —	324	129	121	150	—	17.7	22.4	8.8	264	122	106	363	246	161
Nov. —	324	129	123	151	—	17.8	22.3	8.8	290	126	115	329	254	148
Dec. —	326	130	113	139	226	19.3	22.2	8.8	303	126	144	314	213	144
Jan. 1952	330	132	117	139	—	15.7	22.2	8.8	378	127	104	357	264	134
Febr. —	325	133	120	147	—	16.2	22.2	8.8	394	128	105	297	244	132
Marts —	328	133	123	150	232	21.8	22.1	8.7	433	128	109	333	265	128
April —	325	135	109	135	—	17.8	22.1	8.7	468	128	112	326	229	136
Maj —	323	135	115	144	—	19.7	22.1	8.6	467	129	116	320	236	126
Juni —	323	138	110	137	252	19.4	22.1	8.6	440	129	114	276	194	121
Juli —	323	138			—	21.0			394	129		290	222	129

a) Priser, industriproduktion, arbejdsløn og udenrigshandel refererer til Det forenede Kongerige (England & Wales, Skotland og Nordirland), boligbyggeri, beskæftigelse og arbejdsløshed samt detailomsætning til Storbritannien (England & Wales, Skotland).

* Tallene for 1938 og 1945—51 (de første 8 rækker) er gennemsnit for 12 måneder.

† Tallene for 1938 og 1945—51 (de første 8 rækker) gælder for juli (beskæftigelse, arbejdsløshed) eller december.

[1] Board of Trade. [2] Ministry of Labour. Fra juni 1947 nyt indeks med basis juni 1947. [3] Inkl. rustningsproduktion („finished munitions"). [4] Ekskl. rustningsproduktion. [5] Ministry of Health. Permanente boliger. [6] Fra 1949 ny serie, der i modsætning til den tidligere omfatter privat hushjælp og beskæftigede over pensionsalderen (65 år for mænd og 60 år for kvinder). Desuden tælles nu halvdagsarbejdere som heldagsarbejdere. Til sammenligning anføres, at tallene efter den nye opgørelse medio juli 1948 var 21.9 og 8.1. [7] Ugentlige lønsatser. Fra juni 1947 nyt indeks med basis juni 1947, omfattende industri, landbrug, off. forsyningsvirksomheder, detailhandel m. m. [8] Varehuse, kædebutikker og brugsforeninger. [9] Generalindførsel. [10] Inkl. reeksport. [11] Actuaries' Investment Index. Industriaktier den sidste tirsdag i hver måned.

gen dog været af begrænset omfang; størst har den været i Belgien, hvor engrospristallet fra januar til juni faldt med ca. 10 %.

Også *leveomkostningerne* har i enkelte lande vist en vigende tendens; men nedgangen har i det højeste andraget 2–3 %, og i det store flertal af lande har der været tale om stabilitet eller svag stigning.

Oplysningerne om *lønudviklingen* i lande, hvis lønstatistik bygger på den *faktiske gennemsnitsindtægt* pr. time eller uge for beskæftigede arbejdere, er ved deres fremkomst allerede temmelig gamle. De oplysninger, som faktisk foreligger, men som kun i enkelte tilfælde rækker væsentligt ind i 1952, tyder på fortsat stigning, og det samme gør de væsentligt nyere oplysninger (helt op til juni–juli) fra lande, som anvender de aftalte *lønsatser* som grundlag for deres statistik. Igennem denne proces er der efterhånden ved at ske en vis forbedring af reallønnen i mange lande; særlig kraftige fremskridt synes at være opnået i Tyskland og Frankrig. Om lønudviklingen i den nærmeste fremtid kan det bemærkes, at der i flere lande i den sidste tid er fremsat krav om kraftige forhøjelser. Dette gælder således bl. a. i England, hvor flere af de store fagforeninger har forlangt betydelige forhøjelser, til trods for at landsorganisationen (Trade Union Council) har imødekommet et ønske fra den konservative regering, idet den – i betragtning af Englands vanskeligheder ved at opretholde og forøge sin eksport – har udtalt sig for en vis tilbageholdenhed med hensyn til lønkravenes størrelse i den forhåndenværende situation. I hvilket omfang der faktisk vil blive tale om lønforhøjelser, lader sig ikke sige; men en vis stigning undgås næppe.

Af særlig interesse er iøvrigt pris- og lønudviklingen i *Frankrig,* hvor regeringen Pinay som omtalt i forrige nummer af „Økonomi og Politik" i foråret iværksatte en kampagne for at gennemtvinge et prisfald for bl. a. derigennem at hindre en ny devaluering af franc'en. I de første måneder gik udviklingen efter planen; men i juli og august steg engrospristallet som følge af højere priser på landbrugsvarer, og i august gik også leveomkostningsindeks op fra 142.8 til 144.8. Hvis dette indeks stiger til 149.1 – ca. 3 % endnu – vil arbejderne have krav på en lønforhøjelse på 5 %. Sker dette, regner mange med, at en ny inflationsbølge vil sætte ind, og at en devaluering af franc'en vil være uundgåelig, hvis Frankrigs konkurrenceevne på verdensmarkedet skal opretholdes. Mod denne baggrund må det ses, at regeringen for nylig har beordret et almindeligt *prisstop* på det ved udgangen af august gældende niveau. Dette skridt er allerede på en vis måde et nederlag for regeringen, for så vidt som den netop har erklæret det for sin hensigt at hindre inflationen ved hjælp af liberale midler.

DOLLARPROBLEMET

Efter at der i nogen tid har været temmelig stille omkring spørgsmålet vedrørende knapheden på amerikanske dollars i praktisk talt hele den øvrige verden, er dette emne i de sidste måneder pány blevet sat på dagsordenen og er blevet gjort til genstand for en række officielle og private kommentarer. Og med god grund, ikke mindst fra et vesteuropæisk synspunkt; for medens Marshallplanen som foran omtalt må siges at have været vellykket, når man bedømmer den på

grundlag af det fremskridt, der er sket med den vesteuropæiske industriproduktion, så har dens andet hovedformål – afskaffelsen af dollarknapheden i Vesteuropa – kun gjort ringe fremskridt.

I perioden umiddelbart efter Koreakrigens udbrud nærede man en vis forventning om, at verdens dollarproblem ville blive lettet, i hvert fald så længe den amerikanske genoprustning stod på, fordi man regnede med, at U.S.A. ville importere større mængder af råvarer til højere priser fra den øvrige verden – ikke mindst sterlingområdet – samtidig med at der i højere grad ville blive lagt beslag på den amerikanske industris kapacitet til produktion af militært materiel, således at den ikke i så høj grad kunne konkurrere i udlandet. Specielt for Vesteuropas industri ville dette betyde større chancer for at gøre sig gældende på det sydamerikanske, det asiatiske og andre oversøiske markeder. Herved skulle Europa i samhandelen med disse markeder kunne indtjene et overskud, der atter kunne omveksles med de dollars, de pågældende lande tjente ved råvareeksport til U.S.A., og det således tilvejebragte dollarsbeløb skulle kunne dække i hvert fald en del af Europas underskud i den direkte samhandel med U.S.A. (Samtidig måtte man dog regne med, at Vesteuropa ville få et ringere bytteforhold over for de råvareproducerende lande som følge af de højere råvarepriser, der var forudsætningen for, at hele den beskrevne mekanisme kunne komme i gang).

De mest optimistiske mente endog at turde håbe på, at løsningen af dollarsproblemet ville blive varig, fordi den udvidede kapacitet i det amerikanske erhvervsliv, hvis den skulle udnyttes, ville kræve en permanent amerikansk import af råvarer, hvortil kom, at Europas industri under oprustningsperioden skulle have fået tid til at etablere faste handelsforbindelser med de oversøiske markeder og således være blevet i stand til lettere at afvise senere amerikanske forsøg på påny at gøre sig stærkere gældende på disse markeder.

I den første tid efter krigsudbruddet syntes udviklingen da også at forme sig efter disse retningslinier. U.S.A.s import steg stærkt, medens eksporten i den første tid nærmest var faldende. Men det varede ikke længe, før udviklingen påny gik den modsatte vej, jfr. nedenstående tabel.

U.S.A.s løbende betalingsbalance over for den øvrige verden.
(Mill. $)

	Handelsbalance			Usynlige poster[1]	Løbende poster ialt	
	eksport	import	eksport-overskud		incl. militære leverancer	excl. militære leverancer
1949	12.337	7.066	+ 5.271	+ 578	+ 5.849	+ 5.500
1950	10.658	9.315	+ 1.343	+ 473	+ 1.816	+ 1.345
1951	15.486	11.668	+ 3.818	+ 876	+ 4.694	+ 3.413
1952 (første halvår omregnet til årsrate) ...	16.670	11.730	+ 4.940	+ 366	+ 5.306	+ 3.706

[1] Tjenesteydelser, nettoindtægter af udenlandske investeringer, private gaveydelser o. l.

Årsagen til stigningen i værdien af U.S.A.s import fra 1950 til 1951 var overvejende højere priser, specielt for råvarer, der i mange tilfælde steg med over 100 %; importmængden steg kun med omkring 5 %, og når stigningen ikke

er fortsat i 1952 på trods af den fortsat høje økonomiske aktivitet, skyldes det utvivlsomt for en stor del netop de højere råvarepriser, som har opfordret til sparsommelighed ved anvendelsen og til udvidet indenlandsk produktion, f. eks. af syntetisk gummi.

Eksportværdiens forøgelse skyldes derimod i hovedsagen større mængde, idet priserne kun steg relativt lidt. Når eksporten har kunnet udvides så kraftigt, som tilfældet er, beror det bl. a. på, at der i mange af de råvareeksporterende lande opstod et inflationspres som følge af de stigende priser; da samtidig øgede dollarindtægter bevirkede ophævelse eller lempelse af importrestriktioner i forhold til U.S.A., øgedes importen herfra betragteligt. Vesteuropa var ikke i stand til i noget større omfang at drage fordel af de oversøiske landes store dollarindtægter, fordi oprustningen også i de fleste vesteuropæiske lande lagde beslag på en stigende del af produktionsapparatet; hertil kom, at de højere importpriser også mange steder i Vesteuropa gav anledning til øget inflationspres og dermed større indenlandsk efterspørgsel, således at der ikke kunne sættes ind med nogen større eksportoffensiv.

Som man ser af tabellen har „dollargabet" i første halvdel af 1952 været noget mindre end i 1949; men det er dog stadig meget stort. Godt 1 milld. $ pr. år dækkes i de senere år gennem privat amerikansk kapitaleksport; men resten – ca. 2½ milld. $ om året – har måttet dækkes ved den amerikanske regerings gave- og låneydelser uden for det militære hjælpeprogram. Disse har endog været så store, at de har kunnet finansiere en opbygning af udenlandske guld- og dollarreserver over hele den betragtede periode. Siden midten af 1951 er der dog pány sket en nedgang i disses størrelse, der især er gået ud over sterlingområdets beholdninger.

I det lange løb kan man imidlertid ikke regne med fortsat økonomisk hjælp fra U.S.A. i form af gaver – noget sådant er hverken politisk gennemførligt i U.S.A. eller i længden tilfredsstillende for modtagerne, og dette er baggrunden for, at problemet pány er blevet taget op til behandling. Man regner med, at det vil blive drøftet på den planlagte konference i november mellem det britiske statssamfunds premierministre, og når den nye amerikanske administration, der vil fremgå af præsidentvalget i U.S.A. i november, har overtaget styret i januar, ventes der påbegyndt forhandlinger om spørgsmålet mellem U.S.A. og England. For nylig har iøvrigt den amerikanske „økonomiske ambassadør" i Europa, Mr. Draper, taget sagen op i en indberetning til præsident Truman.

De midler, der kan tænkes bragt i anvendelse, er for så vidt alle velkendte. En hovedbetingelse for problemets løsning må være opretholdelse af en høj økonomisk aktivitet i U.S.A.; kommer der en depression her med påfølgende fald i råvareimporten, vil dollarknapheden vokse til uoverskuelige dimensioner. Men dette er ikke nok. U.S.A. må – som det er blevet udtrykt – leve op til den rolle som verdens største kreditornation, landet faktisk indtager. Dette indebærer, at U.S.A. – ligesom England før første verdenskrig – må afstå fra importrestriktioner og told til beskyttelse af forholdsvis små grupper af indenlandske producenter, der måske ikke kunne klare sig i konkurrencen. Endvidere at U.S.A. må påtage sig at gennemføre en betydelig kapitaleksport især til underudviklede områder i verden; denne kapitaleksport må ikke forsynes med betingelser om, at de

tilsvarende varer skal leveres af amerikanske firmaer, men det må overlades til låntagerne at afgøre, hvor de vil købe. Hermed ville der blive skabt mulighed for, at de europæiske lande kunne tjene en del dollars ved leverancer til de kapitalimporterende områder og således dække deres underskud i forhold til U.S.A. selv. Da man næppe kan vente, at den private kapitaleksport i en nærmere fremtid skal øges så stærkt, som skabelse af balance ville nødvendiggøre, må den amerikanske regering påtage sig denne opgave, eventuelt gennem allerede bestående organer som den internationale bank for genopbygning og udvikling og eksport-import-banken.

I den øvrige verden – specielt Vesteuropa – må man bidrage til problemets løsning gennem fjernelse af den stadigt truende inflationsfare, ligesom man må stræbe efter større produktivitet og smidigere tilpasning til ændrede forudsætninger på verdensmarkedet. Alt dette kræver igen, at man øger investeringen og holder igen på forbruget, ligesom en ophævelse af hindringerne for den internationale handel ville føre nærmere til målet. Endelig er der den mulighed, at man udvikler andre forsyningskilder ved større samhandel med lande uden for U.S.A., herunder Østeuropa.

Som sagt er alle disse midler velkendte. Men deres gennemførelse afhænger af en række indre- og ydrepolitiske forhold såvel i U.S.A. som i Europa, og man kan måske have sine tvivl med hensyn til, i hvilket omfang de vil blive bragt i anvendelse. På den anden side er alternativet en fortsat dollarknaphed, der enten vil nødvendiggøre vedvarende økonomisk hjælp fra U.S.A. til Europa eller gennemførelse af endnu strengere importrestriktioner i forhold til U.S.A. end dem, man har i øjeblikket.

30.9.1952.

DEN ØKONOMISKE UDVIKLING I DANMARK[1]

Industriproduktionen.

Bevægelserne i indekset for den samlede industriproduktion i den forløbne del af 1952 synes i hovedsagen at have været af sæsonmæssig karakter. Dette gælder både stigningen fra januar til maj og faldet i de følgende to måneder, der androg ca. 30 %, det samme som i de foregående to år.

Industriproduktionen som helhed har imidlertid ligget på et ikke uvæsentligt lavere niveau end i de tilsvarende måneder i 1951, nemlig i gennemsnit for perioden januar–juli ca. 8 % lavere. Afstanden mellem niveauet i 1951 og i 1952 indsnævredes fra 11 % i januar til 5 % i juni, men forøgedes igen i juli til 8 %. Man kan dog næppe drage videregående slutninger af denne tilsyneladende forværrelse, der kan skyldes forskydninger i feriens placering og muligvis skal ses på baggrund af, at produktionsnedgangen fra maj til juni i år var mindre end i både 1950 og 1951. Betragter man produktionen i de to måneder juni og juli under eet, var nedgangen i forhold til 1951 i hvert fald kun 6 % mod 7 % i maj. Det bør dog bemærkes, at nedgangen i juli i sammenligning med juli 1951 var særlig stærk i jern- og metalindustrien (20 % mod 9 % i juni) og som følge deraf i produktionsmiddelindustrien (11 % mod 4 % i juni).

Indsnævringen af afstanden mellem produktionsniveauet i 1951 og i 1952 i årets første halvdel skyldtes navnlig udviklingen af *konsumvareproduktionen,* der i juni kun var 4 % mindre end i juni 1951, medens der fra januar 1951 til januar 1952 var et fald på 14 %. En tilsvarende sammenligning for *produktionen af kapitalgoder* giver derimod som resultat, at nedgangen fra 1951 til 1952 i hver af de 6 måneder lå omkring 4 %. Her må det dog erindres, at nedgangen i produktionen af konsumvarer begyndte allerede i april kvartal 1951, medens omslaget i produktionsmiddelindustrien først indtrådte i slutningen af året. Udgangspunktet ved sammenligningen er derfor i det sidste tilfælde de endnu voksende produktionstal i 1951.

Den relativt gunstige udvikling af konsumvareproduktionen skyldes i første række *beklædningsindustrien,* hvor produktionen er steget stærkt og i juni og juli var ca. 30 % større end i de samme måneder i fjor, medens den i januar var næsten 20 % mindre end i januar 1951. Den forbedring af afsætningsmulighederne på dette område, som disse tal er udtryk for, har også i nogen grad sat sig spor i *tekstilindustrien,* der dog fremdeles er den industrigruppe, hvor depressionen er mest udpræget. Produktionsnedgangen i første halvdel af året i forhold til det tilsvarende tidsrum i 1951 og 1950 var her ikke mindre end henholdsvis

[1] Se også tabelbilaget bag i heftet.

22 og 25 %. I to industrigrupper var produktionen i første halvår større end i 1951, nemlig i *sten-, ler- og glasindustrien* (2 %) og i *transportmiddelindustrien* (8 %), men dette var som nævnt ikke tilstrækkeligt til at forhindre en nedgang i indekset for produktionsmiddelindustrien, der påvirkedes stærkt af udviklingen i *jern- og metalindustrien*. Selv om man ser bort fra faldet i juli, der bragte produktionen ned på 20 % under niveauet i juli 1951, træder nedgangslinien i denne vigtige gruppe af industrier tydeligt frem, idet produktionen i hver af månederne marts–juni var 9–10 % mindre end i 1951 mod kun 4–5 % i januar –februar.

Landbruget.

Ligesom industriproduktionen var også *produktionen af animalske landbrugsvarer* en del mindre i første halvår 1952 end i den samme periode i fjor, nemlig ca. 10 %. Kun osteproduktionen viste fortsat fremgang (8 %), medens mælke- og smørproduktionen gik ned med henholdsvis 8 og 12 %, og ægproduktionen var omtrent uforandret (÷ 2–3 %). Kødproduktionen var 6 % og *flæskeproduktionen* 15 % mindre end i første halvår 1951, men flæskeproduktionen, der var faldet fra 34 mill. kg i januar til 25 mill. kg i maj, steg i juni pludselig igen til 34 mill. kg og lå dermed også på samme niveau som i juni 1951. Denne stigning var hovedårsagen til, at det samlede mængdeindeks for den animalske landbrugsproduktion gik op fra 109 i maj til 119 i juni, hvilket kun var 6 % under niveauet i juni 1951, medens den relative nedgang i forhold til 1951 i de første 5 måneder af 1952 var næsten dobbelt så stor. I juli fortsattes stigningen i flæskeproduktionen, der nåede op på næsten 38 mill. kg, men på grund af sæsonmæssig tilbagegang i produktionen af mejeriprodukter og æg gik den samlede animalske landbrugsproduktion tilbage til 114, det samme som i juli 1951.

Baggrunden for den stærke stigning i svineslagtningerne i den sidste tid er den *udvidelse af svinebestanden,* som har fundet sted i indeværende år. På grundlag af materialet fra landbrugstællingen er svinebestanden pr. 12. juli beregnet til 3.632.000, en stigning på 277.000 i løbet af de godt halvanden måned siden svinetællingen den 24. maj, medens der fra 5. april til 24. maj var en stigning på 118.000. I løbet af kun ca. 3 måneder var svinebestanden altså blevet forøget med henved 400.000 eller ca. 12 %. En nedgang i antallet af drægtige søer fra 297.000 i maj til 284.000 i juli kunne imidlertid tyde på, at tempoet i stigningen var ved at sagtne. Som det fremgår af nedenstående tabel, udviklede forholdet mellem flæskeprisen og prisen på foderkorn sig i de første 7 måneder af indeværende år på en måde, der var særdeles gunstig for svineavlens rentabilitet. *Den nye baconoverenskomst,* som den 27. august blev afsluttet mellem eksport-svineslagteriernes salgsforening og det britiske levnedsmiddelministerium, vil imidlertid medføre en nedgang i andelsslagteriernes landsnotering fra 4.70 til 4.30 kr. pr. kg slagtet vægt. Ifølge den nye aftale, der gælder for to år indtil oktober 1954, har England som hidtil ret og pligt til at aftage 90 % af Danmarks eksportoverskud af bacon, og prisen er for det første år fastsat til 4.81 kr. pr. kg, medens der for det andet år er åbnet mulighed for en nedsættelse eller forhøjelse af denne pris med indtil 10 %. I den foregående

	Prisnoteringer		Forholdet mellem flæske- og bygpris	Svinebestand	
	Flæsk Kr. pr. 100 kg.	Byg Kr. pr. 100 kg.		1000 stk.	Heraf drægtige Søer 1000 stk.
1949 gstl.	407	44.84	9.07	2684[1]	225[1]
1950 „	391	50.78	7.69	3225[1]	268[1]
1951 „	424	64.40	6.58	3200[1]	211[1]
Dec. 1951	450	70.00	6.43	3229	203
Jan. 1952	450	68.88	6.53		
Febr. „	450	67.85	6.63	3319	224
Marts „	450	68.38	6.58		
April „	450	64.38	6.99	3237	277
Maj „	453	58.70	7.72	3355	297
Juni „	467	57.56	8.11		
Juli „	470	54.38	8.64	3632	284
Aug. „	470	56.62	8.30		

[1] Juli.

overenskomst var det aftalt, at de første 110.000 tons bacon, der leveredes til England i 1951–52, skulle betales med 5 kr. pr. kg og leverancer herudover med 5.71 kr. pr. kg, og gennemsnitsprisen ventes at blive ca. 5.20 kr. pr. kg, således at baconprisen i 1952–53 vil komme til at ligge ca. 8 % lavere end i 1951–52, medens der fra 1950–51 til 1951–52 regnes med en stigning på ca. 17 %. Ved udgangen af august havde Danmark i indeværende kalenderår eksporteret 119.000 tons bacon til England mod 116.000 tons i de første 8 måneder i fjor, men den samlede udførsel af bacon og flæsk var gået ned fra 152.000 tons til 125.000 tons.

Medens slagterierne måtte gå med til en nedsættelse af baconprisen, lykkedes det derimod mejeribrugets repræsentanter den 19. august at gennemføre *en forhøjelse af prisen for dansk smør til England* i det kommende år (1. oktober 1952 –1. oktober 1953) fra 5.98 til 6.42 kr. pr. kg. Det drejede sig her ikke som ved baconforhandlingerne om afslutning af en ny kontrakt, men om den årlige fastsættelse af prisen i henhold til den gældende langtidsaftale, og forhøjelsen svarer til de 7½ %, der i langtidsaftalen er sat som maksimum for prisændringer i op- eller nedadgående retning fra det ene år til det andet. Forinden havde England iøvrigt indrømmet både Australien og New Zealand en 7½ %'s forhøjelse af smørprisen. Nedgangen i smørproduktionen i sammenligning med i fjor, der i hovedsagen er en følge af mindre malkekvæghold, har medført en endnu stærkere procentvis tilbagegang i udførslen af smør, der i de første 8 måneder af 1952 kun androg 83.000 tons mod 101.000 tons i det tilsvarende tidsrum i fjor. På hjemmemarkedet synes stigningen i smørprisen, der fulgte efter ophævelsen af prisbindingen, ikke at have påvirket forbruget.

Nedgangen i produktionen og udførslen af smør hænger dog også sammen med den stigende osteproduktion, og udførslen af ost nåede i de første 8 måneder af 1952 op på 35.600 tons mod 25.900 tons i samme periode i 1951. Ægeksporten har haft et lignende omfang som i fjor, og det samme gælder eksporten af hornkvæg.

Husdyrbestanden.
(1000 stk.)

	15. juli 1950	14. juli 1951	12. juli 1952
Heste ialt	502	465	423
Heraf hopper	239	232	219
Hornkvæg ialt	3053	3110	3057
Heraf malkekøer	1577	1584	1473
Svin ialt	3235	3200	3632
Heraf søer	399	340	439
Høns ialt	25548	22250	23416
Heraf høner	11508	9766	9669

Hvad grundlaget for den animalske landbrugsproduktion i det kommende år angår, synes *kornhøsten* efter afgrødebedømmelserne pr. 1. september, da høsten og indbjergningen de fleste steder var afsluttet, at ville give et ikke uvæsentligt større udbytte end i 1951, og også rodfrugtafgrødernes tilstand bedømtes gennemgående noget gunstigere end på samme tid i fjor.

Bygge- og anlægsvirksomhed.

Byggeriet har, ligesom både industri- og landbrugsproduktionen, i den forløbne del af 1952 været af mindre omfang end i 1951. Hvad *det fuldførte byggeri* angår, var det, målt efter etageareal, i første halvdel af året ca. 10 % mindre end i første halvår 1951 til trods for, at det ikke-erhvervsmæssige (herunder det militære) byggeri steg fra 71.000 m² til 141.000 m² og altså fordobledes. For beboelsesejendomme var der en nedgang fra 783.000 m² til 647.000 m² (17 %) – fra ca. 9000 til ca. 8000 lejligheder – og for erhvervsejendomme fra 413.000 m² til 360.000 m² (13 %). Imidlertid har der i de første 6 måneder af året været en stærk opgang i det påbegyndte byggeri såvel i forhold til første halvår 1951 som – og navnlig – i forhold til det færdiggjorte byggeri i første halvdel af indeværende år, med det resultat, at det samlede byggeri under opførelse ved udgangen af juni i år kun var en ubetydelighed mindre end på samme tid i fjor. Som det fremgår af nedenstående tabel var nedgangen dog stadig forholdsvis stor for erhvervsejendomme, nemlig ca. 17 %, medens der for beboelsesejendomme kun var en tilbagegang på ca. 3 %, og det ikke-erhvervsmæssige byggeri kunne opvise en stigning på næsten 20 %. Det kan tilføjes, at for byerne med forstæder og landkommuner med større bymæssig bebyggelse viser en skønsmæssig opgørelse, at der i juli kvartal ventes påbegyndt et samlet etageareal på 596.000 m², heraf et boligbyggeri på godt 5200 lejligheder, mod et faktisk påbegyndt byggeri på 451.000 m² i de samme områder i juli kvartal i fjor.

Som nævnt i det foregående hefte af „Økonomi og Politik" har der af hensyn til de militære anlægsarbejder været gennemført en begrænsning af *den civile offentlige anlægsvirksomhed*. De militære arbejder har imidlertid ikke kunnet bringes til udførelse så hurtigt, som man havde håbet, og regeringen har

Byggevirksomheden i 1. halvår 1952[1].

	Beboelsesejendomme		Erhvervs-ejendomme	Ikke-erhvervs-ejendomme	Ialt
	Etageareal 1000 m²	Antal lejligheder	Etageareal 1000 m²	Etageareal 1000 m²	Etageareal 1000 m²
Under opførelse 1/1 1952	1457	17500	622	447	2526
Fuldført 1. halvår 1952 ...	647	8100	360	141	1148
Påbegyndt „ „ ...	1013	11900	466	172	1651
Under opførelse 1/7 1952	1823	21300	728	478	3029
„ „ „ 1951	1898	22100	879	401	3178

[1] Omfatter ny- og tilbygninger, men bortset fra lejlighedsopgørelserne ikke ombygninger. Reparationsvirksomhed er heller ikke medtaget.

derfor besluttet at frigive civile offentlige anlægsarbejder til et beløb af ca. 130 mill. kr., således at der skabes øgede beskæftigelsesmuligheder i vintermånederne. Desuden vil der blive iværksat vejfondsarbejder til 30 mill. kr. og landvindingsarbejder til 15 mill. kr., og det er hensigten at anvende 15 mill. kr. til beskæftigelsesarbejder i områder med særlig stor ledighed. For at modvirke sæsonledigheden i byggefagene til vinter *ophæves desuden en række restriktioner på byggeriet:* sommerhusbyggeriet gives fri, det tillades at opføre lejligheder med et etageareal på over 130 m², og alt byggeri til private erhvervsformål inden for industri og håndværk fritages for materialeregulering.

Beskæftigelsessituationen.

Som følge af nedgangen i den økonomiske aktivitet på de fleste områder har arbejdsløsheden i indeværende år måned for måned ligget på et højere niveau end i fjor. I slutningen af juli var det samlede antal ledige arbejdsløshedskassemedlemmer ca. 49.000, hvilket giver en arbejdsløshedsprocent af 7.5 mod 5.5 i juli 1951, men medens der mellem juni og juli i fjor var en stigning i arbejdsløsheden, var der i samme tidsrum i år et mindre fald, således at den langsomme nedgang i arbejdsløsheden, der har kendetegnet udviklingen i tiden siden vinterens ophør, fortsattes. Dette gælder dog kun det samlede antal arbejdsløse. For *egentlige arbejdsløse* – arbejdsløse, der har været ledige i 7 dage eller derover – steg ledighedsprocenten fra 3.3 i juni til 3.7 i juli. Imidlertid har det vist sig, at denne stigning var af forbigående natur. I de følgende uger var der en ret stærk nedgang i antallet af egentlige arbejdsløse, og i begyndelsen af september var det samlede antal arbejdsløse gået ned til godt 46.000. Herved er afstanden mellem ledighedsniveauet i år og i fjor, da arbejdsløsheden var voksende, blevet formindsket.

Iøvrigt fremgår det af arbejdsløshedsprocenterne for *de enkelte kasser,* at der kun i ganske få tilfælde var tale om fremgang i beskæftigelsen i forhold til i fjor. I god overensstemmelse med udviklingen af produktionen finder man dog en nedgang i ledigheden for keramikere og skibstømrere, ligesom den tidligere indtrådte stigning i beskæftigelsen i tobaksindustrien er fortsat. Af tobaks-

arbejderne var i juli kun 9.6 % ledige mod 39.3 % i juli 1951. Også sukkervarearbejderne havde mindre ledighed end i 1951, nemlig 7 % mod 8.6 %. Hvad arbejdsløshedens lokale fordeling angår, har stigningen i sammenligning med 1951 været stærkest i landdistrikterne (8.9 % mod 5.1 %), navnlig i Nordjylland (15.1 % mod 5.8 %).

Prisudviklingen.

Det fornyede fald i *engrospriserne,* som satte ind i begyndelsen af 1952, har været fortsat måned efter måned, og i august lå engrospristallet 26 points eller næsten 7 % lavere end i januar. I den sidste tid har nedgangen dog indskrænket sig til et par points om måneden, og i adskillige varegrupper har priserne været opadgående. Dette gælder således *animalske levnedsmidler,* der er steget fra 294 i april til 321 i august, og *huder, læder* og *skotøj,* der gik op fra 292 i maj til 315 i august.

Derimod er nedgangen fortsat for *brændsel* og *mineralske olier,* der i august var faldet til 440 mod 516 i december 1951, for *træ* og *papir,* der i samme tidsrum gik ned fra 631 til 465, og for *kemisk-tekniske varer,* hvor prisfaldet har vedvaret uafbrudt siden september 1951, da indekset beregnedes til 294, medens det i august 1952 blev opgjort til 257. I gruppen *tekstil* og *konfektion* var der i juli en stigning på 2 points, men i august et fald på 3 points, og siden januar var prisindekset for denne gruppe gået ned fra 337 til 313. I *foderstofgruppen* steg priserne fra 440 i juli til 445 i august, mod 523 i december, medens omvendt *vegetabilske levnedsmidler* gik ned fra 365 til 360 som følge af de lavere afleveringspriser for hvede og rug af den nye høst. Endvidere kan nævnes, at der i august var et ret betydeligt prisfald for *gødningsstoffer* på grund af prisnedsættelse på dansk superfosfat – det første prisfald for denne gruppe siden september 1951 – og at *bygningsmaterialer (ekskl. træ),* der var gået ned fra 275 i maj til 268 i juli, i august igen steg til 269. Også det særlige *byggeomkostningsindeks* lå højere i august end i juli; efter at det fra april til juli var gået ned med 5 points, steg det i august med 2 points til 277 (august 1939 = 100).

Som helhed må prisudviklingen i de sidste måneder siges at have været fordelagtig for den danske økonomi. Medens priserne på importvarer er faldet yderligere, er eksportvarernes priser gået op, hvorved *bytteforholdet i udenrigshandelen* er forbedret. I august i år var det således (beregnet på basis af de månedlige noteringer, der indgår i engrospristallet) steget til 79 mod 65 på samme tid i fjor. To faktorer har bidraget til dette resultat: prisnedgangen på de internationale råvaremarkeder og faldet i skibsfragterne. Siden april har hovedtendensen på verdensmarkederne dog flere gange skiftet retning, og som helhed lå de internationale råvarepriser i begyndelsen af september omtrent på samme niveau som i april, siden begyndelsen af august med faldende tendens. Nedgangen i fragterne fortsatte derimod med uformindsket styrke. For juli er *fragtratetallet,* der belyser bevægelsen i de danske fragtrater inden for trampfarten, beregnet til 136 (januar–marts 1949 = 100), hvilket var mere end 40 % under tallet for december 1951, da faldet begyndte.

Detailpristallet i juli viste fortsat nedgang i udgiften til beklædning. Ialt var udgiftsposten „klæder, fodtøj, vask" gået ned med 13–14 % i sammenligning med juli 1951. Fra april til juli var der desuden et ikke uvæsentligt fald i udgiften til brændsel. Disse udgiftsnedgange opvejedes imidlertid af stigende udgifter til fødevarer, og da udgiftsposten „skatter", der kun reguleres en gang om året, desuden – hovedsagelig som følge af indkomststigningen – gik op med ikke mindre end 182 kr. til 1235 kr. for „pristalsfamilien", steg pristallet til 378 mod 373 i april og 372 i januar (juli 1914 = 100). Juli-pristallet er ligesom januar-pristallet lønregulerende. Det hidtidige dyrtidstillæg for arbejderne svarede til et pristal på 369, og da overenskomsterne bestemmer, at en stigning på 6 points berettiger til en portion dyrtidstillæg, er timelønnen for mænd, kvinder og ungarbejdere fra 1. september forhøjet med henholdsvis 5, 4 og 2 øre. Også tjenestemændene i stat og kommune får endnu en portion reguleringstillæg fra og med 1. oktober.

Iøvrigt viser den netop offentliggjorte statistik over *arbejdslønnen* i januar kvartal – altså før de nye overenskomster i foråret – at den gennemsnitlige timefortjeneste for samtlige arbejdere i hele landet var faldet til 357 øre fra 360 øre i oktober kvartal 1951 (efter Statistisk Departements standardberegning, hvorved virkningen af forskydninger i sammensætningen af arbejdsstyrken elimineres). Denne nedgang fandt sted til trods for, at dyrtidstillægget pr. 1. marts forøgedes med en portion, hvilket påvirkede timefortjenesten i januar kvartal med 1–2 øre i opadgående retning. Nedgangen fra oktober kvartal til januar kvartal er imidlertid et sæsonfænomen, som skyldes de forholdsvis store udbetalinger af akkordoverskud, der i oktober kvartal finder sted i bygge- og anlægsfagene. I ovennævnte tal for den gennemsnitlige timefortjeneste er ikke medregnet de særlige tillæg som overarbejdstillæg, holdskiftetillæg, smudstillæg o. s. v., ej heller feriegodtgørelse. Medregnes disse tillæg, stiger den gennemsnitlige timefortjeneste i januar kvartal til 381 øre.

Udenrigshandel og betalingsbalance.

Statistisk Departement, der hidtil kun har offentliggjort årsopgørelser over *kapital- og betalingsbalancen* over for udlandet, har nu påbegyndt en regelmæssig offentliggørelse af kvartalsvise opgørelser af betalingsbalancen, og den første af disse, der gælder januar kvartal 1952 og de fire kvartaler i 1951, foreligger nu. Det bemærkes, at en væsentlig del af det materiale, der ligger til grund for årsopgørelsen, kun indsamles en gang om året, og at kvartalsopgørelserne derfor i endnu højere grad end årsopgørelsen bygger på skøn og beregninger.

Opgørelsen for januar kvartal 1952 viser, at der på balancen for varer og tjenester tilsammen var et underskud på 26 mill. kr.; heraf dækkedes 21 mill. kr. af Marshallhjælp, hvorved underskudet på de løbende poster gik ned til 5 mill. kr. For januar kvartal 1951 var de tilsvarende tal et underskud på varer og tjenester på 77 mill. kr., Marshallhjælp 100 mill. kr. og et overskud på de løbende poster på 23 mill. kr. Nedgangen i underskudet på balancen for varer og tjenester i sammenligning med januar kvartal 1951 svarede praktisk

Betalingsbalancens hovedposter.
(Mill. kr.)

	1. kvt. 1951	2. kvt. 1951	3. kvt. 1951	4. kvt. 1951	1. kvt. 1952
Løbende indtægter (netto)					
Samtlige varer og tjenester	÷ 77	÷ 290	÷ 122	202	÷ 26
Gaveydelser o. l.	100	134	89	98	21
Løbende poster ialt	23	÷ 156	÷ 33	300	÷ 5
Kapitaludgifter m. v. (netto)					
Afdrag på offentlige lån	94	25	7	36	71
Fremgang i bankernes valutastilling ...	÷ 56	÷ 127	6	339	100
Heraf E.P.U.	÷ 5	÷ 152	÷ 4	160	194
Andre kapitaludgifter samt fejl	÷ 15	÷ 54	÷ 46	÷ 75	÷ 176
Kapitaludgifter m. v. ialt	23	÷ 156	÷ 33	300	÷ 5

taget til stigningen i dansk skibsfarts nettoindtægter, medens der på de øvrige poster kun var sket små ændringer.

Af den omstændighed, at der i januar kvartal i år var ligevægt på de løbende poster, følger, at der ikke skete nogen ændring i de samlede nettopassiver over for udlandet. Af ovenstående tabel fremgår imidlertid, at der i kvartalets løb blev afdraget 71 mill. kr. på den offentlige langfristede gæld til udlandet, og at bankernes valutastilling samtidig forbedredes med 100 mill. kr., og der må derfor på de øvrige udenlandske mellemværender være sket en forringelse af nettostillingen af tilsvarende omfang. Det drejer sig formentlig hovedsagelig om forøgelse af gælden til udenlandske leverandører og formindskelse af tilgodehavender hos udenlandske kunder, en tendens, der også gjorde sig gældende i 1951, jfr. posten „andre kapitaludgifter samt fejl" i tabellen. I januar kvartal i år synes den private gældsættelse til udlandet imidlertid at have været ekstraordinært stor, hvilket antagelig må ses i forbindelse med omslaget fra merudførsel i de sidste måneder af 1951 til en betydelig merindførsel i de første måneder af 1952, idet der normalt må regnes med en vis kredit i udenrigshandelen. Endvidere er der formentlig sket spekulative kapitalbevægelser af væsentligt omfang i forbindelse med uroen om pundet og franc'en. I april kvartal ser det derimod ud til, at der ikke er foregået nævneværdige private kapitalbevægelser. Underskudet på betalingsbalancens løbende poster kan formentlig sættes til et halvt hundrede mill. kr., hvilket sammen med offentlige afdragsbetalinger af samme størrelse modsvarer den forringelse af bankernes valutastilling med ca. 90 mill. kr., som fandt sted i april kvartal.

Selv om der må regnes med et underskud på betalingsbalancens løbende poster på et halvt hundrede mill. kr. i april kvartal, vil det ses, at der er tale om en meget stor forbedring i sammenligning med april kvartal i fjor, da der bortset fra Marshallhjælpen var et underskud på 290 mill. kr. April kvartal i fjor viste en merindførsel på 502 mill. kr. mod i år 273 mill. kr., hvilket også

Bankernes nettogæld (÷) og nettotilgodehavender (+) i udlandet.
(Mill. kr.)

	Nationalbanken ialt	heraf EPU-valuta	heraf anden valuta	Private banker	i alt (kol. 1 + kol. 4)
Ultim. aug. 1951	÷ 300	÷ 453	+ 153	÷ 99	÷ 399
„ dec. „	+ 24	÷ 266	+ 290	÷ 54	÷ 30
„ jan. 1952	+ 22	÷ 170	+ 192	÷ 37	÷ 15
„ febr. „	+ 90	÷ 69	+ 159	÷ 76	+ 14
„ marts „	+ 118	÷ 72	+ 190	÷ 49	+ 69
„ april „	+ 98	÷ 106	+ 204	÷ 58	+ 40
„ maj „	+ 84	÷ 144	+ 228	÷ 57	+ 27
„ juni „	+ 35	÷ 200	+ 235	÷ 56	÷ 21
„ juli „	+ 108	÷ 136	+ 244	÷ 62	+ 46
„ aug. „	+ 125	÷ 157	+ 282	÷ 44	+ 81
Medio sept. „	+ 141				

var noget mindre end merindførslen i januar kvartal i år, der var på 294 mill. kr. Langt over halvdelen af merindførslen i april kvartal i år faldt imidlertid på april måned, og for de tre måneder maj–juli androg merindførslen kun 160 mill. kr., således at der i denne periode må antages at have været overskud på betalingsbalancens løbende poster. I denne forbindelse kan nævnes, at valutastillingen i juli og august forbedredes med ialt 102 mill. kr., og at nationalbankens valutabeholdning i første halvdel af september yderligere forøgedes med netto 16 mill. kr. til 141 mill. kr., jfr. ovenstående oversigt, der også viser, at forbedringen i valutastillingen siden juni er fremkommet såvel ved nedgang i gælden til E.P.U.-landene som ved fortsat stigning i beholdningen af anden valuta.

Betragter man *udenrigshandelen* i de første 7 måneder under eet, udgjorde specialindførslen 3942 mill. kr. og udførslen 3335 mill. kr., hvilket giver en merindførsel på 607 mill. kr. I forhold til de samme måneder i 1951 gik indførslen tilbage med 220 mill. kr., udførslen steg med 92 mill. kr., og der var følgelig en nedgang i merindførslen på 312 mill. kr. Endnu i januar kvartal var både indførsel og udførsel væsentlig større end i januar kvartal i fjor, men i de følgende måneder ændredes billedet stærkt, især for importens vedkommende. Sammenligner man perioden januar–april 1951 og 1952 (på grund af, at påsken i 1951 faldt i marts og i 1952 i april, er dette at foretrække for en sammenligning mellem januar kvartal i de to år), var importen i 1952 i gennemsnit pr. måned ca. 20 mill. kr. større end i 1951, men i de følgende 3 måneder var der i forhold til sidste år en tilbagegang på over 100 mill. kr. pr. måned. Det viser sig da også ved en sammenligning af de indførte varemængder, at råstofimporten – i god overensstemmelse med nedgangen i produktionen – på de fleste områder – vigtige undtagelser er kul, koks, benzin og brændselsolie – har været mindre i den forløbne del af 1952 end i den tilsvarende periode i 1951. Hvad eksporten angår, var den i de fire første måneder af 1952 i gennemsnit pr.

måned næsten 50 mill. kr. større end i januar–april 1951, medens der i maj–juli var en ubetydelig nedgang i sammenligning med maj–juli 1951. I juli var eksporten dog pâny større end i 1951, og som allerede nævnt var der i de første 7 måneder i år en fremgang i eksporten på 92 mill. kr. fra i fjor.

I modsætning til råstofimporten har importen af forbrugsvarer været større end i 1951, hvilket formentlig må ses på baggrund af *den fremadskridende liberalisering* af handelen med O.E.E.C.-landene. Efter at den i august er blevet udvidet til at omfatte værkstedsværktøj, visse sanitetsartikler, kontormaskiner og telefon- og telegrafmateriel, er Danmark nu nået op på en samlet liberaliseringsprocent af 78, nemlig for næringsmidler 75 %, for råvarer 94 % og for bearbejdede varer 66 %, når de varer, for hvilke der gælder deponeringsordninger, medtages blandt de liberaliserede varer.

En anden handelspolitisk foranstaltning, som for nylig er trådt i kraft, er en *præmiering af dollareksporten,* der er fremkaldt af tilsvarende foranstaltninger i andre lande. Princippet i ordningen er, at eksportører af danske varer mod betaling i dollars får ret til at købe „blød" valuta svarende til 10 % af det indtjente dollarbeløb. Den således erhvervede valuta kan derpå anvendes til indkøb af en række varer, som ellers ikke kan frit importeres, idet der først og fremmest er tænkt på personbiler.

Om udviklingen af handelen med U.S.A. kan iøvrigt oplyses, at eksporten i de første 7 måneder af 1952 androg 122 mill. kr. mod 83 mill. kr. i samme tidsrum i 1951, medens importen fra U.S.A. var af nøjagtig samme størrelse som i fjor, nemlig 406 mill. kr.

Lagerbeholdningerne.

Det stærke fald i indførslen i april kvartal skyldtes i overvejende grad nedgang i de importerede varemængder, idet kvantumsindekset for importen (1949 = 100) er beregnet til 107 mod 119 i januar kvartal, medens indekset for enhedsværdien af de indførte varer kun gik ned fra 146 til 142. Indførslens kvantum i januar kvartal var imidlertid væsentlig større end i de to foregående kvartaler, og lagertællingen den 30. juni viser, at *beholdningerne af råvarer m. v.* som helhed ikke var gået nævneværdigt tilbage siden udgangen af 1951, og at der i sammenligning med medio 1951 var en fremgang på 18 %. Lægger man priserne i 1947 til grund, var værdien af de optalte lagerbeholdninger ganske vist faldet fra 1245 mill. kr. ved udgangen af 1951 til 1076 mill. kr. i juni i år eller med 13.5 %, men ser man bort fra nedgangen i sukkerbeholdningerne, der var af sæsonmæssig karakter, var tilbagegangen kun godt 3 %. For de fleste varegrupper var nedgangen i lagerbeholdningerne i første halvår 1952 dog betydeligt større end dette gennemsnit, hvilket imidlertid opvejedes af stigninger for oljefrø m. m., brændsel og mineralske olier samt jern og stål. Specielt kan nævnes, at beholdningerne af kul og udenlandske koks og cinders var næsten dobbelt så store som på samme tid i fjor.

Pengeforholdene.

Den talmæssigt mest betydelige ændring på *nationalbankens balance* i de sidste måneder var en nedgang på statens reguleringskonto i juni på næsten 300 mill. kr. Denne bevægelse på reguleringskontoen var en følge af loven af 7. juni, der bestemte, at af det beløb på 589 mill. kr., som pr. 31. december 1951 stod opført på Marshallhjælpens gavekonto, skulle 300 mill. kr. anvendes til udlån til erhvervslivet, medens resten skulle afskrives på reguleringskontoen. Passivposten „finansministeriets konto i henhold til særlige love" formindskedes derfor med et tilsvarende beløb som reguleringskontoen. Hvad statens mellemværende med nationalbanken iøvrigt angår, udviste finansministeriets løbende konto ultimo august en nettogæld til banken på 78 mill. kr. mod ultimo juni et nettotilgodehavende på 67 mill. kr. Nedgangen i statens gæld til nationalbanken fra 465 mill. kr. ultimo december 1951 og forvandlingen af gælden til et tilgodehavende er altså afløst af en modgående bevægelse. Som nævnt i sidste hefte af „Økonomi og Politik" stod nedgangen i statens gæld til banken på denne konto i årets første måneder i forbindelse med bankens overtagelse af store poster statsobligationer, men siden april er der ikke sket nævneværdige ændringer i bankens obligationsbeholdning. Derimod har der i de sidste måneder været en ret stærk stigning på foliokontoen, der væsentlig omfatter pengeinstituternes kassebeholdninger, nemlig fra 927 mill. kr. i juni til 1081 mill. kr. i august, medens seddelomløbet i samme tidsrum formindskedes med knap 40 mill. kr. Alt i alt synes der derfor at være sket en stigning i den samlede pengeforsyning, hvilket er i god overensstemmelse med bedringen af valutastillingen, som har medført et stigende salg af udenlandsk valuta til nationalbanken.

På *de private bankers balance* er de vigtigste ændringer siden udgangen af maj en forøgelse af udlånene med noget over 100 mill. kr. og en næsten lige så stor opgang i samlede indlån, medens obligations- og aktiebeholdningen reduceredes med 30 mill. kr. Da de store sparekassers obligations- og aktiebeholdning i samme tidsrum formindskedes med henved 15 mill. kr., synes pengeinstitutterne således i de sidste 3 måneder at have været nettosælgere af obligationer, men til trods herfor lå *obligationskursindekset* i juli på samme niveau, 88 (1935 = 100) som i maj og var uforandret i august. Det samlede indeks for *aktiekurserne,* der var faldet fra 117 i februar til 114 i juni, har ligeledes været stigende og var i august 115. I betragtning af det voldsomme fald i fragtraterne, er det særlig bemærkelsesværdigt, at også rederiaktierne har deltaget i den opadgående bevægelse, og at kursindekset for rederiaktier kun var lidt lavere i august end i februar, nemlig 209 mod 220.

25.9.1952.

POLITISK KRONIK

UDLANDET

April 1952

1. I Indonesien dannes en ny regering med Wilope som regeringschef og udenrigsminister.

   Frankrigs minister for de associerede stater Letourneau udnævnes til højkommissær i Indokina, men beholder sit sæde i ministeriet.

   General Eisenhower fremlægger en rapport om SHAPE's første år, hvori han erklærer, at NATO's forsvarsberedskab er blevet forbedret meget i det forløbne år, bl. a. er antallet af divisioner blevet fordoblet, men at der endnu ikke er skabt virkelig sikkerhed.

   Den franske reformplan for Tunis, der er godkendt af Beyen, offentliggøres. Den sigter mod større selvstændighed i administrationen og mod oprettelse af lovgivende organer med særlig fransk repræsentation.

   Den amerikanske marineminister Kimball udtaler i Tokio, at U.S.A.s flåde vil opmuntre et nationalistisk invasionsforsøg mod det kinesiske fastland. Udtalelsen afvises senere af det amerikanske udenrigsministerium.
2. Tolv asiatiske og afrikanske lande anmoder F.N.s sikkerhedsråd om at tage stilling til det tunesiske spørgsmål.

   Efter at have genvundet agrarpartiets støtte trækker Finlands statsminister Kekkonen sin demissionsbegæring tilbage.

   I Frankrig godkender republikkens råd Schumanplanen med 182 stemmer mod 32.
3. Den vesttyske forbundsdag vedtager en resolution, der anbefaler regeringen at fortsætte forhandlingerne om generaltraktaten og Europahæren, men kræver samtidig, at Vesttysklands forhold til A-pagten og Saarspørgsmålet ordnes.

   En international økonomisk konference åbnes i Moskva med deltagelse af uofficielle repræsentanter fra mange vestlige lande.

   Den amerikanske justitsminister Mc Grath træder tilbage efter en konflikt med præsident Truman. Han efterfølges af J. McGrannery.
4. Den engelske finansminister Butler meddeler, at sterlingområdets guld- og dollarreserver i januar kvartal er formindsket med $636 mill. (mod 940 mill. i oktober kvartal 1951).

   I Korea enes våbenstilstandsdelegationerne om at udskyde forhandlingerne angående udveksling af krigsfanger.

   Den spanske udenrigsminister Artajo påbegynder en rundrejse i den mellemste orient.
5. I en engelsk note til Persien erklæres, at Storbritanniens anerkendelse 3.8.1951 af nationaliseringsprincippet kun var et udtryk for forhandlingsvilje.

   Det græske parlament vedtager en omfattende amnestilov.
7. Den spanske regering forlanger i en note til de magter, der deltager i kontrolkomitéen, revision af Tangers stilling i overensstemmelse med aftalen i 1923 og 1928.
8. Den franske finanslov, der bemyndiger regeringen til at foretage betydelige nedskæringer i udgifterne, vedtages

i Nationalforsamlingen med 311 stemmer mod 206 (socialister og kommunister).

I anledning af den amerikanske stålarbejderstrejkes ikrafttræden angriber præsident Truman stålselskabernes holdning. Han bemyndiger handelsministeriet til foreløbigt at overtage driften af fabrikkerne, hvorefter strejken afblæses.

9. Den britiske premierminister Churchill meddeler, at regeringen vil forelægge forslag om afsocialisering af stålindustrien og transportvæsenet.

Som svar på vestmagternes note af 25/3 sender Sovjet en note, hvori forslagene fra 10/3 gentages og begrundes. F.N.-kommissionens deltagelse i forberedelserne til tyske valg afvises, en firemagtskommission foreslås, og beslutningen om at stå fast på Potsdamgrænserne erklæres for endelig.

En nationalistisk revolution udbryder i Bolivia.

10. Fra F.N.s hovedkvarter oplyses, at det ikke har været muligt at samle et flertal i sikkerhedsrådet for at optage det tunesiske spørgsmål på dagsordenen.

Oprør blandt nordkoreanske og kinesiske fanger fra Koreakrigen på Kojeøen.

11. Fra Albanien oplyses, at fire ministre er blevet afskediget.

Det meddeles, at general Eisenhower på egen foranledning vil blive fritaget for posten som øverstkommanderende for de allierede styrker i Europa fra 1/6.

12. Persiens premierminister Mossadeq erklærer, at olieindtægterne må afskrives indtil videre.

Den internationale økonomiske konference i Moskva afsluttes. I det udsendte kommunique understreges ønskeligheden af og muligheden for en forøgelse af verdenshandelen, specielt mellem øst- og vestblokkene, og det meddeles, at der er truffet talrige varebytteaftaler.

14. Spaniens statschef general Franco og den portugisiske premierminister Salazar forhandler om spansk-portugisiske forsvarsproblemer.

15. Efter opfordring fra E.D.C. (European Defence Community) fremlægger den engelske regering et traktatudkast, hvorefter Storbritannien og E.D.C.s medlemsstater giver gensidige løfter om militær hjælp mod et angreb i Europa.

16. En gruppe yngre rebeller i det ægyptiske Wafdparti slutter op om regeringens udrensningspolitik.

De sejrrige nationalistiske oprørere i Bolivia udnævner Dr. Estensoro til præsident.

17. Den østtyske regering opfordrer alle tyskere til at gå til kamp for Tysklands enhed og mod Bonnaftalerne.

18. Det engelske handelsministerium offentliggør et memorandum til U.S.A.s udenrigsministerium, hvori dette advares mod at skærpe den amerikanske toldpolitik.

21. Den tidligere engelske finansminister Stafford Cripps dør i Zürich.

I en note til Storbritannien gør Persien krav på herredømmet over Bahreinøerne.

23. Den sydafrikanske regering forelægger udkast til en lov, der gør parlamentet til landets øverste domstol i forfatningsspørgsmål.

Den vesttyske forbundskansler Adenauer erklærer, at forhandlingerne om Saar er strandet. Forbundsdagen godkender efter en debat regeringens politik.

24. Præsident Truman udtaler, at han i 1946 opnåede de russiske troppers tilbagetrækning fra Persien gennem et ultimatum til Stalin. Udtalelsen dementeres kort efter.

25. U.S.A. genoptager militærhjælpen til Persien, der har været indstillet fra 8/1.

Det meddeles, at Norges forsvarsudgifter 1952/53 vil udgøre 1.3 mld. kr., hvoraf ca. 1 mld. kr. skal udredes af Norge selv.

I U.S.A. vedtager Repræsentanternes Hus at revidere indvandringslovene.

Cyperns nationalister udtaler sig på en konference mod det engelske styre og kræver forening med Grækenland.

27. Tyske, franske og engelske socialdemokrater udtaler efter et møde, at Sovjets Tysklandsnote må tages under alvorlig overvejelse.

28. På præsident Trumans indstilling udnævner N.A.T.O.s råd general Ridgway til øverstkommanderende for S.H.A.P.E.

General Mark Clark udnævnes til general Ridgways efterfølger som U.S.A.s øverstkommanderende i det fjerne Østen og samtidig til chef for F.N. styrkerne i Korea.

Den japanske fredstraktat træder i kraft.

Der afsluttes en særlig fredstraktat mellem Japan og den kinesiske nationalistregering på Formosa.

Sovjet protesterer mod den japanske fredstraktat og opløsningen af kommissionen for Det fjerne Østen.

Krigstilstanden mellem Japan og Indien, der nægtede at deltage i San Franciscokonferencen, ophører.

29. I U.S.A. erklærer en domstol præsidentens overtagelse af stålindustrien for grundlovsstridig, hvorefter stålarbejdernes strejke træder i kraft.

Stillehavspagten mellem U.S.A., Australien og New Zealand træder i kraft.

Det meddeles, at Sovjet vil tilbagegive den østtyske regering 66 af de 100 tyske fabrikker og miner, som Sovjetunionen overtog i 1945.

En fransk passagermaskine på vej til Berlin angribes og beskadiges af russiske jagere. De tre vestmagters kommandanter protesterer over for general Chuikow.

30. Det engelske arbejderparti udsender en erklæring, hvori det bl. a. anbefales, at der afholdes valg i Vesttyskland, før der træffes afgørelse om det tyske bidrag til Vestens forsvar.

Okazaki udnævnes til japansk udenrigsminister.

Maj 1952

1. I anledning af 1. majdagen i Østberlin erklærer præsident Pieck og ministerpræsident Grothewohl, at en østtysk hær vil blive oprettet, hvis traktaten mellem Vestmagterne og Bonnrepubliken træder i kraft.

I Japan kommer det til alvorlige sammenstød mellem politiet og demonstranter mod regeringen og de amerikanske tropper.

5. Efter en konference anbefaler repræsentanter for Britisk Centralafrika en føderativ sammenslutning af Nord- og Sydrhodesia samt Nyasaland.

6. Den australske finansminister Fadden erklærer, at inflationen snart vil være bragt til standsning.

N.A.T.O.s råd godkender enstemmigt en protokol, der udstrækker de gensidige garantier til at omfatte E.D.C.s medlemsstater.

7. Der foretages en mindre omdannelse af den engelske regering: Crookshank bliver lordseglbevarer og efterfølges som sundhedsminister af I. N. Macleod.

8. General Eisenhower advarer U.S.A.s senat mod følgerne af at nedskære hjælpen til udlandet.

9. Under et besøg i Athen anbefaler den engelske feltmarskal Montgomery, at det græske forsvarsbudget nedskæres.

På en konfernce i Paris færdigbehandles udkastet til traktaten om det europæiske forsvarsfællesskab (E.D.C.).

Forhandlingerne i London mellem U.S.A., Storbritannien og Italien om Triest afsluttes, og det meddeles, at Italien vil få andel i administrationen af zone A.

Det franske blad „Le Monde" offentliggør et dokument, der angives skrevet af den amerikanske admiral

Fechteler, og hvori det erklæres, at en krig er uundgåelig inden 1960, og at Vesteuropa ikke vil kunne forsvares. Admiralen og det amerikanske admiralitet nægter senere at kende noget til rapporten, der viser sig at være en forvanskning af en artikel i et amerikansk militært tidsskrift.

11. I Essen forekommer sammenstød mellem politiet og kommunistiske demonstranter.

De engelske kommunevalg resulterer i fremgang for arbejderpartiet.

I F.N.s verdensøkonomiske rapport anslås, at hele verdens industriproduktion i 1951 var 12 % højere end i 1950.

12. I Beograd dømmes fire medarbejdere ved „Borba" for kominformvenlig virksomhed.

13. I en ny note til Sovjet forlanger vestmagterne pånyt, at Tyskland skal have ret til at tilslutte sig sammenslutningen af andre stater og foreslår atter en kommission til forberedelse af frie valg.

Indiens nye forfatning træder i kraft. R. Prasad tages i ed som præsident, og Nehru omdanner sin regering.

Jugoslavien sender et memorandum til U.S.A. og Storbritannien, hvori der protesteres mod Londonaftalerne om Triest.

14. Efter uroligheder i Algier arresteres de radikale nationalisters fører Messali.

Under en debat i det engelske underhus forsvarer udenrigsminister Eden E.D.C. og afviser arbejderpartiets forslag om at afvente valg i Vesttyskland, inden traktaten gennemføres.

15. Det meddeles, at zone B i Triestområdet vil blive knyttet nærmere til Jugoslavien.

I Japan vedtager Repræsentanternes Hus med 194 stemmer mod 103 en lov til forebyggelse af samfundsnedbrydende virksomhed.

16. Sean O. Kelly (Fianna Fail) genvælges til Irlands præsident.

17. Det erfares, at U.S.A. i en henvendelse til den franske ambassadør i Washington har tilrådet reformer i Tunis.

18. I Frankrig vælges valgmænd til nyvalg af Republikkens Råd; kommunister og gaullister går tilbage, mens midterpartierne – især de moderate – går frem.

19. En engelsk note til den kinesiske Peking-regering bebuder lukning af alle engelske firmaer i Kina, men udtrykker håb om fortsættelse af samhandelen.

Ved valget til de indiske delstaters parlamenter afgives 104 mill. stemmer, heraf 44 mill. på Kongrespartiet, 10 mill. på socialisterne og 5½ mill. på kommunisterne. – I „Folkets Hus" bliver partistillingen: Kongrespartiet 362, kommunister og allierede 27, socialister 12, andre og uafhængige 52.

Den persiske regering beslutter at afbryde de kun delvis gennemførte valg til Majlis.

21. Den australske handelsminister fremlægger en 15-årig aftale om forøgelse af Australiens eksport af kød til Storbritannien.

22. Lederen af de vesttyske socialdemokrater Schumacher, den tyske evangeliske kirkes overhoved Dibelius og Kvindernes Fredsliga udtaler sig mod traktaten med de vestlige besættelsesmagter.

23. Sovjet protesterer i en note til Teheran-regeringen mod de militære og politiske forpligtelser, Persien skal have indgået til gengæld for den amerikanske hjælp.

Eden-forslaget, der sigter mod et delvist organisatorisk fællesskab mellem Europarådet og Schumanplanen samt E.D.C., vedtages i princippet af Europarådets ministerkomité.

24. Den kinesiske Peking-regering frigiver og udviser biskop Bayeux, der har været fængslet siden januar 1951.

To ledende franske politikere, socialisten Moch og den radikale Herriot, advarer mod at genopruste Tyskland.

Den sydkoreanske regering erklærer undtagelsestilstand i Pusan og lader flere medlemmer af nationalforsamlingen arrestere.

25. I en note til Vestmagterne om Tysk-

land gentager Sovjet sine tidligere forslag om firemagtsdiskussioner og protesterer mod Bonnaftalerne.

26. Europarådets rådgivende forsamling åbner sin fjerde samling i Strassbourg. Franskmanden F. de Menthon (M.R.P.) vælges til belgieren Spaaks efterfølger som præsident.

Generaltraktaten underskrives i Bonn af Vestmagternes udenrigsministre Acheson, Eden og Schuman samt den vesttyske kansler Adenauer. Forbundsrepubliken får herved fuld selvstændighed, men må forpligte sig til at opretholde en demokratisk styreform og at deltage i det europæiske forsvarsfællesskab. Ligeledes bevarer Vestmagterne retten til stationering af væbnede styrker og til at træffe afgørelse angående Berlin og alle fællestyske anliggender. Traktaten får gyldighed, når den er ratificeret, og når det europæiske forsvarsfællesskab træder i kraft.

Den østtyske radio meddeler, at kontrollen ved grænsen til Vesttyskland vil blive skærpet.

Kommunevalgene i Mellem- og Syditalien viser stærk tilbagegang for de kristelige demokrater, fremgang for kommunister og neofascister.

27. I Paris underskriver Frankrigs, Vesttysklands, Italiens og Beneluxlandenes udenrigsministre traktaten om det europæiske forsvarsfællesskab (E.D.C.). Heri besluttes oprettelsen af fælles forsvarsstyrker under en overnational myndighed. („Økonomi og Politik"s kronik 22/2 1952); bortset fra oversøiske styrker o. l. giver deltagerstaterne afkald på at opretholde selvstændige hære. Samtidig underskrives en protokol, hvori N.A.T.O.s og E.D.C.s medlemmer giver gensidige garantier om hjælp mod angreb, og en særlig aftale mellem E.D.C. og Storbritannien.

Den østtyske regering erklærer, at der vil blive oprettet et 5 km bredt ingenmandsland langs grænsen til Vesttyskland.

28. Den sydkoreanske nationalforsamling kræver forgæves undtagelsestilstanden i Pusan ophævet.

I Rumænien afskediges to vicepremierministre Luca og Georgescu; i stedet udnævnes Apostol.

I F.N.s nedrustningskommission foreslår Vestmagterne, at der fastlægges maximumsgrænser for landenes væbnede styrker.

I Paris kommer det til voldsomme sammenstød mellem politiet og kommunister, der demonstrerer i anledning af general Ridgways ankomst; blandt de anholdte er føreren for den kommunistiske gruppe i Nationalforsamlingen Duclos.

29. I Paris bliver Duclos og 150 af de øvrige arresterede demonstranter fængslet og anklaget for anslag mod statens sikkerhed.

Efter et møde i Paris udsender de tre Vestmagters udenrigsministre et kommunique, hvori de understreger vigtigheden af, at Frankrig opfylder sine militære forpligtelser i Nordafrika og Indokina.

De engelske fagforbund T.U.C.s generalråd advarer mod at nedsætte tempoet i oprustningen.

Det græske parlament vedtager en lov, der giver kvinderne stemmeret og adgang til embeder.

Sydkoreas vicepræsident træder tilbage som protest mod præsident Rhees forfatningsstridige aktioner.

30. To rumænske ministre, bl. a. udenrigsminister Anna Pauker, udstødes af det rumænske kommunistiske partis politbureau.

De tre vestallierede højkommissærer protesterer mod, at sovjetzonen afspærres fra det øvrige Tyskland.

Europarådets rådgivende forsamling godkender enstemmigt (de tyske socialdemokrater stemmer ikke) principperne i Eden-forslaget. (Se 23/5).

31. I Alexandria indledes forhandlinger mellem den ægyptiske regering og det sudanesiske Ummaparti.

Juni 1952

1. Peking radio meddeler, at der er blevet truffet aftale med private japanske forhandlere om udveksling af varer til 600 mill. kr.

   Ved valgene på Ceylon sejrede regeringspartiet, det forenede nationale parti.

   Den sydkoreanske regering truer med at udvise alle F.N.s organer, hvis ikke de standser indblandinger i landets interne forhold.

2. U.S.A.s højesteret stadfæster med seks stemmer mod tre kendelsen angående stålindustrien (se 29/4). Præsident Truman tilbagegiver derefter fabrikkerne til deres ejere, og stålarbejdernes strejke træder i kraft.

3. Den franske nationalforsamling vedtager – mod bl. a. kommunisternes og socialisternes stemmer – regeringens forslag om en modificeret glidende lønskala.

   Gheorghiu-Dej bliver ministerpræsident i Rumænien i stedet for Groza, der bliver præsident for nationalforsamlingen.

   Sydafrikas generalguvernør underskriver loven om parlamentshøjesteretten (se 23/4), efter at den er vedtaget i parlamentet.

   Udenrigskomitéerne i den amerikanske kongres' to kamre vedtager i et fællesmøde at nedskære hjælpen til udlandet fra 7.9 (præsidentens forslag) til $6.4 mld. (heraf $4.7 mld. til Europa).

4. Præsident Truman sender et personligt budskab til den sydkoreanske præsident Syngman Rhee angående den indrepolitiske udvikling i Sydkorea.

   Efter en omdannelse af kabinettet tages Argentinas præsident Péron i ed for en ny seksårig embedsperiode.

   De kommunistiske franske fagforeninger C.G.T.s strejker som protest mod arrestationerne af kommunister bliver en delvis fiasko.

5. U.S.A. indfører eksportforbud for alle stålvarer til civilt brug.

   General de Gaulle udtaler sig mod ratificering af Tysklandstraktaten og traktaten om E.D.C.

6. F.N.s generalsekretær Trygve Lie protesterer i et budskab til Sydkoreas præsident mod dennes politiske metoder.

   Den tjekoslovakiske premierminister Zapotocky kritiserer fagbevægelsen og meddeler, at den vil blive reorganiseret.

   I Vietnam danner Nguyen Van-Tam en ny regering med kampen mod kommunismen som hovedmål.

   Oberst Remon vælges til Panamas præsident.

7. Der træffes en ordning af Belgiens overskud i den europæiske betalingsunion, dels ved en forhøjelse af Belgiens kvote, dels ved betalinger i guld og våbenleverancer.

8. Israels regering bebuder tvangslån og pengeombytning for at standse inflationen.

9. General Fawzi Selo danner regering i Syrien.

10. Flere engelske fagforeninger protesterer mod T.U.C.s erklæring af 29/5.

    På fangeøen Koje kommer det til blodige sammenstød mellem F.N.-tropper og de kinesisk-nordkoreanske fanger.

11. I det engelske underhus tegner premierminister Churchill et mørkt billede af Englands økonomiske situation.

    Den engelske udenrigsminister Eden beklager i underhuset den sydkoreanske regerings indenrigspolitiske holdning.

12. Den engelske finansminister Butler udtaler, at der er indtrådt en lettelse i Storbritanniens betalingsvanskeligheder.

    Det indiske andetkammer forkaster med 296 stemmer mod 72 et forslag om at udtræde af det britiske commonwealth.

13. Sovjet foretager ændringer i sin diplomatiske repræsentation, således bliver viceudenrigsminister Gromyko ambassadør i London.

16. I Stockholm begynder retssagen mod syv svenskere, der er anklaget for spionage til fordel for U.S.S.R.

En svensk flyvemaskine skydes ned af russiske jagere over Østersøen. Den svenske regering overrækker en protestnote til den russiske ambassadør.

Den norske udenrigsminister Lange går ind for firemagtsdrøftelser om Tyskland; han erklærer, at han frygter tilbagetrækningen af de allierede tropper fra Tyskland endnu mere end en tysk genoprustning.

Det italienske deputeretkammer ratificerer Schumanplanen, som herefter er godkendt af alle seks deltagerstaters parlamenter.

Den belgiske udenrigsminister van Zeeland udtaler sig for optagelse af firemagtsforhandlinger om Tyskland.

18. Det italienske deputeretkammer vedtager en lov, der indfører fængselsstraf for forsøg på at genoprette Fascistpartiet.

19. Den engelske forsvarsminister Alexander erklærer ved ankomsten til Ottawa, at han under opholdet i Korea har fået et meget fordelagtigt indtryk af F.N.-styrkerne.

20. Efter en debat godkender den franske nationalforsamling de almindelige principper i regeringens reformplan for Tunis, men ikke de konkrete forslag heri.

22. Peking radio erklærer, at det malayiske kommunistparti modtager hjælp fra U.S.S.R.

23. Japan anmoder om optagelse i F.N.

Den sydkoreanske nationalforsamling vedtager at forlænge præsident Rhees embedsperiode.

F.N.s luftstyrker bombarderer nordkoreanske og kinesiske fabrikker ved Yalufloden.

Grækenland anerkender kong Faruk som konge af Ægypten og Sudan.

24. Vesttysklands bidrag til E.D.C. fastsættes til 401.000 mand + 90.000 mand i krigstid.

25. Under en debat i det engelske underhus beklager udenrigsminister Eden, at den engelske regering ikke er blevet rådspurgt forud for bombardementet ved Yalufloden.

Frankrig opnår et lån på $200 mill. i U.S.A.

Præsident Truman nedlægger veto mod den reviderede indvandringslov, fordi den bibeholder kvotasystemet.

Marskal Juin kritiserer skarpt U.S.A.s politik overfor Frankrig (bl. a. i Tunis).

Ved de hollandske andetkammervalg bliver resultatet:

Det antirevolutionære parti	12	(1948: 13)
Det kristelig-historiske parti	9	(„ : 9)
Det romersk-katolske parti	30	(„ : 32)
Frihedspartiet	9	(„ : 8)
Arbejderpartiet	30	(„ : 27)
Kommunister	6	(„ : 8)
Andre	4	(„ : 3)

Samtidig træder koalitionsregeringen Drees tilbage.

26. Marskal Tito erklærer, at han betragter Jugoslavien og Storbritannien som allierede.

Sovjets forslag om, at alle nationer skal ratificere Genèveprotokollen af 1925 (der forbyder bakteriologisk og kemisk krigsførelse) afvises af FN's sikkerhedsråd.

27. Udenrigsministrene Acheson, Eden og Schuman mødes i London. De understreger nødvendigheden af samarbejde og rådslagning både i Korea og Sydøstasien.

N.A.T.O.s informationstjeneste udsender en rapport med skarpe anklager mod Sovjets behandling af ca. 7 mill. tyske og japanske krigsfanger. Ca. halvdelen er blevet hjemsendt, ca. 600.000 menes endnu at befinde sig i USSR, mens resten synes at være blevet dræbt.

U.S.A.s senat forkaster med 57 stemmer mod 26 præsidentens veto mod indvandringslovene.

28. Den ægyptiske regering Hilaly pasha træder tilbage. Kong Faruk anmoder

Sirry pasha om at danne et nyt ministerium.

FN's særlige komité ang. tvangsarbejde modtager fra U.S.A.s regering en materialesamling med skarpe anklager mod USSR.

29. Den persiske regering erklærer, at den ikke vil bøje sig i oljestriden, og at den vil demissionere, hvis Majlis anser oljeindtægterne for uundværlige.

U.S.A.s forsvarsproduktionslov (af 1950) forlænges med nogle ændringer, der udvider kontrollen over priser, lønninger, kreditgivning m. m.

DANMARK

April 1952

2. Forligsmandens mæglingsforslag vedtages af såvel arbejdere som arbejdsgivere. Af arbejderne stemmer 317.969 for forslaget, 84.767 imod – ved urafstemning 202.820 for, 77.362 imod – medens arbejdsgivere, der repræsenterer 1710.2 mill. kr. arbejdsløn, stemmer for, og arbejdsgivere, der repræsenterer 532.1 mill. kr., stemmer imod.

Fhv. minister Johs. Kjærbøl medbringer fra London, hvor han har repræsenteret den danske regering ved forhandlingerne om afviklingen af Tysklands gæld, et tilbud om en erstatning på 160 mill. kr. for Danmarks udgifter til de tyske flygtninge, der er opgjort til ca. 450 mill. kr.

3. Ifølge meddelelse fra finansministeriet vil der i 1952 blive anvendt et beløb på 6.1 mill. $ – ca. 42 mill. kr. – til afdrag på offentlige danske dollarlån optaget før den anden verdenskrig. Hermed vil der siden 1947 være anvendt ialt 25 mill. $ til dette formål.

4. Bestemmelsen i den slesvig-holstenske valglov til landdagen om, at politiske partier kun kan få andel i tillægsmandater, hvis de har opnået mindst 1 kredsmandat eller 7½ % af de i hele Slesvig-Holsten afgivne gyldige stemmer, kendes ugyldig af forfatningsdomstolen i Karlsruhe.

En vareudvekslingsaftale med Tjekoslovakiet for tiden 4. april 1952–3. april 1953 åbner mulighed for en eksport på ca. 20 mill. kr. og en import på ca. 24.5 mill. kr.

En vareudvekslingsaftale med Portugal for tiden 1. april 1952–31. marts 1953 fastsætter danske eksportkontingenter til en værdi af ca. 6.5 mill. kr. i tilfælde af, at Portugal, der har gennemført fuld liberalisering af importen fra O.E.E.C.-landene, skulle begrænse liberaliseringen.

Afsnittet om støtte til parcelbyggeriet tages ud af forslaget om ændringer i byggestøttelovgivningen og vedtages med nogle ændringer enstemmigt i begge ting.

Landstinget vedtager forslaget om ændringer i hjemmeværnets ordning og om værnepligtiges anvendelse til civilt arbejde, hvilke forslag hermed er færdige fra rigsdagen.

9. Den vesttyske forbundsindenrigsminister dr. Lehr udtaler, at sydslesvigske embedsmænd har ret til at bekende sig til danskheden, men ikke må glemme troskaben mod deres arbejdsgiver.

17. Handelsminister Rytter forelægger regeringens forslag om udvidelse af liberaliseringen i rigsdagens vareforsyningsudvalg. Forslagets gennemførelse vil bringe liberaliseringsprocenten op på 76 (excl. deponeringsordning 68) mod nu 65. Overførelsen af bananer til friliste skal efter forslaget kun gælde tidsrummet 1. februar–31. august.

Folketinget nægter med 99 stemmer

mod 3 (k.) at fremme en kommunistisk forespørgsel om, hvad regeringen agter at foretage sig for at foranledige, at U.S.A. ratificerer og overholder konventionen af 17/6 1925 om forbud mod anvendelse af bakteriologiske krigsmidler.

18. Ingvard Dahl (s.) forelægger i folketinget forslag om større statsstøtte til det sociale boligbyggeri.

19. Udenrigsminister Ole Bjørn Kraft udtaler på det konservative folkepartis repræsentantskabsmøde, at udsigterne til at bevare freden synes større, end de længe har været.

Mellem finansministeren og statstjenestemændenes organisationer opnås enighed om tjenestemændenes lønordning for finansårene 1952–53 og 1953–54. Overenskomsten tilsigter dels en à jour-føring af lønningerne under hensyn til udviklingen på arbejdsmarkedet, dels at imødegå den stedfundne nivellering til ugunst for de højere lønnede. Merudgiften for statskassen anslås til ca. 42 mill. kr. for 1952–53 og ca. 66 mill. kr. for 1953–54.

23. Rigsdagens vareforsyningsudvalg med undtagelse af socialdemokratiets repræsentanter giver tilslutning til den foreslåede udvidelse af liberaliseringen, der skal træde i kraft fra 5. maj.

På Industriforeningens generalforsamling udtaler den fungerende formand, direktør Axel Gruhn, ønske om en toldrevision suppleret med en antidumpinglov.

Landbrugsminister Jens Sønderup fremsætter i folketinget forslag om, at statstilskudet til forbrugerpriserne på rugbrød og mælk forlænges for et år, og forsvarsminister Harald Petersen foreslår bemyndigelsen til at holde en dansk besættelsesstyrke i Tyskland forlænget for et år.

Folketinget forkaster med 102 stemmer mod 5 (k.) et kommunistisk forslag, der opfordrer regeringen til at fremsætte lovforslag om, at landmænd og andre, hvis ejendom eksproprieres til militære formål, af staten sikres adgang til anden ejendom. Et kommunistisk forslag om, at anden rate af den bundne opsparing ikke skal opkræves, nægtes overgang til anden behandling med 84 stemmer mod 16 (k. og rf.).

24. Trafikminister Victor Larsen afgår ved døden, 62 år gammel.

25. Ved folketingets anden behandling af forslaget om ændringer i de københavnske omegnskommuners styrelse udvides det til at omfatte 15 i stedet for som oprindelig foreslået 11 omegnskommuner.

28. Københavns kommune accepterer et tilbud fra nationalbanken om et tiårigt 6 % obligationslån på 103.5 mill. kr. til pari kurs. Lånebeløbet deponeres i nationalbanken i statsobligationer for at være til rådighed, så snart der viser sig mulighed for overførsel af dollars til tilbagebetaling af kommunens 25-årige dollarlån af 1927.

30. Formanden for den konservative rigsdagsgruppe, folketingsmand Jørgen Jørgensen (Ullerup), udnævnes til trafikminister.

Priskontrolrådet ophæver de forskellige prisordninger for tekstilbranchen, der har været suspenderet siden august 1951.

Maj 1952

2. De samvirkende Landboforeningers bestyrelse udtaler tilfredshed med, at regeringen ikke vil forlænge prisbindingslovene og kødordningen, der sammen med kornordningen vil koste landbruget 220–300 mill. kr. Man erklærer, at der ikke findes saglig begrundelse for vedtagelse af en ny kornlov, og advarer mod en protektionistisk toldpolitik.

4. Sydslesvigsk Forenings hovedbestyrelse vedtager en protest mod de tyske myndigheders stadig hyppigere tilsidesættelser af og overgreb mod danske sydslesvigere. Protesten, der ledsages af en oversigt, som dokumenterer ca. 50 tilfælde af overgreb eller forsøg på overgreb mod danske personer eller institutioner i Sydslesvig, sendes til forbundspræsident Heuss og landsregeringen i Kiel.

6. Finansminister Thorkil Kristensen fremsætter i folketinget forslag om forlængelse af forbrugsafgiftslovene, der udløber med maj måned, samt forslag om revision af toldloven af 1924. Provenuet af forbrugsafgifterne er på finansloven for 1952–53 budgetteret til 1484 mill. kr., og toldafgifterne vil efter revisionsforslaget, hvorved antallet af værditoldsatser forøges fra 71 til 230, give statskassen en merindtægt på 52 mill. kr. årlig. Toldforhøjelserne skal muliggøre fortsat liberalisering uden nedgang i beskæftigelsen. Medens der i 1951–52 var et reelt overskud på statens budget på ca. 300 mill. kr., kan der med de nugældende skatte- og udgiftslove kun ventes balance på budgettet for 1952–53. Regeringen mener, at en mindre overbudgettering stadig er nødvendig, men af hensyn til de politiske muligheder vil den ikke nu foreslå nye skatter eller skatteforhøjelser ud over toldforhøjelserne, men søge at skaffe den finanspolitiske forbedring, der i øjeblikket er påkrævet, gennem besparelser, især på offentlige arbejder. I konsekvens af den dagsorden, som folketinget vedtog den 18. marts, vil regeringen imidlertid anmode om et bidrag på 20 mill. kr. til endelig afvikling af skibsfartens ydelse til prisstabiliseringen, og dette beløb vil man foreslå anvendt til skotøjsrabatkort à 20 kr. pr. barn mod 40 kr. i fjor. Iøvrigt bebuder finansministeren, at regeringen i næste samling vil fremsætte forslag til en skattereform. Med hensyn til kreditpolitiken vil den omstændighed, at der til dækning af statens kapitalbehov i 1952–53, ialt ca. 1 milliard kr., skal sælges meget store beløb af statsobligationer, bevirke, at renten endnu en rum tid fremover vil holde sig på et højt niveau.

   Udenrigsminister Ole Bjørn Kraft gør i folketinget rede for den udenrigspolitiske situation.

7. Udenrigsminister Ole Bjørn Kraft fremsætter i folketinget forslag til lov om Det nordiske Råd, der samtidig behandles i Norges og Sveriges parlamenter. Rådet skal bestå af 16 delegerede for hver af rigsdagene i Danmark, Norge og Sverige og 5 delegerede fra Islands alting, valgt af og blandt medlemmerne, og endvidere skal de deltagende landes regeringer repræsenteres i rådet af regeringsmedlemmer. Rådets opgave er at drøfte spørgsmål af fælles interesse og at vedtage henstillinger til regeringerne om sådanne spørgsmål, men det har ikke besluttende myndighed. Rådet skal holde ordinær samling en gang årlig. Samlingerne holdes i landenes hovedstæder efter rådets nærmere bestemmelse.

   Folketinget afslutter en 2 dages udenrigspolitisk debat, der navnlig drejer sig om det tyske problem og den kommunistiske påstand om, at U.S.A. fører bakteriologisk krig i Korea, med enstemmig vedtagelse af en dagsorden, der udtaler, at Danmark ønsker, at det må lykkes at få forhandlinger i stand med det formål at undersøge mulighederne for frie valg i hele Tyskland.

8. General Eisenhower ankommer til København, hvor han konfererer med regeringen og forsvarsstyrelsen og taler til studenterne i Christiansborgs slotsgård.

   Oluf Pedersen (rf.) forelægger i folketinget forslag om en ekstraordinær statsgrundskyld på 1 %.

   Landstinget vedtager ved 3. behandling forslaget om ændringer i de københavnske omegnskommuners styrelse, der hermed er færdigt fra rigsdagen.

   Grosserer-Societetets Komité og Pro-

vinshandelskammeret henstiller, at Danmark meget hurtigt gennemfører et præmieringssystem for eksport til dollarlandene.

Forligsmanden fremsætter mæglingsforslag, hvorefter arbejdstiden i landbruget nedsættes fra 2600 til 2550 timer årlig, foruden at arbejderne får 1 uges ekstra ferie og 2 % mere i feriegodtgørelse. Endvidere foreslås samtlige timelønninger forhøjet med 8 øre for mandlige og 6 øre for kvindelige arbejdere. Den nye overenskomst skal have gyldighed i 2 år.

9. General Eisenhower udtaler ved sin afrejse om det danske forsvar, at der i det forløbne år er sket store fremskridt i tillid og styrke, men på forsyningsområdet er ikke nået alt, hvad der var ventet.

10. I anledning af en meddelelse i „Flensborg Avis" om en påtænkt mindretalstraktat mellem Danmark og Tyskland udtaler udenrigsminister Ole Bjørn Kraft, at der hverken officielt eller uofficielt har været nogen kontakt om spørgsmålet.

Ved Dansk Skoleforenings årsmøde i Flensborg oplyses, at elevantallet i danske skoler og børnehaver i Sydslesvig er gået ned fra 13021 til 11791. Nedgangen er dog procentvis mindre end i de tyske skoler i Slesvig og Holsten.

12. Det meddeles, at Danmarks sidste rate af Marshallhjælpen udgør 14 mill. $, hvoraf 2¼ mill. $ skal betragtes som lån. Af de 14 mill. $ har Danmark allerede modtaget 9 mill. $ som forskud til kulkøb i U.S.A.

13. Nationalbankdirektør Svend Nielsen taler på sparekassernes årsmøde om nødvendigheden af at skabe en valutareserve og beklager i denne forbindelse, at regering og rigsdag tilsyneladende har slækket på brugen af finanspolitiske foranstaltninger. Et valutatilbageslag til efteråret er ikke usandsynligt, og finanspolitiske indgreb kan da komme for sent. Nationalbanken vil derfor ikke slække på den strenge kredit- og pengepolitik, den slog ind på for et par år siden.

Sukkertilsynets betænkning angående spørgsmålet om oprettelse af en sukkerfabrik i Jylland konkluderer i, at risikoen er så betydelig, at man næppe bør skride til oprettelse af en ny fabrik.

Landbrugsminister Jens Sønderup fremsætter i folketinget forslag om overgang til selveje af visse lejehuse og fæstegårde samt forslag om en kornordning for høståret 1952–53, der nedsætter udskrivningen med ca. 10 %. Handelsminister Rytter foreslår prisloven, der midlertidigt er forlænget til udgangen af maj, forlænget uændret til 15. november 1952.

14. Carl Petersen (s.) forelægger i folketinget på socialdemokratiets vegne forslag om fortsat prisbinding på hjemmemarkedet for smør og flæsk. Forinden har landbrugsministeren erklæret, at regeringen ikke vil tage noget initiativ til forlængelse af prisbindingerne, og Bertel Dahlgaard (r. v.) har udtalt, at spørgsmålet hverken lader sig løse ved det blotte bortfald af prisbindingerne eller ved opretholdelse af de nuværende prisbindinger.

Under folketingets fortsatte behandling af toldforslaget udtaler finansministeren, at regeringen vil gå videre med liberaliseringen, hvad enten forslaget gennemføres eller ikke.

Landstinget vedtager ved 3. behandling forslagene om midlertidigt løntillæg til statens tjenestemænd og om forlængelse af loven om en dansk besættelsesstyrke i udlandet. Disse forslag er hermed færdige fra rigsdagen.

Rigsdagens sukkerudvalg pålægger handelsministeren at søge kontakt med De danske Sukkerfabrikker om selskabets betingelser for at bygge en sukkerfabrik i Jylland.

15. For tiden 28. februar 1952–28. februar 1953 aftales en østrigsk eksport til Danmark på ca. 15 mill. kr. og en dansk eksport til Østrig på ca. 32 mill. kr. Mereksporten til Østrig vil bl. a.

dække udgifter til turistrejser i Østrig.

Indenrigsministeren imødekommer grosserer Erik Vogts ønske om at blive fritaget for hvervet som handelskyndig kommitteret ved civilforsvarsstyrelsen. I anledning af den kritik, grosserer Vogt har fremsat mod civilforsvarsstyrelsens dispositioner, anmoder ministeren fhv. minister Axel Kristensen og direktør A. W. Nielsen, Den kgl. grønlandske Handel, om at foretage en undersøgelse af styrelsens økonomiske administration.

17. Fhv. minister Jørgen Jørgensen (Lejre) udtaler ved det radikale venstres landsmøde, at hensynet til at få den nye grundlov i havn opfordrer både regeringen og de enkelte partier til at udvise forhandlingsvilje og hensyntagen under drøftelserne om de økonomiske spørgsmål.

18. Nationalbankdirektør Svend Nielsen udtaler ved provinsbankernes årsmøde, at der ikke nu findes vanskeligheder ved at opnå byggelån, men spørgsmålet er, om den lempelige kreditpolitik, der siden august 1951 er ført på områder, hvor det var påkrævet, kan fortsætte. For at opnå balance over for udlandet må forbruget begrænses, og hvis det ikke sker gennem finanspolitikken, må det ske gennem en nationalbankpolitik, der let vil føre til en stærkere nedgang i investeringerne og dermed i beskæftigelsen end ønskeligt og nødvendigt.

19. Ritzaus Bureau meddeler, at den danske regering tiltræder det af den nordiske parlamentariske komité for friere samfærdsel fremsatte forslag om indførelse af nordisk pasfrihed.

20. En dansk-hollandsk vareudvekslingsaftale for tiden 1. juli 1952–30. juni 1953 underskrives i Haag. Aftalen omfatter danske eksportkontingenter til ca. 55 mill. kr. og hollandske eksportkontingenter til ca. 50 mill. kr. Herudover regnes som hidtil med en omfattende samhandel med frilistevarer.

Den parlamentariske kommission offentliggør en række tyske dokumenter, der belyser forberedelserne til og udførelsen af overfaldet på Danmark den 9. april 1940.

Forligsmandens mæglingsforslag vedrørende landbrugets overenskomstforhold for de kommende to år vedtages af begge parter.

23. Den nordiske interparlamentariske komité afgiver betænkning om told- og valutamæssige lettelser i den internordiske trafik. Foruden pasfrihed ved rejser i Norden foreslår komitéen ophævelse af toldbehandling af bagage som regelmæssig foranstaltning, frihed til at medbringe varer til et beløb af 350 kr., ophævelse af valutakontrollen ved grænserne og tildeling af så store internordiske rejsevalutabeløb, at tendensen til omgåelse imødegås.

Der opnås enighed mellem regeringspartierne og det radikale venstre om prisbindings- og tilskudsordningerne. Prisbindingen for flæsk og smør samt kødordningen med tilhørende eksportafgiftssystem bortfalder, men til gengæld forhøjes efter radikalt forslag statens tilskud til mælkeprisens nedbringelse med 24 mill. kr. for tiden til 15. november. Denne udgift samt udgiften til skotøjsrabatkort à 15 kr. pr. barn i samme tidsrum skal dækkes ved bidrag fra skibsfarten og forhøjelse af postvæsenets takster. Rugbrødsprisen vil blive fastholdt på det nuværende niveau ved et statstilskud, der i fjor androg 104 mill. kr.

24. Folketinget vedtager ved 3. behandling forslaget om statstilskud til forbrugerpriserne på rugbrød og mælk, således som dette er ændret i henhold til det politiske forlig mellem regeringspartierne og det radikale venstre, med 131 stemmer mod 12 (rf.). Aage Fogh (r. v.) undlader at stemme, fordi forslaget fastsætter en rugbrødspris, der ligger under opfodringsværdien.

Landstinget vedtager ved 3. behandling følgende forslag, som hermed er færdige fra rigsdagen: statstilskud til forbrugerpriserne på rugbrød og mælk, oprettelse af „Statens almindelige Videnskabsfond", ændring i „Ungdom-

mens Uddannelsesfond"s forvaltning og virksomhed og ændring i loven om husmoderafløsning.

25. I F.N.s økonomiske Europa-kommissions kvartalsoversigt hedder det, at kampen mod inflationen er blevet ført grundigst i Holland og Danmark, hvor det er lykkedes at skabe ligevægt på betalingsbalancen.

26. Trafikminister Jørgen Jørgensen fremsætter i folketinget forslag om portoforhøjelser, der anslås at ville indbringe 16 mill. kr. i indeværende og 22 mill. kr. i næste finansår.

Ved folketingets anden behandling af det socialdemokratiske forslag om forbud mod udlån af aktieselskabers kapital til aktionærer m. fl., ændres forslaget til kun at omfatte selskaber, hvis aktier ikke er genstand for offentlig kursnotering, ligesom der indføres andre lempelser og en bestemmelse om, at loven skal optages til revision i 1954–55. A. C. Normann (r. v.) udtaler sig imod forslaget, der ved 3. behandling vedtages med 90 stemmer, medens 5 (3 v. og 2 r. v.) undlader at stemme.

Folketinget færdigbehandler endvidere forslag om ratifikation af overenskomst, hvorved der oprettes et råd af repræsentanter for europæiske stater til at planlægge et internationalt laboratorium og til at organisere andre former for samarbejde vedrørende atomkærneforskning. Det vedtages med 93 stemmer mod 4 (k.) og er hermed færdigt fra rigsdagen.

27. Da der ikke har kunnet opnås frivillig overenskomst med rederne, fremsætter finansminister Thorkil Kristensen i folketinget forslag til lov om en ydelse fra skibsfarten på 20 mill. kr. til prisstabiliserende formål.

Folketinget vedtager ved 3. behandling forslaget om Det nordiske Råd med 108 stemmer mod 6 (k.), forslaget om ophævelse af forligsmæglingskommissionerne med 96 stemmer mod 13 (17 stemmer ikke) samt forslag til tillægsbevilling for 1951–52 med 94 stemmer mod 6 (k.); 12 rf. stemmer ikke. Efter vedtagelsen af tillægsbevillingsloven viser driftsregnskabet for 1951–52 indtægter på 2569 mill. kr. og udgifter på 2573 mill. kr.

Landstinget vedtager ved 3. behandling forslagene om foranstaltninger til fremme af danske erhvervsinteresser, om udlændinges adgang til landet og pas for danske statsborgere samt om visse fæsteejendommes overgang til selveje. Disse forslag er hermed færdige fra rigsdagen.

I folketingsudvalget opnås enighed mellem s., v., k. f. og r. v. om forlængelse af forbrugsafgifterne med visse lempelser, der vil formindske provenuet med ca. 20 mill. kr.

Socialdemokraterne, der med støtte af rf. og k. har krævet brødkornsprisen nedsat fra de foreslåede 54 til 50 kr., går med til, at prisen sættes til 52 kr., og at udskrivningen af korn reduceres med yderligere 5 %. Til gengæld skal skotøjsrabatten forhøjes fra de foreslåede 15 til 30 kr. pr. barn.

28. I møder, der varer til ud på morgenen, færdigbehandler folketinget forslagene om forlængelse af prisloven til 15. november 1952 og af forbrugsafgifterne til 31. marts 1953 samt forslagene om en kornordning, portoforhøjelserne, skibsfartens ydelse til prisstabiliseringsformål, anvendelsen af modværdien af Marshallhjælpens gaveydelser og de dermed i forbindelse stående udlånslove. Samtlige disse forslag vedtages med de fire gamle partiers stemmer, idet dog Pinstrup (v.) undlader at stemme om kornordningen og – sammen med 3 k. f. – om skibsfartens ydelse. Imod forslagene stemmer rf., medens k. stemmer for skibsfartens ydelse, men iøvrigt enten undlader at stemme eller stemmer imod (forbrugsafgifterne, portoforhøjelserne og anvendelsen af Marshallhjælpen).

Landstinget vedtager ved 3. behandling forslagene om Det nordiske Råd, sømandslov, ophævelse af forligskommissionerne og ændringer vedrørende de tyske privatskoler i Sønderjylland.

Disse forslag er hermed færdige fra rigsdagen. Under 1. behandling af forslaget om ændringer i aktieselskabsloven kritiseres de foreslåede bestemmelser om begrænsning af selskabernes udlån stærkt af ordførerne for v., k. f. og r. v.

29. Ved landstingets 2. behandling af ændringer i straffeloven (5. kolonneloven) kritiserer Elmquist (v.) på udvalgsflertallets – s., v. og k. f. – vegne folketingets ændringer i det oprindelige lovforslag, men anbefaler dog forslagets vedtagelse i den foreliggende skikkelse, da det ellers ikke vil blive gennemført i indeværende samling. Venstres og de konservatives udvalgsmedlemmer foreslår derimod, at forslaget om dødsstraf for handlinger under krig eller fjendtlig besættelse ændres således, at også personer i alderen 18–21 år kan idømmes dødsstraf, men dette forslag forkastes. Ved 3. behandling vedtages 5. kolonneloven med 49 stemmer mod 6 og loven om dødsstraf med 39 stemmer mod 17 (r., rf. og k. samt medlemmer af s. og v.), medens 3 undlader at stemme. Også de fra folketinget oversendte forslag om kornlov, prislov, tillægsbevilling, portoforhøjelse, forbrugsafgifter, begrænsning af aktieselskabers udlån og den særlige ydelse fra skibsfarten vedtages i uændret skikkelse, de to sidstnævnte med henholdsvis 45 stemmer mod 13 (7 v., 3 k. f., 3 r. v.) og 55 stemmer mod 4 (3 v., 1 rf.).

Rigsdagen tager ferie.

Juni 1952

4. Regeringen dementerer tyske bladmeddelelser om, at den har henvendt sig til Saarlandets landdag om en meningsudveksling angående grænselandsproblemer.

Underudvalget i forfatningskommissionen om valgloven afslutter sit arbejde og sender indstilling til statsministeren. Et flertal foreslår et ting med 135 kreds- og 40 tillægsmandater. S., v. og k. f. foreslår, at et parti skal have opnået mindst 4 % af de afgivne stemmer for at få andel i tillægsmandaterne. K. og rf. går imod 4 % reglen, medens r. v. mener, at spørgsmålet bør drøftes yderligere i valglovskommissionen.

6. Udenrigsministeriet meddeler, at der efter tysk anmodning i dagene 3.–6. juni har været afholdt møder i København, hvor man fra tysk side har givet en redegørelse for forbundsregeringens forgæves bestræbelser for at gennemføre de tyske toldnedsættelser, der er stillet i udsigt i handelsaftalen af 17. december 1951. Fra dansk side gav man udtryk for dyb beklagelse og skuffelse over den tyske regerings behandling af sagen og fastholdt kravet om toldlempelser.

I nye noter til Sovjetunionen fastholder den danske og den svenske regering deres standpunkt til spørgsmålet om søterritoriets udstrækning i Østersøen og foreslår påny spørgsmålet forelagt for den mellemfolkelige domstol i Haag.

11. På den britisk-skandinaviske økonomiske komités (UNISCAN) 6. mødesamling i København 9.–11. juni drøftedes bl. a. Schumanplanen, den foreslåede organisation for et fælleseuropæisk marked for landbrugsprodukter, GATT- og EPU-problemer og de britiske maksimalpriser for træmasse.

Udenrigsministeriet meddeler, at der mellem Danmark og Polen er afsluttet overenskomst om den gensidige vareudveksling i tiden 1. december 1951–30. november 1952. Den polske eksportliste indeholder varer til en værdi af 117 mill. kr., herunder 850.000 tons kul til 90 mill. kr. En del af betalingen for kullene vil blive afviklet i fremmed

valuta og ved hjælp af et dansk tilgodehavende på betalingskontoen.

13. Statsminister Erik Eriksen udtaler på et møde i Ribe, at regeringen – bortset fra overbudgetteringen – i den forløbne rigsdagssamling i det væsentlige har været i stand til at komme igennem med sin politik i overensstemmelse med sine ønsker, da forhandlingerne begyndte. Om den kommende valglov udtaler statsministeren, at den ikke må holde nye partier og nye ideer ude.

Spareudvalget, der blev nedsat i april 1950, afgiver betænkning, hvoraf det fremgår, at der er indvundet 21 mill. kr. ved udgiftsnedsættelser og 7 mill. kr. ved takstforhøjelser.

16. På et møde i Stockholm af embedsmænd fra Danmark, Island, Norge og Sverige besluttes det at foreslå de fire regeringer at indføre gensidig pasfrihed fra og med 15. juli.

18. Folketingets udvalg for andragender drøfter en henvendelse til folketinget fra fhv. justitsminister E. Thune-Jacobsens efterladte om fuld rehabilisering af den afdøde og evtl. erstatning til de efterladte. Henvendelsen begrundes med, at den parlamentariske kommissions undersøgelser har vist, at Thune-Jacobsens embedsførelse som justitsminister er uangribelig.

21. En dansk-finsk vareudvekslingsaftale for tiden 1. juli 1952–30. juni 1953 underskrives i Helsingfors. Finlands eksport til Danmark anslås til 225–270 mill. kr. mod 290 mill. kr. i aftalen i fjor, og kontingenterne for Danmarks eksport til Finland beløber sig til ca. 190 mill. kr. mod 250 mill. kr. i den foregående aftale.

26. Handelsminister Rytter forelægger regeringens forslag om præmiering af dollareksporten for erhvervenes hovedorganisationer. Forslaget giver eksportører af danske varer til dollarområdet ret til at få udstedt importbevilling i „blød" valuta på 10 % af det hjemtagne dollarbeløb.

Efter at kommissionsdomstolen vedrørende eksplosionskatastrofen på Holmen natten til den 24. november 1951 har afsluttet sine undersøgelser, anmoder forsvarsministeren chefen for søværnet om at foranledige tiltale rejst ved retten mod chefen for søminevæsenet, chefen for flådestationen og fire andre søofficerer.

27. Udenrigsminister Ole Bjørn Kraft ankommer til London, hvor han skal mødes med den amerikanske udenrigsminister Acheson. Udenrigsministeriet udtaler på forespørgsel i anledning af rygter i udenlandsk presse, at udenrigsministerens rejse til England udelukkende skyldes dansk initiativ og ikke har forbindelse med andet end rent dansk-amerikanske anliggender.

28. Udenrigsministeriet meddeler, at udenrigsminister Kraft under sin samtale i London med udenrigsminister Acheson drøftede visse løbende spørgsmål af fælles interesse for Danmark og U.S.A., herunder det amerikanske hjælpeprogram. Samtalen var af orienterende karakter, og der blev ikke truffet aftaler af nogen art. Udenrigsminister Kraft redegjorde over for Acheson og senere over for udenrigsminister Eden for den danske regerings og rigsdags ønske om forhandlinger mellem de fire besættelsesmagter om løsning af det tyske spørgsmål på grundlag af frie valg.

29. Fhv. finansminister H. C. Hansen (s.) udtaler på et møde i Kalundborg, at hvis spørgsmålet om stationering af Atlantpagttropper i Danmark i fredstid kommer til at foreligge, må vi tage standpunkt til det først og fremmest ud fra vore egne interesser, men princippet som sådant må siges at være Atlantsamarbejdets naturlige konsekvens.

30. Kongen afrejser til Grønland med „Dannebrog".